

I.

I Lletra que a l'Edat Mitjana no es diferenciava de la J i que, en el sistema elaborat per Ramon Llull, pren diverses significacions. En la seva primera formulació a l'*Art abreujada d'atrotar veritat* i l'*Art demonstrativa*, s'aplica a l'acte conjunt de la memòria membrant, de l'enteniment entenent i de la voluntat desamant. En la segona i definitiva, que va des de l'*Ars inventiva veritatis* fins a l'*Art breu*, s'aplica a sis conceptes, dos de principals (la veritat i la igualtat de les dues primeres figures de l'Art) i quatre de subsidiaris (la qüestió d'on és una cosa, la facultat elementativa com un dels nou subjectes de l'Art, la virtut de la paciència i el vici de la falsedat). (AB)

IANULA Antiga alqueria del terme de Palma. Confrontava amb la font de l'Emir i amb l'alqueria Vilalba. És documentada el 1230. (M)

IBÁÑEZ E IBÁÑEZ DE ÍBERO, CARLES (Barcelona 1825 - Niça 1891) Matemàtic i militar. Fou membre de la comissió que havia d'elaborar

el Mapa Topogràfic Nacional. Va esser nomenat cap del primer districte geodèsic cadastral, que, aleshores, comprenia les illes Balears i el País Valencià. Realitzà la primera triangulació geodèsica de Balears, que va enllaçar amb la del País Valencià. És autor de *Descripción Geodésica de las Islas Baleares* (1871).

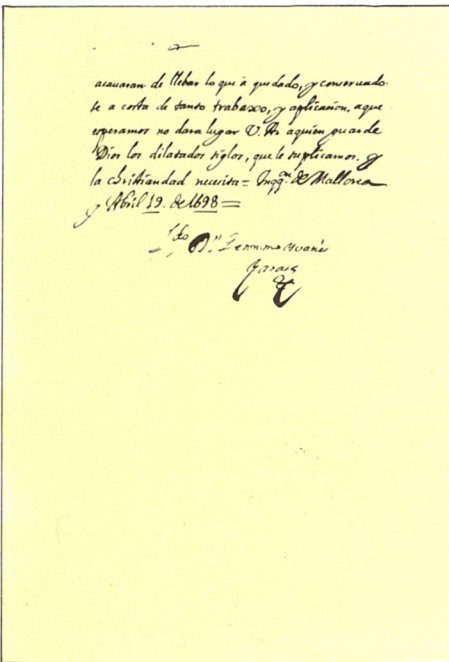
IBÁÑEZ JUVÉ, JORDI (Premià de Mar, Catalunya 1949) Metge. Llicenciat (1972) i doctor (1989) en medicina

→ Jordi Ibáñez Juvé

i cirurgia per la Universitat de Barcelona, s'ha especialitzat en medicina interna i intensiva. Treballà en la secció de medicina intensiva als hospitals de Santa Creu i de Sant Pau, de Barcelona (1973-76). A l'Hospital de Son Du-ret, de Palma, ha ocupat els càrrecs de metge adjunt (1976-77), cap de secció (1977-86) i cap de serveis (des de 1986) de la unitat de malalties coronàries.

IBÁÑEZ ZÁRATE, JERÓNIMO (Logronyo, La Rioja s XVII - 1717) Inquisidor de Mallorca (1695-1702). Realitzà els seus estudis de dret al col·legi de Santa Cruz de Valladolid i, posteriorment, fou vicari general d'aquella diòcesi. Nomenat fiscal del tribunal inquisitorial de Mallorca (1695), al final d'aquest any rebé el títol d'inquisidor. Dugué a terme importants obres d'ampliació i embelliment del casal inquisitorial (1698) i mantengué nombroses disputes amb el virrei José Galcerán. Com a fiscal, assistí a l'acte de fe en el qual es cremaren les estàtues d'onze xuetes ja difunts (1695) i presidi diversos actes celebrats els anys següents

↑ Document i signatura de l'inquisidor Jerónimo Ibáñez Zárate

(1697, 1699, 1700). Participà en les cerimònies que es feren a la Seu per causa del robatori i posterior mutilació d'una imatge del beat Ramon Llull situada a l'Estudi General (1699). El 1702, s'incorporà al tribunal de Logronyo. (MC)

IBARRA I MONTIS, MARIANNA D' (Palma 1904 - Barcelona 1990) Entomòloga. Interessada des de molt jove per la lepidopterologia, fou una de les principals entomòlogues del seu

↓ Ibis negre (*Plegadis falcinellus*)

temps. Reuní una de les més importants col·leccions de papallones d'Espanya, amb uns 20.000 exemplars, molt d'ells recollits a Mallorca, conservada actualment a l'American Museum of Natural History de Nova York. Durant els anys seixanta, impulsà sense èxit la creació a Palma d'un gran centre científic, integrat per l'Institut Oceanogràfic i per un Museu d'Història Natural.

→ Dolores Ibárruri Gómez-La Pasionaria-

IBÁRRURI GÓMEZ, DOLORES —LA PASIONARIA— (Gallarta, Euskadi 1895 - Madrid 1989) Política. Fundadora del Partit Comunista d'Espanya —PCE—, en fou secretària general (1942-60) i presidenta (1960-89). A les eleccions a corts constituents de juny de 1931, fou candidata a diputada, entre d'altres circumscripcions, per Balears, i obtengué 134 vots a Mallorca.

IBERIAN DAILY SUN Diari en llengua anglesa publicat a Madrid des de 1973 i a Palma des de 1978 per Majorca Daily Bulletin Societat Anònima. Arribà a tenir una tirada de 8.000 exemplars. Adreçat a la colònia anglesa i nord-americana d'Espanya, es distribuïa principalment a Madrid.

IBIS NEGRE (*Plegadis falcinellus*) Au de prat de la família dels *Threskiornitidae*. D'uns 56 cm de llargària i 94 d'envergadura. Pertany al grup de camues-llargues i té el bec llarg i corbat. És de color molt fosc, gairebé negre, amb reflexos metàl·lics. Arriba a Mallorca, de manera irregular, procedent de la península balcànica i de l'est d'Europa, on viu en grans colònies. Habita a les diferents zones humides de l'illa, sobretot a s'Albufera de Mallorca i a es Salobrar de Campos. (GOB)

IBN HALDŪN, ABŪ 'ABD AL-RAHMÂN Vegeu Haldun, Abū Zayd 'Abd Al-Rahman ibn.

↑ Primera pàgina de la revista *Ideas Estéticas*

ICKS, WALTER (Alemanya s XIX - s XX) Pintor. Residí a Deià (1932-36). Realitzà una única exposició a l'illa, al Círculo Mallorquí, de Palma (1935). La seva obra s'adscriu dins l'expressionisme.

IDĀRĪ AL-MARRĀKUSĪ, IBN (Marroc s XIII - XIV) Historiador musulmà. És autor de *Kitāb al-bayān al-mugrib fī qibār mulūk al-Andalus wa-l-Magrib* (1306), història dels reis d'Àndalus i del Marroc que fou editada per R Dozy (1848-51), per G S Colin i E Lévi-Provençal (1948-51) i per Huici de Miranda (1953). És una font bàsica per al coneixement de la Mallorca islàmica. Les seves notícies es complementen amb les d'Ibn Haldūn, perquè s'han basat en fonts diferents. És l'únic autor, amb al-Nuwayri, que narra l'expedició musulmana de 848 contra les Balears.

IDEAL, EL Setmanari polític de tendència republicana, publicat a Palma (abril de 1910-març de 1913). N'era director Domènec Mora i hi col·laboraven Gabriel Alomar Villalonga, Manuel Cirer i J Costa, entre d'altres. Es publicava íntegrament en castellà.

IDEAS ESTÉTICAS Revista mensual fundada a Palma (setembre de 1935) per Gaspar Sabater, que en fou el director. Amb el subtítol de *Publica-*

ció mensual de crítica y arte, oferia textos d'estètica, de filosofia i de literatura. Es redactava majoritàriament en castellà, encara que incloïa alguns articles en català. Va desaparèixer el desembre de 1935.

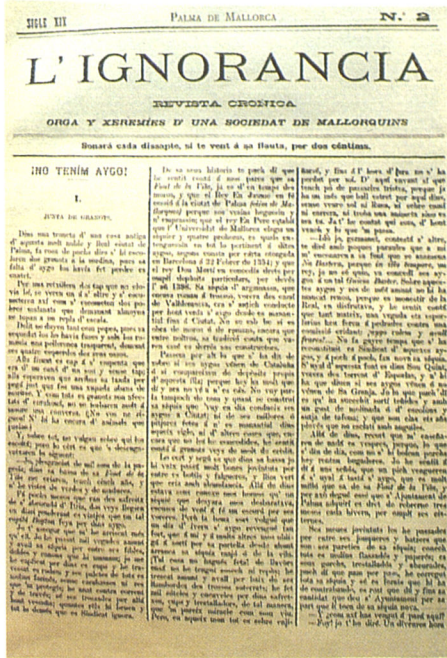
IGNASI, SON Possessió del terme de Bunyola, que confrontava amb s'Alqueria Blanca, Caubet, es Porrassal, Son Garcia, el camí de Sòller i s'Alqueria d'Avall. Al principi del s XVII, fou fideïcomesa pel senyor Joan Antoni Garcia. El 1631, pertanyia a la senyora Joana Garcia. Tenia cases, amb capella i tafona. Era dedicada a olivars. ■ Antiga possessió del terme de Palma. Documentada el 1754, pertanyia al senyor Gabriel de Berga i Saforresa. Tenia cases i es dedicava a la producció de cereals.

↓ Obra de Pere Ignasi Bisquerra

IGNASI BISQUERRA, PERE (sa Pobla 1949) Vidrier. El 1963, s'inicià en el treball del vidre a Campanet i a Consell. El 1977, instal·là un forn a Marratxí i, el 1979, un altre a s'Hostalot (Palma). Ha fet exposicions a Palma (1979, 1982, 1985 i 1988), Friburg de Brisgòvia, Alemanya (1982 i 1986), i Madrid (1985-88). Les seves obres revelen un domini de les tècniques de vitrificació en la combinació de colors.

IGNORANCIA, L' Societat d'escriptors sorgida al si de la revista *La Dulzaina* (1868-69), a l'entorn de Bartomeu Ferrà. Entre els components inicials hi havia Gabriel Maura i Jeroni i Tomàs Fortesa, als quals ben aviat s'uní Mateu Obrador. També s'hi relacionaren autors més vells, com Pere d'Alcàntara Peña i Tomàs Aguiló Fortesa. Varen ésser els principals responsables del calendari *El Sarracossano* (1968-73) i, després, de la revista *L'Ignorancia* (1879-85), les dues publicacions més importants del costumisme mallorquí vuitcentista. (JMV)

↑ Primera pàgina del setmanari L'Ignorancia

IGNORANCIA, L' Setmanari en català dialectal publicat a Palma (21 de juny de 1879-25 de juliol de 1885). Fundat per Bartomeu Ferrà i Mateu Obrador, que en foren director i redactor fins al 25 de desembre de 1880. A partir d'aquesta data, fou dirigit per Pere d'Alcàntara Peña, excepte durant els primers mesos de 1884, en què se'n tornà a fer càrrec Mateu Obrador. És la revista més important de caràcter costumista publicada a Mallorca. D'algun número se n'arribaren a tirar 7.500 exemplars. Tenia un caràcter eminentment satíric i humorístic, amb seccions fixes de coverbos, endevinalles, xarades i *porrosfuyas*, però també incloïa articles d'opinió, en general d'ideologia molt conservadora, i, sobretot, quadres de costums i narracions originals o recreacions rondallesques. S'hi troben les primeres *Rondaies*, d'Antoni Maria Alcover, una bona part dels *Aigoforts*, de Gabriel Maura, i de les narracions en prosa de Pere d'Alcàntara Peña, a més de tota l'obra catalana d'autors, com Antoni Frates, Frederic Valenzuela o Joan O'Neill. Hi col·laboraren gairebé tots els escriptors mallorquins de l'època, sovint amb pseudònims difícils d'identificar: Bartomeu Ferrà (Mossèn Lluch, Un trobador d'aigós, Aliatar), Mateu Obrador (Goriet, Miranús), Pere d'Alcàntara Peña (L'amo'n March de Son Banya, Not Net, Pep d'Aubeny, Claret i Poquet), Gabriel Maura (Pau de la Pau), Tomàs Fortesa (Filosofus, Madó Clara de Son Clar), Marcel·lina Maragües (Una Selvatgí), Antoni Frates (Nemo), Antoni Maria Alcover (Jordi des Racó), Bartomeu Singala (Un ferit

↑ Primera pàgina del setmanari L'Ignorancia

d'ala, En Llorenç Malcasadis), Joan O'Neill (Toni Tro, Toni Tebacada), Sebastià Barceló (Mestre Grinos), Jaume Cerdà (Aliquid), Tomàs Aguiló (El sen Tià d'Alaró), Josep Tous (Pep de Palma, Pep de Tots), Antoni Maria Penya (Mestre Escriviu, Un missatge de Galdent), Frederic Valenzuela (Un rondaller), Jaume Martorell (El Sen Gurió), Ignasi Sureda (Un d'Artà), Ildelfons Rul·lan (Un estudiant doblegat), Francesc Casanovas (Silencio), Miquel Garau (Barullo), Andreu Parera (Ferostes). Va ésser continuada pel setmanari *La Roqueta* (1887-1902, amb interrupcions). Amb el títol de *L'Ignorancia* encara reaparegueren altres revistes, una del 9 de gener al 10 d'octubre de 1902 i una altra del 1918 al 1921, però en aquestes ocasions es tracta de publicacions d'escàs interès que no reeixiren en la imitació del seu antecedent. Lluís Ripoll en féu una edició facsimil (1970-73). (JMV)

IGUALATORI MÈDIC COL·LEGIAL SOCIETAT ANÒNIMA —IMECO SA— Companyia d'assegurances d'assistència sanitària fundada (1950) a Palma pel metge Joan Femenia Perelló. El 1957, es convertí en societat anònima. Ofereix serveis d'assistència sanitària, de prevenció de malalties i de manteniment de la salut. Fins a 1984, estigué vinculada al Col·legi Oficial de Metges de Balears. En un principi, tingué la seu oficial al Palau Verí i, des de 1961, a la Rambla, de Palma. N'han estat presidents Joan Femenia Perelló (1953-61), Blai Llopis Faner (1961-66), Abel Lizarbe Lamana (1966-

↑ Logotip de la companyia Igualatori Mèdic Col·legial-IMECO-

71) i Miquel Manera Rovira (des de 1971).

**IGUALATORI MÈDIC QUIRÚRGIC
BALEAR SOCIETAT ANÒNIMA
—IMEQBA SA—** Companyia d'assegu-

↑ Logotip de la companyia Igualatori Mèdic Quirúrgic-IMEQBA-

rances d'assistència sanitària fundada (1950) a Palma pels germans Antoni i Vicenç Planas Hevia i un equip de metges de la clínica Planas. El 1959, es transformà de Societat Civil en Anònima. La seva finalitat és l'assistència mèdico-quirúrgica per als petits propietaris de mitjana capacitat econòmica que no estan afiliats a la Seguretat Social. Té la seu social a la clínica Planas, de Palma. En fou president (1950-91) Antoni Planas Hevia.

IGUALTAT, LA Sindicat d'obrers del calçat constituït (1892) a Palma. Té com a antecedents una societat de sabaters afiliada a l'Associació Internacional de Treballadors —AIT—, que actuà amb el mateix nom entre 1869 i 1874. Va aconseguir una gran influència dins el moviment obrer mallorquí per causa de la importància de la indústria de la sabata, dels seus vincles amb els principals dirigents socialistes mallorquins i de les seves bones relacions amb la patronal. Cap a 1919, el seu nombre d'afiliats arribà a prop del milenar. El 1912, organitzà la vaga anomenada de les bestretes, per reivindicar a la patronal el pagament del material emprat en la confecció de les sabates. Des d'aquest any, i sota la influència de Llorenç Bisbal, intentà fer front comú amb la patronal per fer pressió sobre el govern en defensa de la indústria sabatera. Entre 1915 i 1918, impulsà la creació de la

↑ Iguana Teatre, representació de l'obra *Leonce i Lena*, de George Büchner

Federació Balear de Sabaters. El novembre de 1933, coincidint amb les eleccions generals, mantengué una altra vaga que, entre el 17 i el 27, esdevengué general. Vinculat a la Unió General de Treballadors —UGT—, hagué d'afrontar la competència del cenetista Sindicat Obrer del Calçat des de 1914. En foren dirigents destacats Jaume Bauzà, Llorenç Bisbal, Antoni Negre, Jaume Orell, Cristòfol Pons i Francesc Roca Hernández. Fou dissolt amb l'aixecament militar de juliol de 1936.

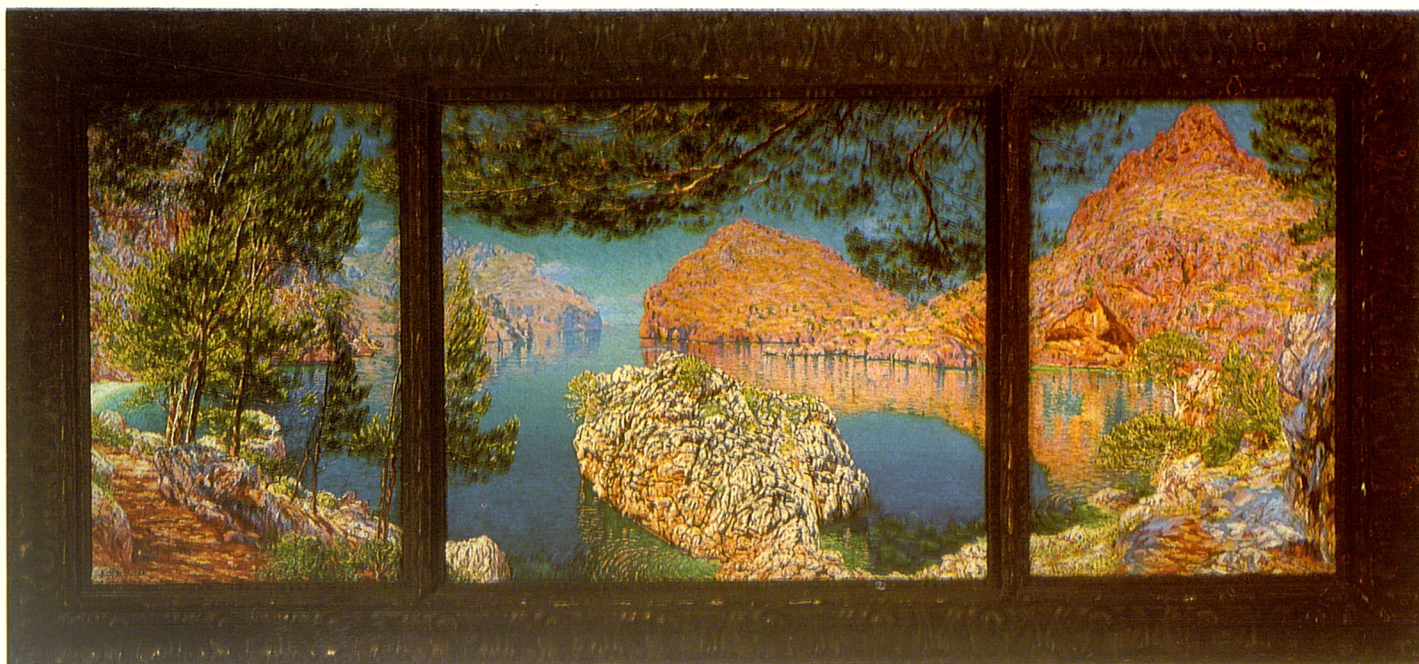
IGUANA TEATRE Agrupació teatral constituïda (1985) a Palma en cooperativa de treball associat. Els seus antecedents es troben al Centre d'Experimentació Teatral de la Universitat de les Illes Balears. Des de 1989, ha actuat a festivals arreu d'Espanya. Manté un conveni de concertació amb l'Ajuntament de Palma, el Consell Insular de Mallorca i el Govern Balear. És promotora del projecte de rehabilitació del Teatre del Mar. En són els integrants Pere Fullana (director d'escena), Antoni Gómez (il·luminador) i els actors Joan Carles Bellviure, Carles Molinet, Bàrbara Quetgles i Aina Salom. Ha representat els espectacles de producció pròpia *Nit de foc* (1988) i *Myotragus* (1989), a més de *Polypus Malignus* (1986), de Jordi Begueria, *Casament per força* (1987), de Molière, *Oh! Vaudeville* (1989), d'Eugène Ionesco, *Nits blanques* (1991), de Fiodor Dostoievski, *Leonce i Lena* (1991), de George Büchner i *Cal que una porta estigui oberta o tancada* (1991), d'Alfred de Musset.

ILACEM Antiga alqueria del terme d'Artà. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el s XIII. (M)

ILLA, BERENGUER ARNAU D' (El Rosselló s XIII) Governador de Mallorca (1276-84). Quan Alfons el Franc conquistà (1285) Mallorca, era governador del castell del Rei (Pollença). Inicialment, va plantar cara als catalano-aragonesos, però aviat es va rendir.

ILLA, COLL DE S' Indret de la costa del terme de Sòller, conegut també per ses Puntetes, situat entre ses Cambres i Torre Picada. Documentat el 1561, en què hi desembarcà la flota corsària otomana comandada per 'Ul y 'Ali (→) i formada per 22 galeots i 1.700 corsaris turcs, argelins i genis-sers. Després de saquejar la població, va esser foragitada pels sollerics. (M)

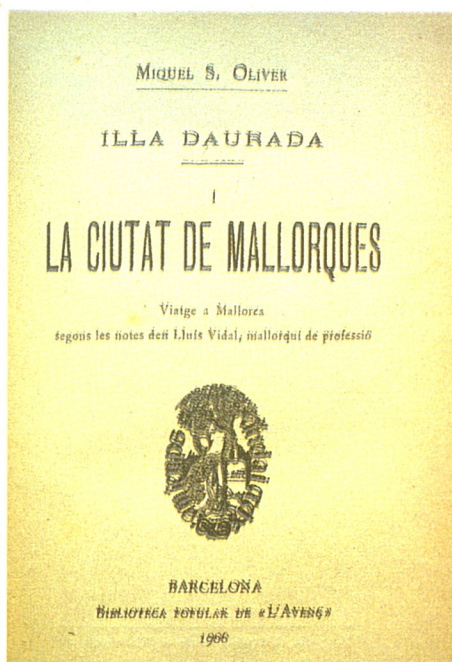
ILLA DAURADA Nom encomiàstic de Mallorca. Miquel dels Sants Oliver titulà *L'illa Daurada* el projecte d'una obra, de la qual publicà solament la primera part, amb el nom *Illa Daurada. La Ciutat de Mallorques* (1906). Rubén Darío utilitzà l'expressió en el poema *La Canción de los Pinos*, que compongué a Valldemossa el 1907. Josep Maria Tous i Maroto publicà *De la Isla Dorada* (1912), recull d'articles de premsa on exposava les seves impressions sobre el paisatge i les coses de Mallorca. Miguel de Unamuno publicà

↑ Francisco Bernareggi, *La Isla Dorada*

l'article *De la Isla Dorada* (1916), en el qual descriu diverses excursions a Lluc, Pollença, Alcúdia, Sóller i Valldemossa. Més tard, el va incloure en la seva obra *Andanzas y visiones españolas* (1920). El pintor Francisco Bernareggi titulà *La Isla Dorada* un dels tríptics dedicats al tema de sa Calobra, que exposà al saló de La Veda (1920). El Foment del Turisme de Mallorca edità (1934), com a mitjà de promoció de l'Illa, un recull de reproduccions en color d'aquarel·les d'Erwin

↓ Miquel dels Sants Oliver, *Illa Daurada. La Ciutat de Mallorca*

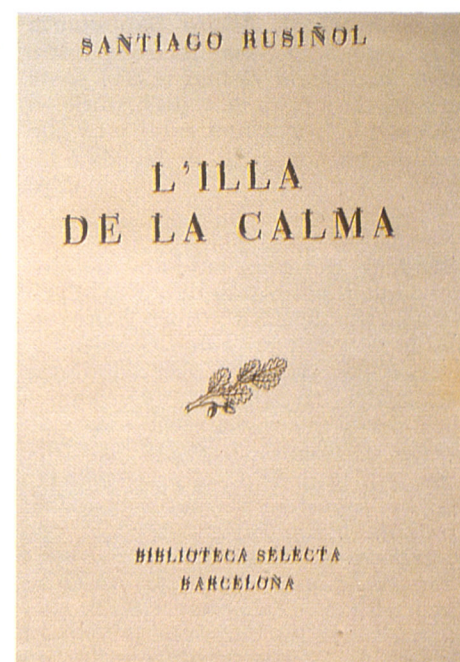
Hubert, que titulà *Mallorca, la Isla Dorada*. (MA)

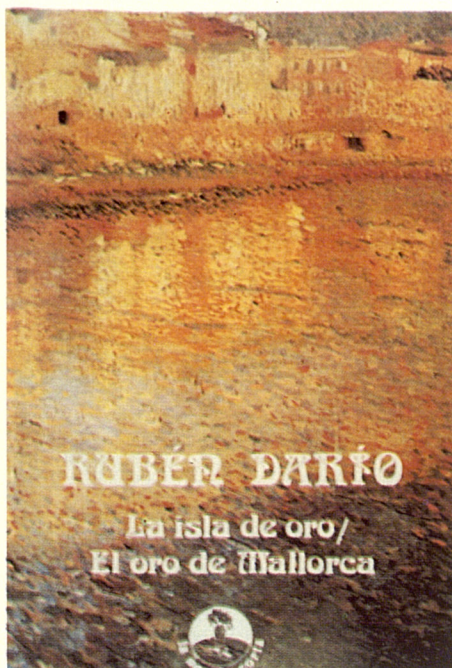
ILLA DE FORMENTOR, COVA DE L' Al terme de Pollença, situada al nivell de la mar, a l'est de l'illa de Formentor. (LIV)

ILLA DE LA CALMA Nom encomiàstic de Mallorca, utilitzat en diverses ocasions com a eslògan turístic. El creà Santiago Rusiñol, entre 1902 i 1906. L'utilitzà com a títol de la seva obra *L'Illa de la Calma*, que escriu arran dels nombrosos viatges que hi feu a partir de 1892. Començà l'obra durant la llarga estada que, el 1899, hi inicià en companyia de la seva esposa, Lluïsa Denis, i la seva filla, Maria. Segons Josep Costa Ferrer —Pícarol—, la redacció dels darrers capítols, la va fer a Eivissa, l'*Illa Blanca* en paraules del mateix Rusiñol. La publicació, a càrrec de l'editor Antoni López, es va fer el 1922. Aviat, següeren traduccions a altres idiomes, com l'hongarès (1927) (*A Csö Szigete*), el castellà, l'anglès (*The tranquil Isle*, després *Majorque. The Isle of Calm*), el francès (*Majorque. L'île au Calme*) i l'alemany (*Mallorca. Die Insel der Ruhe*). La difusió de l'obra, escrita en un to tendre, humorístic, cordial i de sàtira amable i laudatòria, contribuï a popularitzar el nom de Mallorca, els seus atractius naturals i la seva imatge turística. L'èxit de la publicació mogué l'Ajuntament de Palma, presidit aleshores pel batle Guillem

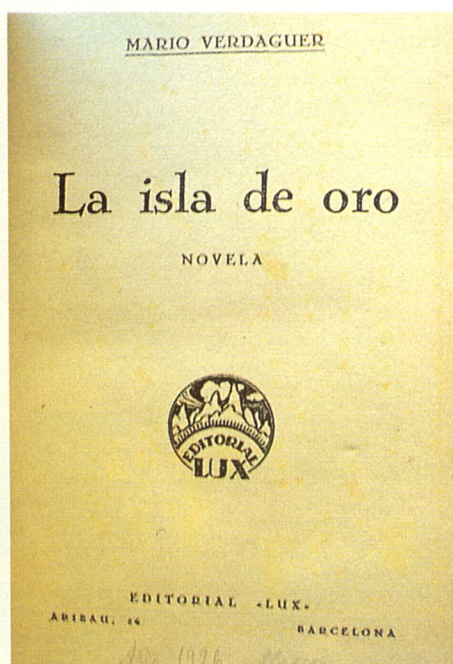
Forteza Piña, a organitzar, el setembre de 1923, un homenatge a l'autor. Miquel de Unamuno escriu a Manacor, el juny de 1906, l'article *En la calma de Mallorca*, que publicà a la premsa i recollí després a l'obra *Andanzas y visiones españolas* (1920). Es refereix a Rusiñol i al sobrenom que havia donat a l'Illa, en el significat del qual basa el seu escrit. El 1951, Gabriel Fuster —Gafim— publicà *Tres viatges amb calma per l'Illa de la Calma*, amb pròleg de Llorenç Villalonga i il·lustra-

↓ Santiago Rusiñol, *L'Illa de la Calma*

↑ Rubén Darío, *La isla de oro/El oro de Mallorca*

↑ Màrius Verdaguer, *La isla de oro*

cions de Pere Sureda. Inclou la narració de tres viatges, a Lluc (1945), Valldemossa (1948) i cala Rajada (1944), feta en un estil enginyós i humorístic, encertadament acostat al de Rusiñol. Amb ocasió del centenari del naixement de Santiago Rusiñol, Lluís Alemany Vich publicà l'opuscle *Santiago Rusiñol y l'Illa de la calma* (Nota bibliogràfica) (1961). Sobre el grau d'adequació del nom a la realitat històrica i sociològica de l'Illa s'han manifestat opinions diverses. Josep Melià, a *Els mallorquins* (1967), i Baltasar Porcel, a *Les Illes, encantades* (1984), coincideixen a considerar que es tracta d'una expressió trivial. Álvaro Santamaría en el seu estudi *Sobre el concepto Mallorca, Isla de la Calma* (1970) sosté que, des d'un punt de vista històric, el sobresalt i l'esglai han estat més que la calma les constants de la vida a l'Illa. (MA)

ILLA D'OR Nom laudatori de Mallorca que tengué gran difusió a la primera meitat del s XX. Rubén Darío durant la seva primera estada a Mallorca (1906-07) escriví, en forma de crònica periodística, *La Isla de Oro*, que es publicà per primera vegada al diari *La Nación*, de Buenos Aires (1907), i una novel·leta titulada *El oro de Mallorca*. Màrius Verdaguer va publicar (1926) una novel·la ambientada a la Mallorca de l'època de l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, que titulà *La Isla de Oro* i fou traduïda a l'alemany (1933), rus, hongarès (1936) i francès (1954). El catàleg de l'exposició de pintura de

Mallorca a Buenos Aires (1928) inclou, com a presentació, un article de Gabriel Alomar titulat *Mallorca, la Isla de Oro*. El març de 1929, Antoni Oliver i Margarida Llobera inauguraren al Port de Pollença l'Hotel Illa d'Or. El 1933, Josep Maria Tous i Maroto publicà *Guía de la Isla de Oro*. El plural del nom, Les Illes d'Or, és aplicat per extensió al conjunt de les Balears. (MA)

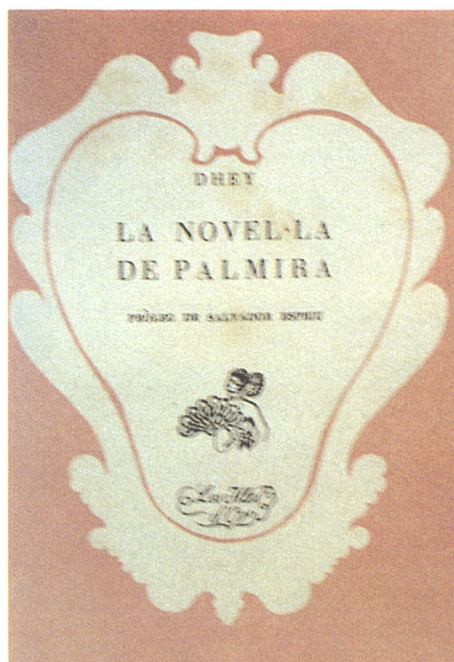
ILLES BALEARS Vaixell de regates de la classe One Tone, construït

↓ Vaixell Illes Balears

(1983) per Astilleros Barracuda, de Palma, a instàncies de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. La seva finalitat fou impulsar la tecnologia en la construcció d'embarcacions d'alta competició en la indústria balear i donar a conèixer la Comunitat Autònoma i la seva realitat nàutica a la resta de l'Estat i a l'estranger. Desplaça 14, 81 t, amb 10,81 m d'eslora, 3,85 de mànega i una velocitat de 36 cv. El seu patró fou Llorenç Galmés González i participà en la Copa del Rei (setè el 1984, quart el 1985 i primer el 1986), en el Trofeu Princesa Sofia (segon el 1985 i quart el 1986), en el campionat de Balears (primer el 1985 i el 1986) i en el Trofeu Comte de Godó (segon el 1985). El 1987, passà al patrimoni de l'Escola Nacional de Vela Calanova i fou rebatejat amb el nom de «Newkhan» i guarnit amb els colors de l'escola.

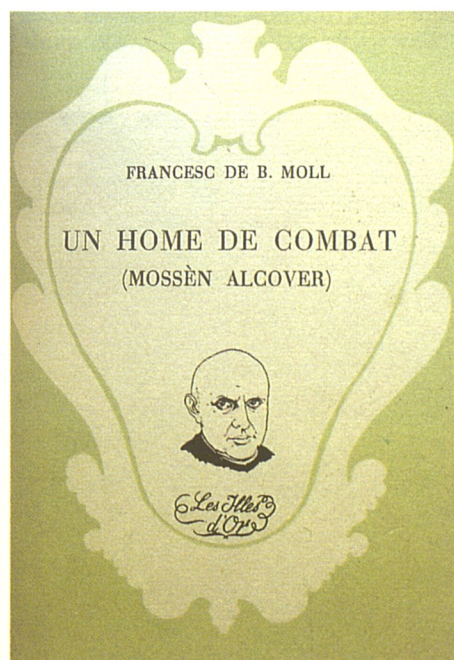
ILLES D'OR, LES Col·lecció de llibres de butxaca creada per l'Editorial Moll i destinada a l'edició d'autors insulars. El prospecte que l'anunciava aparegué el 1933, any de la fundació de l'editorial. El primer número de la col·lecció, *Comèdies*, de Pere d'Alcàntara Peña, aparegué el 1934, i abans de la Guerra Civil encara se'n publicaren dotze més. El conflicte bèl·lic, primer, i la repressió sistemàtica del català durant els primers anys de la postguerra, després, entrebancaren la continuïtat de la col·lecció. Entre 1936 i 1939, encara en sortiren quatre números, però no n'aparegué cap altre

↑ Novel·la de Llorenç Villalonga publicada a la col·lecció Les Illes d'Or

fins a 1941. En aquells moments, va tenir un paper important en la represa de la cultura catalana. Primer publicà només obres d'autors considerats clàssics, com Miquel dels Sants Oliver i Joan Alcover, però ja, el 1943, l'editor aconseguí que s'hi autoritzàs l'edició del primer llibre d'un poeta jove, *El somni encetat*, de Miquel Dolç. A poc a poc, se'n regularitzaren la situació i el ritme d'edició. El 1971, va arribar al número 100, que es dedicà a l'*Arbre exemplificat*, de Ramon Llull, per celebrar l'efemèride. El 1991, aparegué el

↓ Biografia d'Antoni Maria Alcover publicada a la col·lecció Les Illes d'Or

↑ Obra de Llorenç Capellà publicada a la col·lecció Les Illes d'Or

número 150, per al qual també es trià un títol emblemàtic: *Països Catalans? i altres reflexions*, de Josep Maria Llompart. Els volums són de format petit, austers, no gaire extensos i volen tenir un caràcter divulgatiu. Tots els gèneres hi tenen cabuda: narracions i novel·les curtes, assaig en totes les seves manifestacions, poesia i teatre. En el seu catàleg, s'hi troben algunes de les obres més interessants del seu creador i director, Francesc de Borja Moll, com els *Rudiments de Gramàtica Preceptiva per a ús d'escriptors baleà-*

↓ S'Illeta (Sóller)

rics (1937) o la biografia de mossèn Antoni Maria Alcover, *Un home de combat* (1962). La col·lecció ha contribuït poderosament a la difusió d'una bona part de la literatura catalana escrita a Mallorca el s XIX i XX, publicant antologies o obres integres de la majoria dels autors. En el seu moment, fou un factor important en la consolidació de la generació poètica dels anys 50, ja que hi foren publicats l'antologia *Els poetes insulars de postguerra* (1951), preparada per Manuel Sanchis Guarner, i el primer llibre de Blai Bonet, *Entre el coral i l'espiga* (1952), i de Jaume Vidal Alcover, *L'hera verda* (1952). El mateix es pot afirmar pel que fa a la generació de narradors dels anys 70: també hi figuren les primeres obres d'Antònia Vicens, *Banc de fusta* (1968), Gabriel Janer Manila, *L'abisme* (1969), Llorenç Capellà, *No hi ha vent a la teulada* (1971) i Pau Faner, *Contes menorquins* (1972). L'èxit més gran de la col·lecció fou l'edició de *La novel·la de Palmira* (1952), primera novel·la publicada en català per Llorenç Villalonga després de la Guerra Civil i punt de partida de la valoració moderna d'aquest escriptor. (JMV)

ILLES SPORTIU Revista bisetmanal publicada a Palma entre setembre de 1986 i març de 1987. Informava sobre l'esport a les Balears. En fou director Humbert Colom Garcia-Roglà.

ILLETA, S' A la costa del terme de Sóller, de 77 m d'altària, situada da-

↑ Cases de s'Illeta (Sóller)

vant de na Gatzolla i la cova des Vell-mari. ■ Propietat rústica del mateix terme, situada entre Bàltx de Dalt i ses Cambres. (M)

ILLETA DE CAN GORDO Propietat rústica del terme de Sóller, entre ca ses Bales, can Joan de sa Dida, es Pi del Rei Moro i la font des Freu. També és anomenada can Verí. (M)

ILLETES Grup de tres illes situat a la costa del terme de Calvià, entre la caleta de Bendinat o platja de ses Illetes i cala Portals Nou. Des de 1343 fins

a 1586, es troben documentades com a les Illetes. Són anomenades de s'Estenedor o des Pas, de sa Caleta, illeta unida a terra ferma, i de sa Torre, on hi ha la *torre de ses Illetes* (→). ■ Urbanització de la badia de Palma, situada al terme de Calvià, entre Bendinat i cas Català. La seva costa, d'uns 2,5 km de recorregut, té els entrants de ca l'Oli, cala Xinxell, cala Contesa, caleta de Bendinat o platja d'Illetes, cala Brogit, sa Geneta, es Genetó i el caló de ses Gerres; a més de les puntes d'Illetes, d'Eixugador, de sa Cova i de sa Grava. Davant la cala Xinxell, es troben les illes de sa Torre, de s'Estenedor o des Pas i de sa Caleta.

↑ Illetes (Calvià), illa de sa Caleta

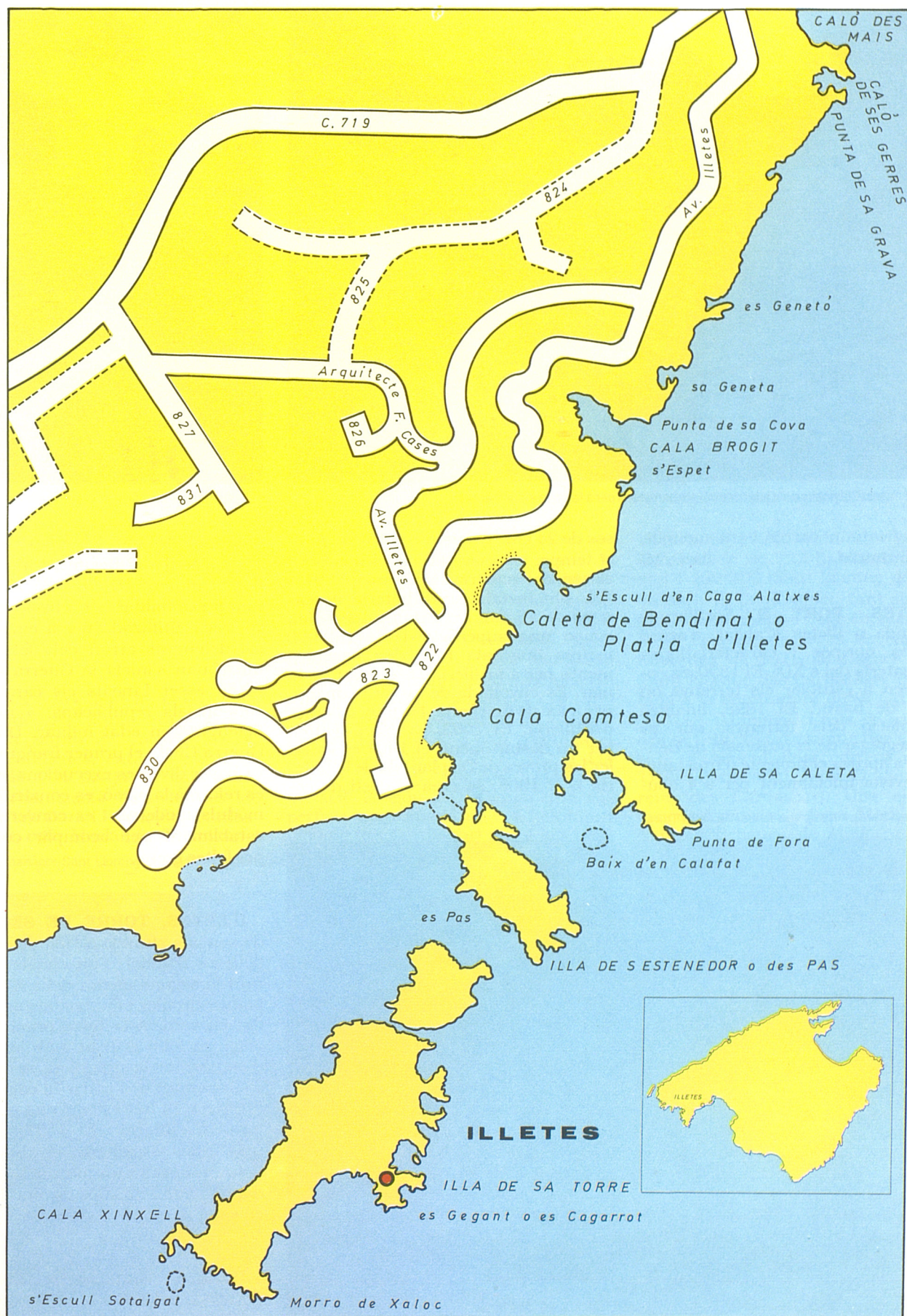
D'aquest conjunt d'illetes pren el nom la contrada. El *fort d'Illetes* (→) data del s XIX. El procés d'urbanització s'inicià (1933) en uns terrenys de la possessió de Bendinat. Ocupa una superfície de 27 hes i té una població de 474 habitants de dret (1991). Els tipus d'edificacions predominants són habitatges plurifamiliars. Quant a infraestructura turística, disposa de nou establiments hotelers, el primer dels quals, l'hotel Bon Sol, fou inaugurat el 1953, i de 3.031 places (1991). Té l'Associació de Veïnats de cas Català i Illetes. A la urbanització, hi han residit l'arquitecte i urbanista Francesc d'Assís Casas i l'actor Errol Flynn, als quals

↓ Urbanització d'Illetes (Calvià)

↓ Platja d'Illetes (Calvià)

↑ Fort d'Illetes (Calvià), recinte interior amb els barracons per a la tropa en primer pla

s'ha dedicat un carrer i un monòlit, respectivament. (BeC/M)

ILLETES, FORT D' Fortificació construïda a Illetes (Calvià), d'acord amb les normes i característiques d'una bateria del s XIX. El 1890, es començaren a estudiar els terrenys on s'havia de bastir. El 1898, finalitzà l'expropiació dels terrenys, que es varen segregar de la possessió de Benidat, i s'aprovà el projecte d'una bateria, prevista inicialment per a 4 obu-

sos de 24 cm i 6 canons de 15 cm. Amb el temps, va anar variant el nombre i classe del material. Al principi del s XX, s'hi instal·là una bateria de canons de 15 cm. De forma trapezoïdal, ocupa una superfície d'uns 160.000 metres quadrats i té deu assentaments per a artilleria en el front de la mar. És envoltada de fossat i trinxera per a foc de fuselleria. Pertany a l'arma d'artilleria. El 1903, va esser ocupat per un destacament, el 1904 es varen fer les proves de l'esplanada de la bateria i, el 1905, se creà el destí de co-

↑ Fort d'Illetes (Calvià), fossat

mandant militar del fort d'Illetes. El 1991, l'ocupa el Regiment Mixt d'Artilleria número 91. També s'hi troba una presó militar per a tropa. El 1934, va esser utilitzada per a empresonar els detenguts arran dels fets d'octubre. Quan s'inicià la Guerra Civil, hi varen esser tancats els carabiners i sots-oficials republicans, a més dels detenguts en edat militar. Durant la Guerra Civil i el primer franquisme, hi va haver diverses execucions. El 1989, es reformà la presó, es construïren dos mòduls moderns i es convertí en un establiment per acomplir correctius per faltes greus.

ILLETES, TORRE DE SES Torre de senyals situada a l'illa de sa Torre, d'Illetes (Palma). Fou construïda durant la segona meitat del s XVI. És de planta circular i fou bastida amb paredat en verd. A la torre primitiva, s'hi afegí un folre gruixat amb la finalitat d'augmentar la superfície de la terrassa superior i així poder-hi col·locar més artilleria. Hi ha restes d'una petita cisterna a l'interior. El 1597, hi havia una peça d'artilleria de bronze de dotze quintars i un mosquet de murada. El 1769, tenia dos torrers. Es troba en estat de ruïna progressiva.

ILLÓ, S' Situat entre l'illa de na Foradada i l'illot Pla, a l'arxipèlag de Cabrera. (M)

↓ Illetes (Calvià), torre de ses Illetes i illa de sa Torre

↑ S'Illot (Alcúdia)

↑ Costa de Tacàritx amb s'Illot (Alcúdia)

ILLOT, COVA DE S' Al terme de Manacor, situada prop de la platja de sa Moreia. És catalogada com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

ILLOT, S' Accident de la costa del terme d'Alcúdia, situat entre el cap Gros i la punta de Tacàritx. ■ Al terme d'Estellencs, entre la punta de can Cerdà i la platja de can Pruga. ■ Urbanització dels termes de Manacor i de Sant Llorenç des Cardassar, entre cala Morlanda (Manacor) i

ses Siquieres (Sant Llorenç des Cardassar). El torrent de can Amer fa de límit entre un terme i l'altre. S'hi localitza el poblat talaiòtic del mateix nom (Sant Llorenç des Cardassar), on destaquen la murada i diferents construccions de planta circular i en forma de ferradura. El procés d'urbanització s'inicià el 1940 —Manacor— i el 1959 —Sant Llorenç des Cardassar—, a càrrec de particulars. L'han afectada el Pla General Sectorial (1970), el Pla Parcial del Nucli Antic (1972) i la Urbanització Polígon 2-C. Ocupa una superfície aproximada de 8,4 hes (Sant Llorenç des Cardassar) i de 4 hes (Ma-

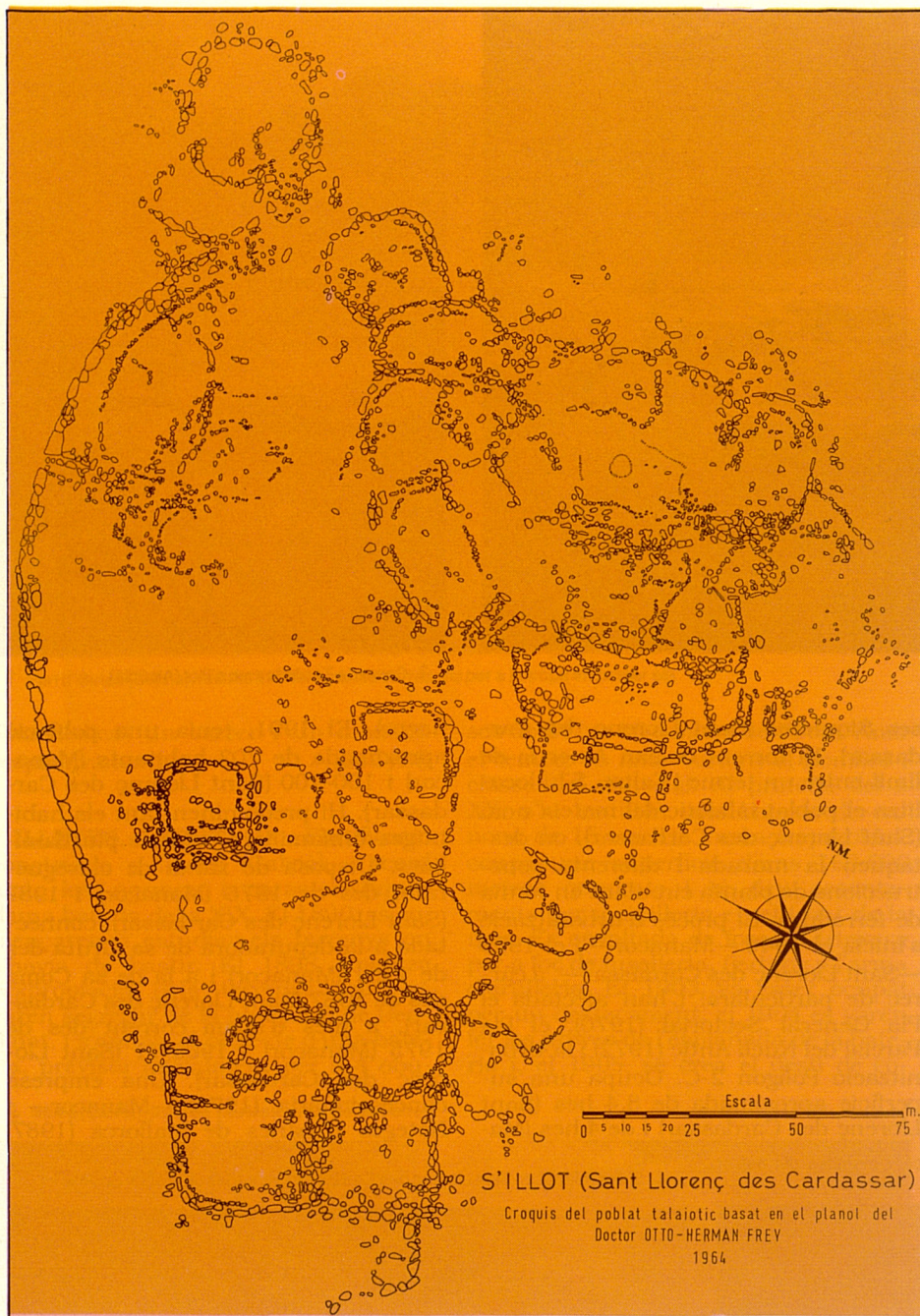
nacor). El 1991, tenia una població aproximada de 703 habitants (Manacor) i 100-200 (Sant Llorenç des Cardassar). Hi predominen tant els habitatges unifamiliars com els plurifamiliars. Disposa de xarxa de clavegueram, des de 1976 (Manacor) i 1987 (Sant Llorenç des Cardassar), connectada a la depuradora de sa Gruta des de 1991 (Manacor) i a la de sa Coma des de 1987 (Sant Llorenç des Cardassar), a més d'aigua corrent des de 1975 (Manacor) i 1969-71 (Sant Llorenç des Cardassar). Una empresa concessionària (1973) —Manacor— i Neteges Urbanes de Mallorca (1987)

↓ S'Illot (Manacor-Sant Llorenç des Cardassar), habitació i murades del poblat talaiòtic

↓ S'Illot (Manacor-Sant Llorenç des Cardassar), murades del poblat talaiòtic

—San Llorenç des Cardassar— s'en-carreguen de la recollida de fems. Hi ha (1992) dotze hotels amb 3.321 pla-ces i cinc blocs d'apartaments amb 595. El turisme majoritari és l'ale-many i l'anglès. El 1989-90, s'hi creà una associació de veïns (San Llorenç des Cardassar). (Vegeu plànol a Coma, sq). ■ Terrenys del terme de Muro, a s'Albufera de Mallorca, situats entre el canalet d'en Guixar, Son Bosc, cas Ar-diaca i can Rius. (M)

ILLOTETS, ES Esculls de la costa del terme d'Artà, situats entre el mo-

llet de la Colònia de Sant Pere i cala Toró. (M)

IMATGE/70 Vegeu Miquel Font Edi-tor.

IMMACULADA, LA Vegeu Capelle-ta, sa.

IMMACULADA CONCEPCIÓ, ES-GLÈSIA DE LA Edifici religiós situat al raval de Santa Catalina, de Palma, conegut tradicionalment amb el nom

↑ Església de la Immaculada Concepció (Palma)

de Sant Magí. La planta del temple és centralitzada, de creu grega. Els tres trams anteriors al creuer es troben flanquejats per capelles de reduïdes dimensions. S'hi entra per un atri i la testera és tripartida, rematada per una estructura poligonal. La nau principal es cobreix amb volta de canó amb llunetes i el creuer amb una cúpula esfèrica rebaixada. Exteriorment, és configurat per quatre cossos simè-trics, que es corresponen amb els ex-trems dels braços de la planta. Cada un d'ells presenta una façana amb frontó triangular, coberta a doble ves-sant i rosassa. La cúpula del creuer es cobreix exteriorment amb una torre octogonal, a les cares de la qual s'o-bren finestres coronelles. El seu ori-gen es remunta al s XIV, quan foren erigits l'asil i la capella dels Orfes. Per causa de l'expansió de la devoció a sant Magí, a mitjans s XVI, es construí un oratori dedicat al sant, que absorbí el primitiu asil i perdurà fins a 1870, en què fou derruït per aixecar l'actual església parroquial. El 1862, s'aprova-ren els plànols del temple, aixecats pel mestre d'obres Miquel Ferrà Font. S'i-nicià la construcció (1867), que es per-llongà fins a 1920. El 1893, hi inter-vengué Bartomeu Ferrà Perelló, el qual alterà el projecte del seu pare. Dissenyada seguint la tendència de l'historicisme renaixentista, es resol-gué mitjançant un estil eclèctic, on es combinen recursos tectònics medie-vals amb una estructura centralitzada renaixentista. (AS)

IMMACULADA CONCEPCIÓ, LA Embarcació corsària mallorquina del tipus sagetia documentada el 1684-95. El setembre de 1684, sortí de Palma en guerra de cors contra les naus de França. Era propietat del patró francès Vicenç Barruzo, natural del Delfinat. N'era patró de cors Josep Pujol i armadors-botiners els senyors Miquel Bissanyes i Guillem Garcies, corredor d'orella. Hi tenien part el capità Francesc Castellano, el capità Francesc Servera, el mercader Jeroni Campaner, el mariner Joan Vilesclars, el boter Jaume Pinya i el capità Bernat Calafat. En el seu armament foren invertides 300 lliures. Finalitzada amb èxit l'acció de cors, el febrer de 1685 retornà a Palma, procedent d'Ancona (Itàlia). El 1694-95, realitzà una nova acció, altra vegada sota el comandament del patró Josep Pujol i amb un grup de mallorquins, entre els quals figurava l'esmentat Guillem Garcies, com a armadors-botiners. El seu armament consistia en canons per a bales de pedra i de ferro i en 16 fusells. Les municions eren 550 bales de canó de ferro, 500 bales de canó de pedra, 16 granades de foc, 340 lliures de pólvora i 4,5 quintars de bales de plom de mosquet. Per a ocultar la seva condició corsària, emprava una bandera blanca de França. Fou molt temuda per les naus franceses, entre les quals feu grans estralls a la Mediterrània occidental, per causa del seu notable armament i velocitat. Se'n conserven encants i inventaris dels notaris Joan Antoni Campaner (1685) i Llorenç Mesquida (1695) de gran interès per a l'estudi del corsarisme a Mallorca. (DF)

IMMACULADA CONCEPCIÓ, MONESTIR DE LA Vegeu *Palau dels Reis de Mallorca*.

IMMALASEN ABENNISAR Antiga alqueria del terme de Sencelles, situada entre Aireflor, Morelló, Biniali i Son Vent. És documentada el 1233. Després, fou anomenada cavalleria de Son Sant Joan. (M)

IMMENS, L'AVENC Al terme de Pollença, situat prop de les cases de Pedruixella Petit. És catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. (LIV)

IMPARCIAL LIBRE, EL Publicació editada a Palma el 1814. De caràcter liberal, només en sortiren tres números, del 7 al 9 de maig.

↑ Impremta Mossèn Alcover (Palma)

IMPERIAL, CODOLAR DE L' Accident de la costa de l'illa de Cabrera, situat entre l'illa de l'Imperial i s'Escar des Vaixell. (M)

rial, de l'arxipèlag de Cabrera, i talassònim del litoral de la costa est de Cabrera. (M)

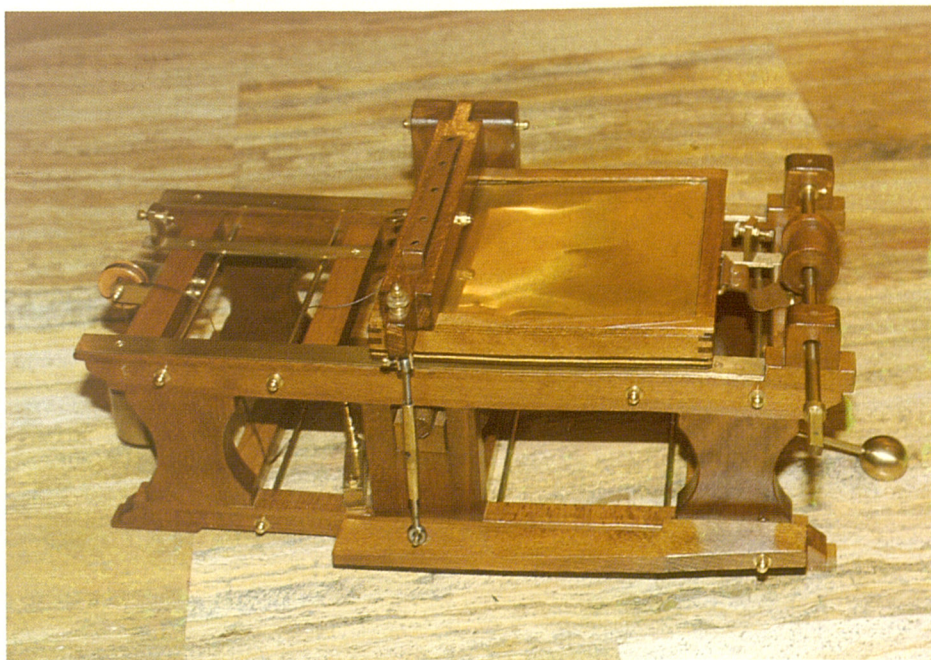
IMPERIAL, ILLA DE L' Situada a la costa de xaloc de l'illa de Cabrera, entre el cap des Falcó i es Codolar. (M)

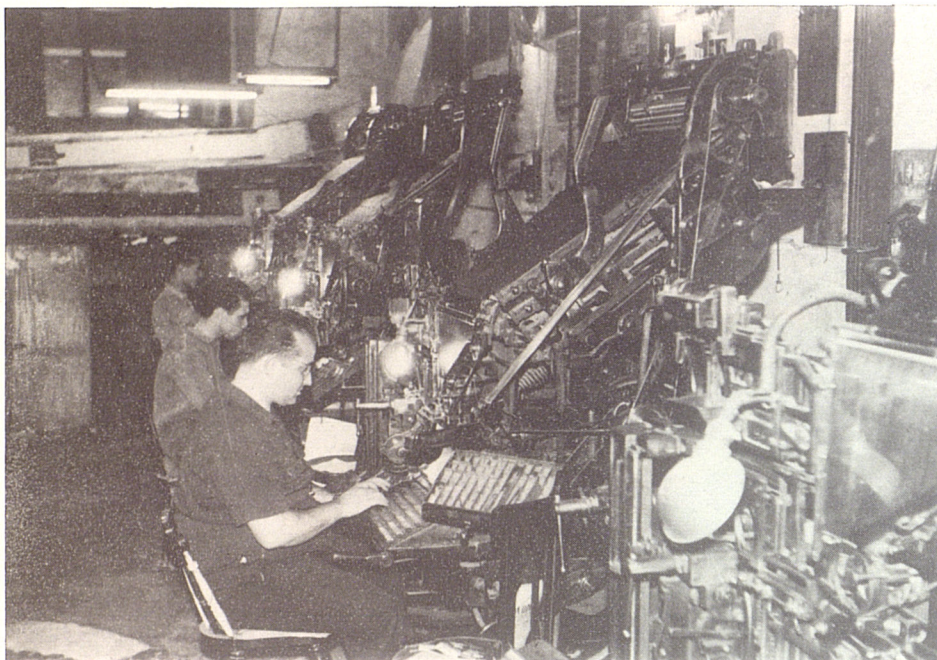
IMPOSIBLE, LA Vegeu *Societat Tipogràfica de Mallorca, La Imposible*.

IMPERIALET, L' Escull, pesquera i punta situats davant l'illa de l'Impe-

IMPREMTA Art de reproduir mitjançant pressió una planxa o uns caràcters impregnats de tinta dins un paper o una altra matèria. Diversos

↓ Maqueta d'una antiga premsa plana d'impressió

↑ Antics tallers del diari *Baleares*

testimonis assenyalen que, el s II aC, els xinesos ja practicaven l'art d'estampar. A Europa, les primeres impressions xilogràfiques conegudes són de 1423. El tipus metàl·lic d'impremta fou introduït (1450), per Johann Gensfleisch —Gutenberg— a Magúncia. D'aquí, s'estengué per tota Europa. A Mallorca, les primeres impressions conegudes (1485-88), són les de Bartomeu Caldentey i Nicolau Calafat, els quals produïren, probablement a Valldemossa, diverses obres, la primera de les quals fou la de Jean Gerson *Tractatus de regules mandatorum* (1485). Els següents treballs documentats corresponen Fernando de Cansoles Vallarroel, que imprimí (1540-80) setze obres. El 1579, Gabriel Guasp fundà la dinastia *Guasp* (←) d'impressors, la qual assolí el seu màxim nivell durant l'etapa de Felip Guasp Barberí (1812-65) i perdurà fins a mitjan s XX. Entre 1597 i 1684, realitzaren impressions, successivament, Llorenç i Manuel Rodríguez, aquest associat amb Joan Pizà, i la vidua i hereus d'aquest darrer. Des de 1666, hi ha documentada la impremta de la família Frau, la qual passà a denominar-se (1775) Sarra, i fou absorbida (1820) per Felip Guasp Barberí. Entre 1665 i 1683, també realitzaren tasques d'impressió Rafel Moyà Tomàs i Joaquim Bestard, els quals editaren obres d'Ignasi Fiol, Ramon Llull i Vicenç Mut. Entre 1688 i 1719, funcionà, prop de l'església de Sant Nicolau, de Palma, la impremta de Miquel

Capó, al qual succeïren el seu fill Pere Antoni Capó (1719-60) i Salvador Saoall (1777-1820), i que fou adquirida (1837) per Felip Guasp Barberí. De 1702 a 1768, realitzà estampacions la impremta del Real Covent de Sant Domingo, fundada per Domingo Riera, i que assolí una forta producció per causa de les lluites entre lul·listes i dominics i pel control de la Inquisició per part d'aquests. Al començament del s XIX, destaquen les imprentes de Vilallonga (1804-92), les dels impressors refugiats a Mallorca durant la Guerra

del Francès, Manuel Gallardo (1813-14), Miquel Domingo (1810-14), Antoni Brusi (1811-13) i Agustí Pola (1813-14). Al llarg d'aquest segle, aparegueren així mateix els impressors Sebastià i Domingo Garcia (1812-34), Trias-Colomar (1838-62), Gelabert (1838-1900), i la tipogràfica d'Amengual Muntaner, els quals foren els principals exponents de les impressions modernistes. Altres imprentes destacables durant el s XIX, foren les dels Amics, la de Pere Josep Umbert, la Balear, la de Francesc Ramis (1852-61), la del Comerç, la de la Casa de Misericòrdia, fundada el 1885, i la de l'editor Josep Tous, fundada el 1884. El 1840, la impremta de Pere Josep Gelabert publicà l'obra d'Antoni Furió *Panorama óptico-histórico-artístico de las islas Baleares*, primer llibre imprès a Espanya amb litografies fetes a partir de daguerotips. Cap a la fi d'aquest segle, les imprentes de Mallorca, sobretot les que es dedicaren a la impressió de diaris i revistes, començaren a aplicar la fotografia i els col·loides fotosensibilitzats. Aquestes noves tècniques foren complementades amb la composició mecànica, la qual cosa reduí les despeses, agilitzà la impressió i en millorà la qualitat. Una nova expansió tecnològica va esser determinada per la utilització de l'*offset*, iniciada el decenni de 1950-60 i implantada a gairebé totes les imprentes la dècada de 1960-70. En els darrers anys, s'han introduït a l'illa la fotocomposició (1970-80), la composició per làsser i la informatització de la impressió (1980-90). (MaR)

↓ Tallers d'Indústries Gràfiques Mallorquines - Gràfiques Garcia - (Inca)

INCA Municipi de Mallorca Septentrional, situat al peu de la serra de Tramuntana, a la zona del Raiguer, entre els termes de Selva, Búger, sa Pobla, Llubi, Sineu, Costitx, Sencelles,

Binissalem, Lloseta i Mancor de la Vall. Té una extensió de 58,21 km² i una població (1991) de 20.438 habitants —inquers—. És el quart municipi de Mallorca quant a població. La

seva densitat —351,10 km²—, el situa en el primer lloc entre els de la Part Forana. La població s'agrupa (93,61%) a la ciutat (119 m), el nucli històric de la qual es disposa al llarg de la carena de

↓ Vista aèria d'Inca amb la serra de Tramuntana al fons

turons que va des del convent de Sant Francesc (110 m) fins al Serral des Molins (154 m). El primitiu nucli romà fou ampliat per l'alqueria islàmica *Inkân* i, després de la conquesta catalana de 1229, per la vila d'Inca, un dels centres agrícoles, ramaders, artesanals i comercials més rellevants de la Part Forana al llarg dels s XIII-XIX. La millora de les comunicacions, seguida d'una notable industrialització, n'expansionà el nucli urbà més enllà dels límits històrics. Des de la fi del s XIX, el creixement es dirigí, primer, cap a l'estació del ferrocarril i, després, cap a l'àrea del quarter General Luque, al llarg de la carretera de Palma. El s XX, les carreteres d'Alcúdia, Lloseta, Llubí, Mancor de la Vall, Selva i Sineu foren també zones d'expansió urbana però, sovint, sense una planificació adient, fet que hi determinà greus dèficits de serveis. A més del centre històric, integren la ciutat els barris des Serral, es Blanquer, es Còs, Crist Rei, Son Amonda, es Rafalgarcés i can López. Fora del casc urbà, l'únic nucli rellevant és la zona residencial de s'Ermita. La població disseminada representa el 6,39%. La ciutat és voltada per un gran nombre d'edificacions en zona rústica, generalment ocupades els caps de setmana. Entre les possessions, moltes en estat ruïnós o degradades per reformes sense esment, destaquen Son Arnau, Son Barrina, Son Bennàsser, Son Bertran, Binissetí, Son Blai, can Boqueta, Son Bordils, Son Bosc, cas Callerís, Son Catiu, Son Catlar, Son Cota, can Cremat, Son Figuerola, Son Fiol, Son Frare, Son Frontera, Son Gual, s'Hostalet, can Ignasi, cal Joan, Son Mas, Son Mateu, Son Panxeta, Son Penya, Son Perelló, Son Poquet, es Rafal de n'Albertí, can Rafalinos, Son Ramis, Son Salat, Son Sastre, Son Seriol, ses Veles, Son Vic i Son Vivot. La possessió de Son Fuster, amb les cases dins el terme de Selva, té extenses terres dins Inca. El terme presenta tres zones molt definides. L'element central és un arc de turons que s'inicia prop de l'hort de can Vic (100 m) i continua al llarg del nucli històric d'Inca per interrompre's al Serral des Molins. Després de les terres baixes de Son Amonda reapareix amb el solitari puget d'en Reure (187 m), flanquejat per les carreteres de Mancor de la Vall i de Selva. Els turons segueixen i formen una minúscula successió de petits pujols, a la carena dels quals se situa la partió dels termes d'Inca i de Selva. Són els puigs denominats de cal Senyor Pere (187 m), Ferrer (162 m) i de s'Ermita o de ses Talaies (186 m). L'arc de turons volta després cap al SE a la minúscula depressió dita es Clot d'Infern i es dirigeix cap al Pla, amb els

↑ Vista parcial d'Inca amb l'església de Santa Maria la Major al centre

↓ Vista parcial d'Inca, zona compresa entre la plaça Major i es Serral des Molins

↑ Vista aèria de la plana d'Inca amb el nucli de població a l'esquerra i el puig d'Inca a la dreta, dit també serra de Santa Magdalena

puigs de Son Panxeta (125 m) i de ses Veles (139 m). El collet de Son Bosc (109 m) —per on passa l'antic camí que, des d'Inca, es dirigia a sa Pobla i Muro— marca el punt final dels petits pujols i dona pas al massís del puig d'Inca o *serra de Santa Magdalena* (→). Voltada pels comellars de l'Infern i des Planiol i pel coster des Frares, té els puigs denominats de Santa Magdalena (287 m) i des Minyons o de sa Creu (307 m). Aquest massís rocós forma la segona zona del terme, amb característiques netament diferenciades de l'àrea dels turons. Mentre la zona de pujols ofereix un redós abrigat dels vents freds de la serra de Tramuntana i de les perilloses humitats de les zones baixes, afavorida a més per terres de conreu i fonts, que hi permeteren l'establiment del nucli urbà voltat d'hortos i rafals, el puig d'Inca fou el centre d'un anell de grans propietats, els casals de les quals se situen entre les cotes dels 70 m (Son Vivot) i 135 m (Son Catlar). El conjunt format pels turons i continuat a la

↓ Puig de cal Senyor Pere

serra de Santa Magdalena és l'eix de la tercera zona formada per planures al·luvials, vorejades pels torrents d'Almadrà, de Muro i de Massanella. Al Miocè Inferior, bona part del terme era ocupat pel llac de la zona central de Mallorca. Geològicament, és part de la serra de Tramuntana, amb afloraments del Triàsic, Liàsic, Cretaci, Oliocè i Burdigalià. A les planes hi ha els al·luvions davallats de la serra de Tramuntana per les intenses pluges del quaternari mitjà i superior. Aquests depòsits recents de llims vermells a les zones baixes han permès, amb una pluviositat adient, reforçada amb l'aportació de fonts i pous, juntament amb un clima benigne, la pràctica d'una agricultura i ramaderia florents ja des del període clàssic. El drenatge del terme es fa a través de tres torrents. Al nord discorre el gran torrent de Massanella, que hi té la denominació local de torrent de Son Vivot, el qual fa partió amb el terme de Búger i desguassa al torrent de Sant Miquel. Al sud, el torrent d'Almadrà, que hi reb la denominació local de torrent de Rafalgarcés, fa partió amb el terme de Binissalem i desguassa al torrent de Muro. L'arc de turons forma, al centre del terme, una petita conca que té com a col·lector principal el torrent de Mandrava, que neix a terres de Biniamar i discorria al sud del nucli històric, però avui és cobert i disposat al llarg de la Gran Via de Colón. Recull prop del pou des Rasquell les aigües procedents de l'altre vessant dels turons i desemboquen al torrent d'Almadrà, ja dins el terme de Muro. Tots els torrents del terme desguassen final-

ment a la badia d'Alcúdia a través de l'Albufera de Mallorca. Les zones de les planures, dels turons i de la serra de Santa Magdalena actuaren històricament com a elements complementaris. El nucli urbà, com a lloc d'habitatge,

centre d'activitats artesanals i comercials, era afavorit per la proximitat a una àrea de petita propietat, dedicada al conreu intensiu de la vinya, hortalisses, lleguminoses i plantes tèxtils. Les planures oferiren terres aptes per als cereals i la serra de Santa Magdalena i els seus voltants, amb alzinars, pinars i garrigues, fou la reserva forestal del terme. El nucli urbà d'Inca era el punt de convergència dels camins de Lluc, Pollença, Alcúdia, Muro, sa Pobla, Sineu, Sencelles, Palma i d'altres vies menors. Creuer de camins, lloc de fàcil accés, àrea de transició entre la Serra i el Pla, etapa de l'eix clàssic *Palma-Pollentia*, terme integrat per zones complementàries de conreus intensius, extensius i ramaderia, mercat comarcal, Inca disposava d'un conjunt d'elements estructurals que fonamentarien la seva prosperitat al llarg dels segles. Centre capdavanter o rellevant de la Part Forana, tot i que les gran crisis el feren recular dramàticament, sempre tornà retrobar el camí de la recuperació. Els elements climàtics hi tenen també un paper important. De relleu suau, té la cota mínima a Son Perelló, a la partió amb el terme de Llubi (35 m), i la màxima al cim del puig dels Minyons o de sa Creu (307 m). El clima és sec subhúmit, amb una temperatura mitjana anual

→ Puig des Minyons

↓ Puig d'en Reure

↑ S'Alzinar

de 16°C. L'oscil·lació tèrmica és de 15°C. La pluviometria supera els 700 mm anuals a la zona de s'Ermita, però al sud decreix fins a situar-se al voltant dels 600 mm. La gran altària de la serra de Santa Magdalena tendeix a actuar com un illot climàtic, sacsejat pels vents, amb neus a l'hivern i sovint precipitacions més abundoses que les terres planes dels voltants. Al terme, predominen els vents de llevant, llebeig, ponent i gregal. A la planura del torrent de Massanella, al NE, la xafigor de l'estiu és temperada per les brises procedents de la badia d'Aldúdia. A la comarca, Inca és considerada una ciutat afectada durament per la calor del període estival. La primitiva vila gaudia d'una millor salubritat que la ciutat actual. Disposada en una carena de turons, perpendiculars a les brises, era més habitable, els mesos de calor, que el nucli urbà d'avui. El creixement dels s XIX-XX configurà una ciutat que ocupa també zones baixes i humides, fredes a l'hivern i poc ventilades a l'estiu, i altres exposades directament al rigor dels vents de la Serra. Aquesta pèrdua de salubritat de l'Inca moderna hi ha fet arrelar, molt abans que a altres indrets de Mallorca, el costum de passar, a l'estiu, temporades a zones més acollidores, situades vora les badies d'Alcúdia i de Pollença. El terme és conreat en un 88,6%, però manté encara importants àrees de garrigues (320 hes) i de boscos de pins i alzines (423 hes). La zona de la serra de Santa Magdalena fou declarada (1991) àrea natural d'especial interès, pel seu gran valor ecològic. Segons l'arabista Miquel Barceló, el mot

Inca procedeix del berber. Sorgí al període islàmic i aleshores designava un dels districtes o *juz*, en què era dividida la Mallorca musulmana. Aquest *juz*, molt més extens que l'actual terme municipal, era denominat *Inkân* i comprenia les terres situades 'al peu de la muntanya'.

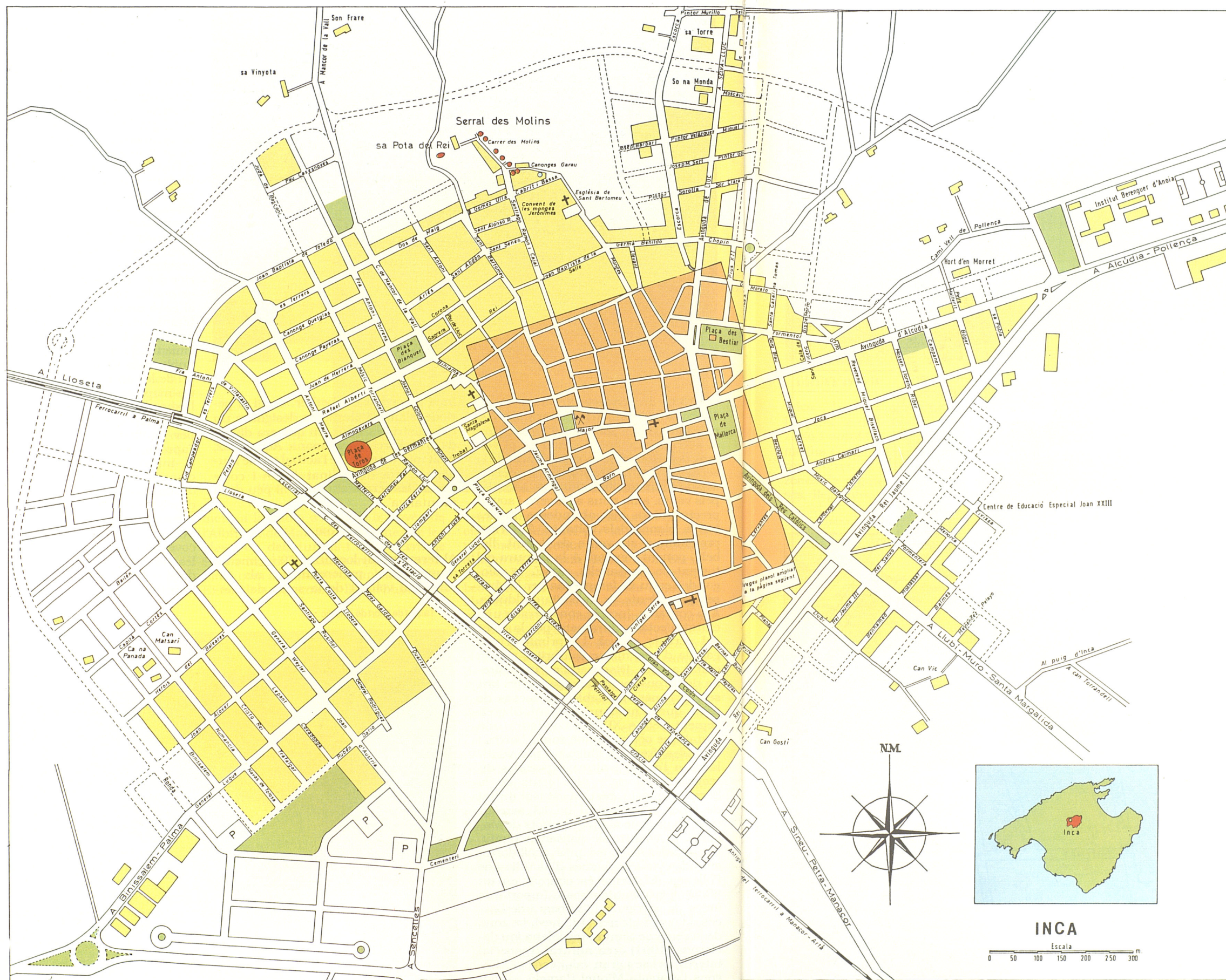
HISTÒRIA

Al terme s'han localitzat 19 jaciments arqueològics, preferentment als turons i al voltant de la serra de San-

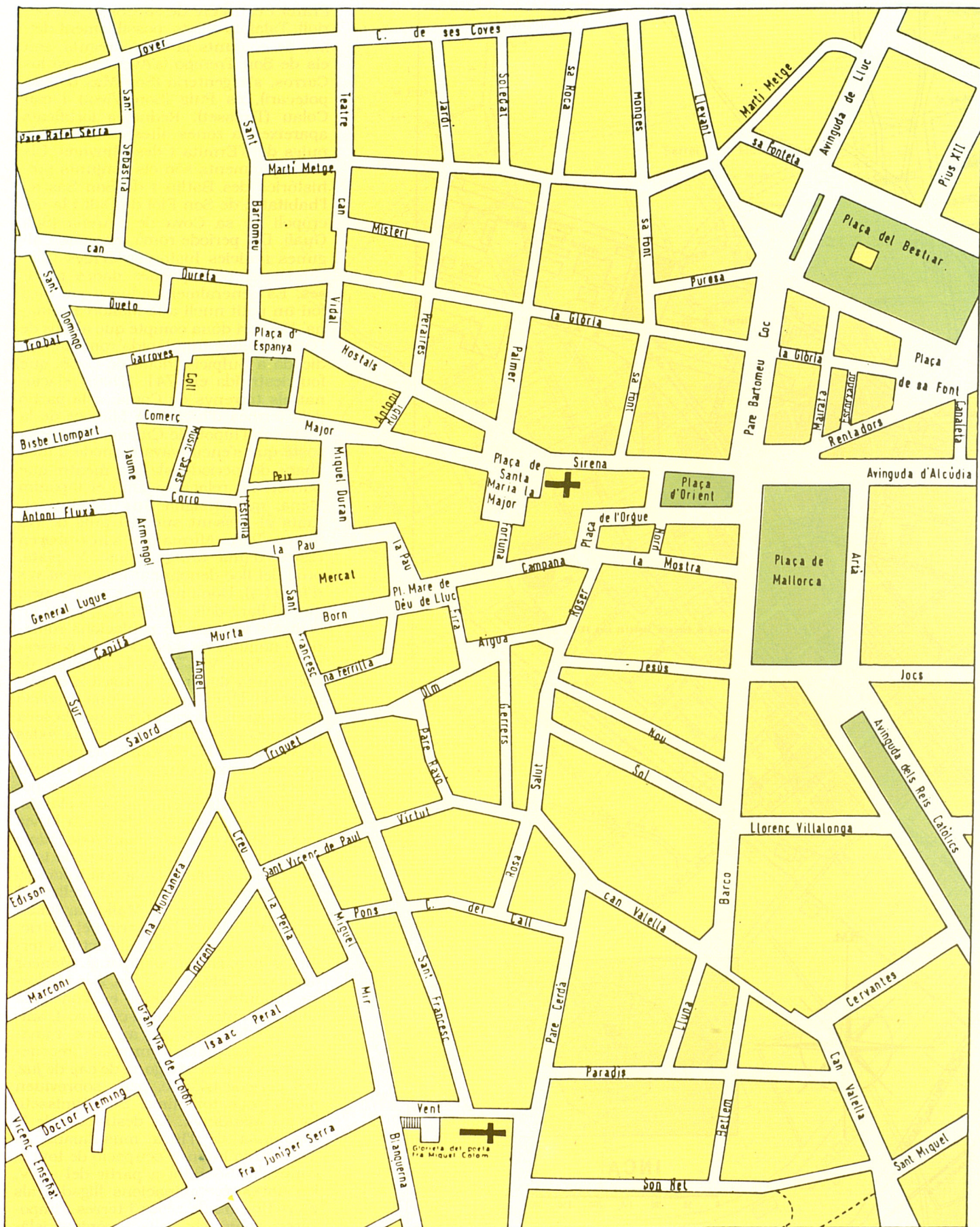
ta Magdalena. La densitat, 0,3 jaciments/km², se situa en un nivell baix en relació a la resta de Mallorca. Però l'explotació intensiva de la terra i l'expansió urbana, juntament amb una creixent incidència de les edificacions descontrolades a les àrees rurals, han determinat la destrucció de nombrosos jaciments. L'escassetat, en tot cas, de jaciments a les planes al·luvials no és fruit només de la destrucció lligada a l'agricultura o a la urbanització. Reflecteix clarament que els habitatges prehistòrics incidiren en forma preferent sobre les zones climàtiques més acollidores, dels turons i dels voltants de la serra de Santa Magdalena, talment com les atqueries, rafals i possessions dels períodes islàmic i posterior a la conquesta catalana. Al terme es produí, per tant, una continuïtat en el poblament, des de la prehistòria als temps actuals. Una ocupació continuada explica també l'escassetat de jaciments, ja que les noves edificacions implicaren sovint l'enderrocament total de les antigues. El 1992, Inca no té un mapa arqueològic actualitzat. Amb l'excepció de l'estudi del conjunt talaiòtic de Son Mas de s'Apotecari, fet per Guillem Rosselló Bordoy (1965), l'aproximació al període prehistòric en el municipi està per enllestir. Una classificació sumària, elaborada per Josep Mascaró Passarius, considera de classificació problemàtica els jaciments de can Pa Calent, es Vilars de Son Vic i de can Jordi de Tirasset. Les coves són abundoses i s'hi localitzen les de cas Poller i ses Coves —ambdues a Son Alegre—, can Guapo (Son Bordils), ses Rates Pinyades (Son

↓ Talaiot de l'hort de can Vic

Frare) i can Pere de sa Cova (Son Serrall). Talaiots aïllats, possiblement deixes de conjunts ja desapareguts, són els de Son Trempó (s'Avencar), ca los Carros, s'Argenteria (Son Mas de s'Apotecari), es Puig (Son Vivot) i can Colau (Tirasset). Reductes fortificats apareixen a zones altes, així els dels puigs de s'Ermita i des Minyons. Els altres jaciments són els conjunts prehistòrics des Batliu i de Son Sastre; l'habitatge de Son Fiol de Dalt i la necròpoli de sa Cova de s'Arena (Son Gual). Del període romà, en resten algunes notícies historiogràfiques i llegendàries, però poques dades precises. És generalment admès que Inca fou un petit nucli a la Mallorca romana. Barberí dona compte que al Còs de l'Oca hi havia una làpida romana, dedicada a Sulpícia, dona de Galiè, que fou destruïda el 1741. S'han relacionat els terrenys de Conia, a la partió dels termes d'Inca i de Mancor de la Vall amb l'hipotètic *Cunium*. Binimelis sosté que s'encunyava moneda a Inca abans del període islàmic, mentre que Barberí ho relaciona amb el topònim Mena, que designa uns terrenys situats al vessant sud del puig de cal Senyor Pere. Afirmar que s'hi trobaren restes d'una antiga mina de plata, prop del lloc denominat les *cimenteres d'Inca* (→). Dona notícia, a més a més, que al llarg dels s XVIII-XIX, foren localitzats vestigis de poblacions romanes i nombroses monedes a la possessió de Son Vic. Amb la finalitat de donar una dimensió heroica a la calçada de l'Inca romana, una tradició historiogràfica local afirma que la seva destrucció fou obra de les tribus godes de Wàlia, el 417. Més enllà de considerar que hi existí un petit nucli durant l'època romana, gairebé res més pot afirmar-se d'Inca en el període clàssic. El nucli seria un lloc de pas a la via que unia les ciutats romanes de Palma i Pollentia. Fou durant el període islàmic (s X-XIII) quan l'alqueria Inkân es transformà en el nucli més rellevant de la Part Forana de Mallorca. Inkân designava alhora l'alqueria i el districte o *juz* que comprenia els actuals termes d'Inca, Búger, Campanet, Mancor de la Vall, Selva i sa Pobla. A la Mallorca musulmana, Inkân es consolidà com un centre de relleu comarcal, animat per les activitats agràries, ramaderes, artesanals i comercials, reconegudes a la seva categoria de cap de *juz*. Del període islàmic, però, sobreviuen molts pocs topònims. Són Binissetí, Inca i Mandrava. La destrucció de la toponímia de l'Inca musulmana és fruit d'una intensa ocupació de tota la contrada. Sobretot a partir del s XV, les noves denominacions lligades als nous titulars de cases i terres s'imposaren sobre els vells topònims islà-

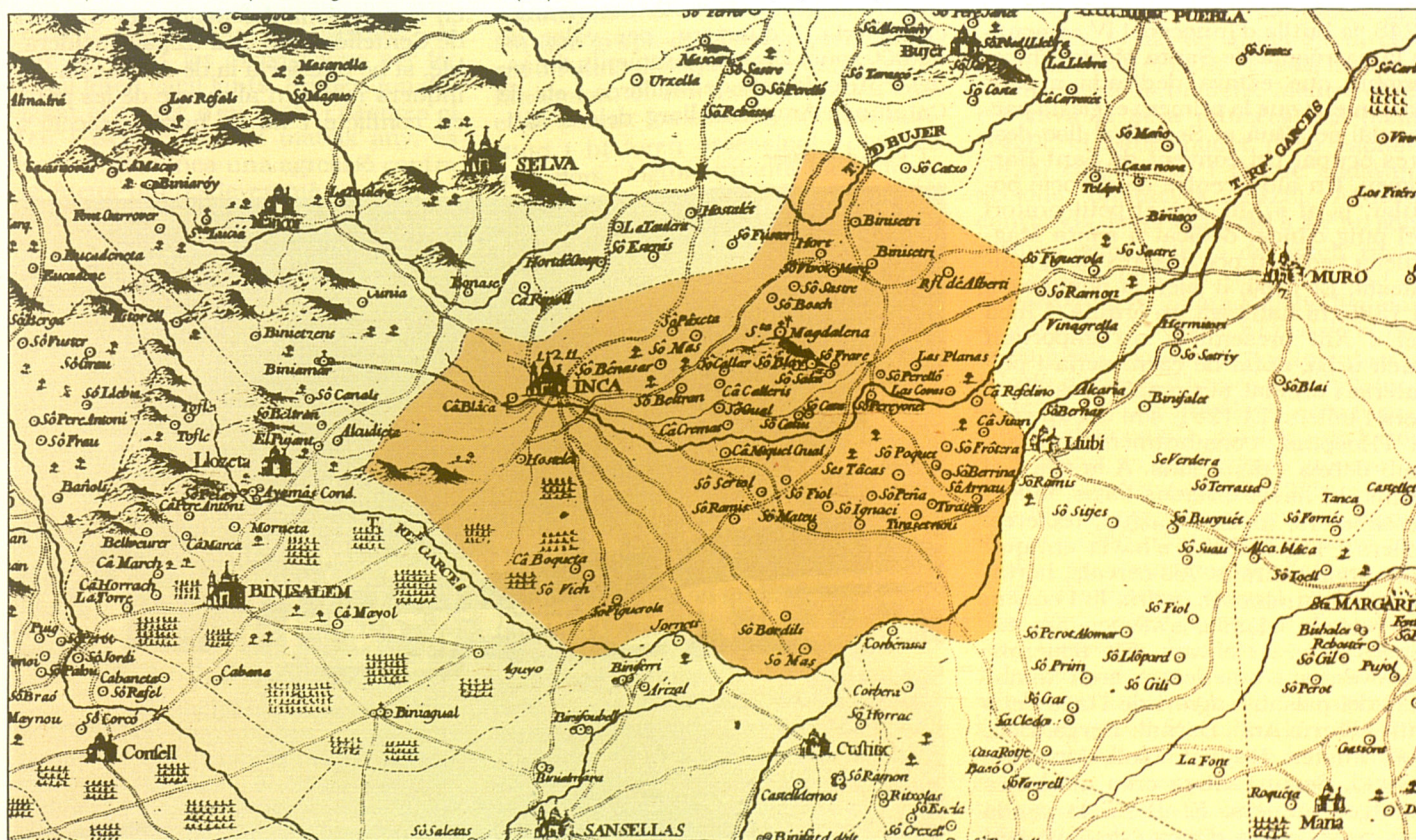
↑ Convent i església de Sant Bartomeu o de ses monges tancades

mics. L'Inca musulmana significà l'impuls de noves tècniques de localització i aprofitament de les aigües. Els molins d'aigua, les sinies, els *qanat* hi permeteren el sorgiment o millora de zones de reguïu dedicades a hortalisses, lleguminoses, safrà i plantes tèx-

tils. S'hi impulsaren les labors artesanals de teixits i cuïros, relacionades amb els coneixes de cànem i lli, i amb la ramaderia equina, ovina, bovina i cabrum. L'alqueria Inkân era també un mercat comarcal, a la confluència de la Muntanya i el Pla, des d'on s'ac-

cedia fàcilment a la gran ciutat de Madina Mayurka. El *Llibre del Repartiment* ofereix del *juz Inkân* una llarga relació d'alqueries, rafals, molins d'aigua, cases i altres propietats que mostren com la conquesta catalana hi trobà ja un nucli i una comarca florents i actius. Fou Jaume I mateix, impressionat per la seva riquesa, el qui a la *Crònica* la considerà com la major alqueria de Mallorca. L'expedició catalana de Jaume I conquistà (1229) l'actual terme d'Inca sense gaire dificultats. Tot i la seva puixança econòmica i demogràfica, la manca de defenses naturals hi impedia una resistència amb possibilitats d'èxit. A l'hora de la invasió, la finalitat d'accés a les comunicacions excel·lents jugaren en contra dels defensors islàmics. Mentre les muntanyes d'Escorca acolliren resistents musulmans fins el 1232, Inca fou dominada pels catalans ja abans de la caiguda de Madina Mayurka. En el *Repartiment* derivat de la conquesta catalana, Inca correspongué a la part del rei Jaume I, amb parts al paborde de Tarragona, als Montcada i als homes de Barcelona i de Marsella. El dinamisme assolit per l'Inca musulmana es mantengué després de la conquesta catalana. Si bé determinades activitats del període islàmic decaigueren, la conquesta catalana n'introduí d'altres i, en conjunt, l'empenta demo-

↓ Inca i el seu terme municipal a la segona meitat del s XVIII (Mapa de Mallorca d'Antoni Despuig Dameto)

← Casa del carrer des Call

gràfica i econòmica s'hi mantengué fins a la gran crisi de mitjan s XIV. El 1248, la butlla d'Innocenci IV esmenta ja la parròquia de Santa Maria d'Inca. Sembla que estava dedicada a sant Bartomeu i que la primera església parroquial se situà al Serral, al lloc després ocupat pel convent de Sant Bartomeu. Un altre centre de devoció popular, ja al s XIII, era el petit oratori del puig d'Inca, dedicat a santa Magdalena i edificat poc després de la conquesta. El 1284, li feien ja donatius i, el 1385, hi habitava un ermità. L'Inca del s XIII presentava un important nucli urbà, dotat de carnisseria i peixateria i animat per nombrosos obradors i tallers. El 1281, s'hi documenta ja l'Hospital, constantment enriquit amb deixes i donacions. A la vila i al terme, hi havia diversos forns, tallers de sabaters, molins d'aigua, teuleres, cellers i l'agricultura s'havia enriquit amb nous conreus. Als cereals, hortalisses, lleguminoses, safrà, lli i cànem del període islàmic, s'afegien ara extenses vinyes i olivars. Els figuerals, garroverars i ametlerars eren també part del paisatge agrari de l'Inca del s XIII. Adarró, Auli, Bernat, Berga, Bou, Coc, Fuster, Huguet, Llull, Moranta, Renald, Seguí i altres eren aleshores llinatges inquers. El 1299, la venda dels rèdits reials d'Inca i de Guinyent

(Alcúdia) afectava el blat, oli, lli, cànem, llegum i els drets d'escrivania, cancelleria i quartera, per valor de 33.000 sous. Els enfrontaments dinàstics entre els reis de Mallorca i els de Catalunya-Aragó, al llarg dels s XIII-

↓ Plaça des Bestiar

XIV, no trasbalsaren gaire els inquers, que reberen la lluita entre reis amb un esperit pragmàtic i sense vincular-se apassionadament a cap dels litigants. El 1285, reteren, sense recança, homenatge a Alfons el *Liberal*, que s'havia apoderat de Mallorca. Altra vegada recobrada la dinastia de Mallorca, les Ordinacions de Jaume II impulsaren la constitució (1300) en viles de Selva —amb Mancor de la Vall— i sa Pobla —amb Búger i Campanet—. El *juz* d'Inkân donava pas a la vila d'Inca circumscrita als límits municipals, que ja no experimentarien cap variació. A mitjan s XIV, Inca comença a esser afectada per la crisi general. La pesta de 1348 hi significà un nombre de víctimes inferior al 10% de la població. En relació a la resta de Mallorca, la mortaldat causada a Inca per la pesta negra fou, certament, menor. Però la pesta no era un element aïllat, sinó un dels diversos factors que transformaren el context de prosperitat viscut els s XIII-XIV en una crisi fonda i persistent. Dins un context ja de recessió econòmica, tensions socials i mortaldat de la pesta, es produí la temptativa de Jaume III per recobrar, amb una expedició militar, el Regne de Mallorca. Dia 11 d'octubre de 1349, amb 700 infants i 300 cavallers, desembarcà a Albercutx (Pollença). Després d'una breu topada amb una força irrellevant, es dirigí cap a Muro, des d'on inicià l'avanç cap a Palma. Inca s'interposava en el seu camí, defensada per Gilabert de Centelles amb una tropa considerable, si bé inferior a la de Jaume III. Els inquers restaren al marge de les parts en conflicte i no hi hagué reacció a

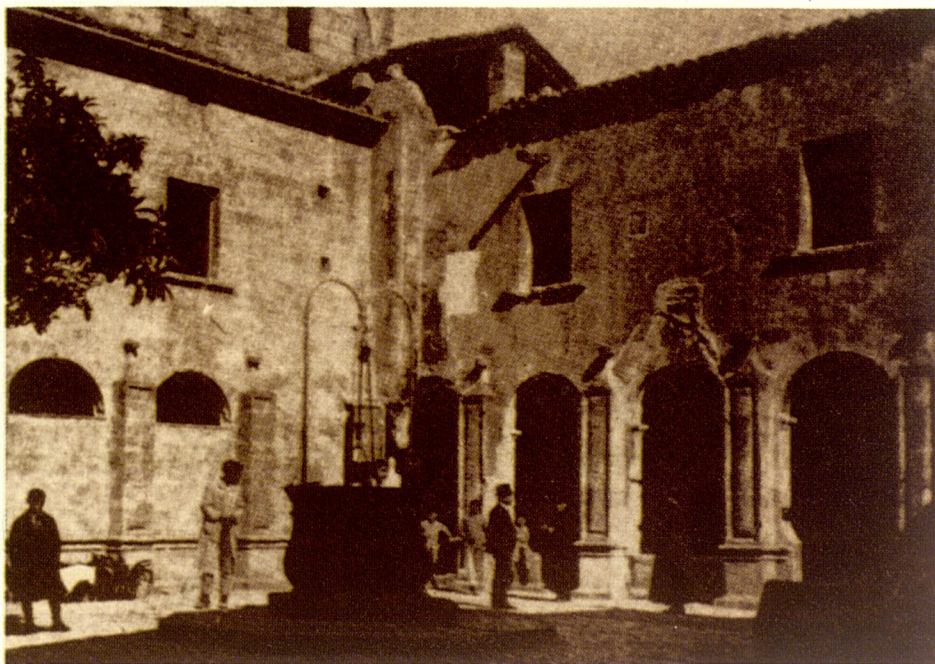
favor de Jaume III. Aquest fracassà en un assalt en regla a Inca i optà per allunyar-se cap al sud. Així, el 23 d'octubre les forces d'Inca sortiren de la vila i, després de convergir amb les de Palma comandades per Riembau de Corbera, cercaren el combat. El 25 d'octubre, a la batalla de Lluçmajor, Jaume III fou derrotat i mort. Més apassionadament visqueren els inquers el conflicte amb la seva minoria jueva. La crisi social i econòmica del s XIV féu sorgir l'antisemitisme com un derivatiu de les tensions. Al llarg de la segona meitat del s XIV, l'antisemitisme a Inca es féu cada vegada més violent fins a arribar a una temptativa d'extermini de la comunitat jueva local. Ja des de la conquesta catalana, Inca tenia una important minoria jueva. Els jueus havien participat en la conquesta de Mallorca i, en el Repartiment, reberen també concessions importants. Al llarg dels s XIII-XIV, foren a Mallorca un factor dinàmic de la vida social, cultural, científica i econòmica. Amb la crisi creixent del s XIV, es creà un clima cada cop més hostil contra ells. A Inca, fins aleshores havien viscut dispersos entre la població. Però, els anys 1346-53, els cristians inquers reclamaren amb insistència que els jueus fossin closos dins un call, separats de la resta de la població. El 1346, una cèdula de Pere el Cerimoniós establia l'erecció del call a Inca, que fou molt lenta i es dugué a terme dins una creixent agressivitat antisemita. Al llarg de 1353, les disposicions per fer el call foren vacil·lants. Primer, fou designat el carrer d'en Prats i després el d'en Pascolet. Aquest mateix any, es documenta a Inca una agressió contra els jueus que esdevengué un ritu anual. Durant la Setmana Santa, particularment el Divendres Sant, els cristians encesos per la demagogia dels predicadors que responsabilitzaven els jueus de la mort de Crist, els insultaven i agredien. Per això també els jueus demanaven amb insistència un call a Inca on poder viure tots junts en comunitat, protegits de les agressions. El 1355, foren insultats pels carrers i apedregats pels camins. Fins i tot el batle d'Inca féu la seva aportació contra el jueus i els impedí de proveir-se a la carnisseria. El 1361, es presentà a la vila el convers mestre Nicolau de Grau i predicà als jueus, instant-los a la conversió. L'ordre del batle, el 1365, manant que els jueus fessin mostra d'armes motivà la protesta dels cristians, que els volien desarmats. Entre 1372-90, es documenten anualment les agressions rituals el dia del Divendres Sant. El 1388, el clima d'antisemitisme donà lloc a una entrada del agressors dins el call, on insultaren i

→ Casa del carrer de can Dureta

amenaçaren de mort els jueus. La por féu que grups de jueus inquers fugissin a Palma, lloc que creien més segur. Finalment, el 1391, el call d'Inca, com el de Palma, fou assaltat per una multitud i hi foren assassinats diversos moradors. Alguns infants jueus foren llançats pels assaltants dins el pou del call. Després de l'assalt es produïren les conversions. El 1393, per ordre del rei Joan I, els obstacles que tancaven el call foren enderrocats. Els anys 1391-94, es documenten a Inca nombroses referències als nous conversos. Les autoritats feren crides contínues manant als qui havien robat durant l'assalt al call que restituïssin els béns. Després s'inicià l'acció de la Inquisició que, el 1411, actuà a Inca contra conversos i jueus, per delictes contra la fe. Restà encara una petita minoria jueva, a la qual pertany Abraham Bolaix, el qual, el 1427, comprà una casa al Mercat dels Bous. Els jueus tenien aleshores a Inca cementeri propi, denominat (1393) el Fossar dels Jueus. L'encesa oratòria de sant Vicenç Ferrer, que predicà a Mallorca els anys 1413-14, contribuï al clima antisemita. El seu exemple fou seguit per altres clergues, com el prevere Servià, qui, el 1420, sermonejà el poble

d'Inca i l'incità contra els jueus. Les autoritats locals se sumaren al corrent. El 1400, el batle i el saig maltractaren els jueus inquers. Mentre el rei reiterava la seva protecció als jueus (1420), el batle inquer dictà capítols (1424) contra ells i dugué endavant accions antijueves (1428). Aquests conversos del principi del s XV no són, a Inca, avantpassats del nucli *xueta*, que s'instal·larà a la vila, procedent de la parròquia de Santa Eulàlia (Palma), al principi del s XVIII. El pes de la minoria jueva inquera es documenta a la relació d'homes d'armes de 1359. Inca en tenia 719, dels quals 30 eren jueus. Inca, d'altra banda, participà de forma molt activa en les llargues guerres de Pere el Cerimoniós. El 1355, aportà 800 lliures per a la guerra de Sardenya. El 1356, Bonanat Massanet fou capità de l'armada de l'Alguer. El 1361, els inquers Miquel Espanyol i Pere Joan volien partir per a establir-se a Sardenya. Per haver-se distingit en aqueixa guerra, Pere Arnau de Sant Miquel fou nomenat batle d'Inca (1369). Els anys 1358-59, el batle i 150 inquers anaren a treballar a les murades d'Alcúdia, amenaçada per la guerra amb Castella. En la lluita contra Castella destacaren els inquers Francesc

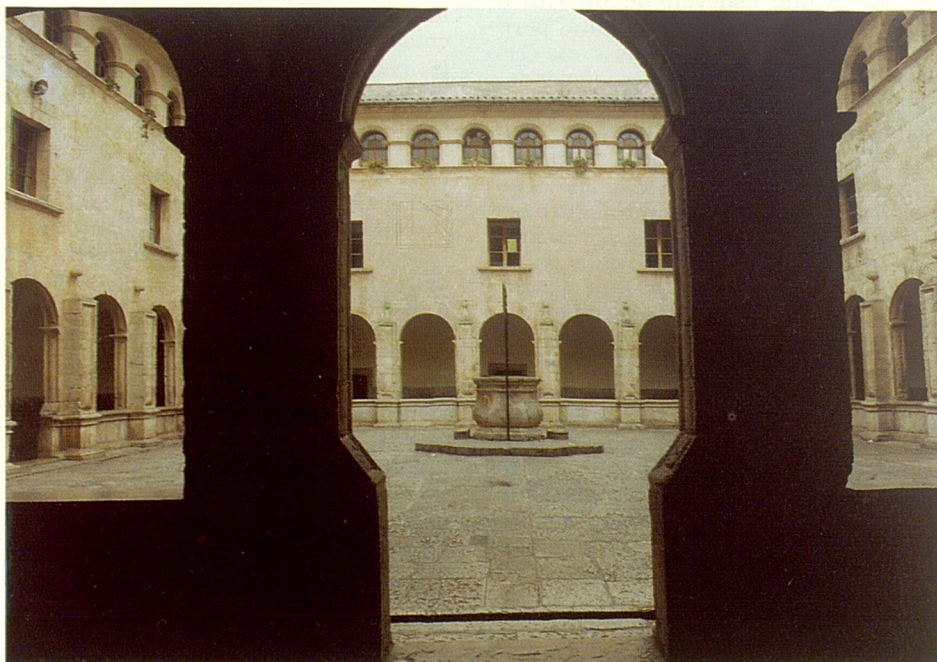
↑ Claustre del convent de Sant Francesc, abans de la seva restauració

Tarí, que fou nomenat batle (1366), i Salvador Ribes, declarat exempt d'imposts. El 1376, fou necessari enviar 15 inquers a Menorca, amenaçada pels corsaris musulmans. El 1390, el batle hagué d'acudir, amb 300 inquers, en ajuda d'Alcúdia. El 1398, Inca aportà 388 lliures a la Santa Armada, expedició que acabà desastrosament. A mitjan s XIV, la vila mostrava encara alguns signes de puixança. Era eixamplada la plaça (1351) i començava l'edificació del convent de Sant Francesc (1364). El mercader Pere Morei, símbol del poder d'una classe, fou nomenat batle (1359). El nucli urbà dels s XIV-XV era format, entre d'altres, pels carrers Major, d'en Martí Metge, de na Fara, de les Coves, de Mallorca, de Sant Bartomeu, de la Placeta, de l'Om, Nou d'en Saura, del Pou d'en Morro, del Pou d'Avall, de la Font Coberta, de la Font Nova, dels Especiaires, del Mercat dels Bous i per altres relatius a minories ètniques com els del Call, dels Grecs i pels indrets dits el Fossar dels Jueus i el Fossar dels Sarraïns. En aquella època els esclaus formaven un sector molt important de la població d'Inca. El 1428, n'hi havia 335. Eren grecs, turcs, búlgars, mogrebins, circassians, tàrtars, russos i sards, entre d'altres. Durant les crisis esdevengueren un element més de pertorbació i, el 1366, les autoritats hagueren de dictar severes disposicions per frenar la delinqüència entre els esclaus d'Inca. Un signe evident de la descomposició social dels s XIV-XV fou l'increment dels enfrontaments entre bàndols, amb accions violentes i criminals. El 1368, s'hi enfrontaren

els dels Carbonell contra els Ferrer. El 1375, fou destituït el batle Bernat Palou, per participar en bandositats. El 1391, hi hagué una batalla campal entre dos bàndols. L'estament eclesiàstic era també dividit en faccions. El 1356, els frares menors foren excomunicats per haver participat en una conspiració. El 1360, les autoritats denunciaven que els clergues portaven armes i cometien delictes i assassinats. El malestar social donava lloc a conspiracions i avalots. El 1375, Arnau Alós i altres eren jutjats per

conspiració. El 1408, el bracer Francesc Palou fou penjat a Inca, acusat de preparar avalots populars. A la segona meitat del s XIV, el malestar es canalitzà a través de l'antisemitisme. Un altre derivatiu de la crisi era la delinqüència i, entre 1350-95, es documenta a Inca una llarguíssima relació de delictes de sang. El 1388, les autoritats locals reconeixien que les garrigues i coves del terme estaven infestades de bandejats. La crisi commogué també les institucions. El 1392, les disposicions del rei Joan I atorgaven a Inca un Consell de 48 membres, integrat per 12 consellers de la mà major, 12 de la mà mitjana, 12 de foravila i 12 dels menestrals. Cada un dels quatre estaments tendria un jurat. Entre la vila d'Inca i foravila, es produí tensió amb motiu del nombre de jurats a elegir per cadascuna, però la proporció de 3 per la vila i 1 per foravila es mantengué. Tot el malestar per la crisi, eliminada la minoria jueva per les conversions derivades dels avalots de 1391, acabà esclatant amb tota la força d'una gran revolució social a la Revolta Forana (1450-53). Més que una lluita entre poders territorials fou una lluita de classes, primer canalitzada a través de plantejaments reformistes i, finalment, per la via del radicalisme revolucionari. La mostra patent del seu caràcter de guerra social fou que Inca, centre i cor de la Revolta Forana, tengué també entre els seus habitants alguns dels més ferotges enemics dels forans. Inca tenia una certa aristocràcia forana, integrada per les famílies dels Albertí, Bordils, Catlar, Fuster, Nét, Pont i Vivot. Plan-

↓ Claustre del convent de Sant Francesc, després de la seva restauració

↑ Cases de la possessió de Son Bordils

tejat el conflicte, el 25 de juliol de 1450, uns 6.000 forans es congregaren a Inca i la lluita contra una fiscalitat opressiva derivà immediatament cap a l'atac contra els Albertí, símbol de l'opressió tributària. La casa de Bartomeu Albertí, casat amb Elionor Bordils, fou saquejada. El seu germà, el procurador reial Joan Albertí, fou des del primer dia un enemic acarnissat del moviment forà. Des d'Inca, es llançaren tres ofensives foranes (1450-51) sobre Palma, que fou assetjada sense èxit. Al costat del manacorí Simó Ballester —Tort—, destacà com a cap dels forans l'inquer Jaume Nicolau —Rei—. Una temptativa per evitar la revolta fou l'acord denominat Concòrdia d'Inca (setembre de 1450). Però la pau es trencà quan el governador Berenguer d'Oms, el 12 d'abril de 1451, féu fer un pregó a Inca ordenant que tots els forans acudissin armats a Binissalem. Més de 2.000 forans en armes es presentaren a Inca i marxaren cap a Binissalem. Una temptativa d'aturar-los al Rafalgarcés fracassà i es consolidà la revolta forana. Al llarg de 1450-52, els Albertí d'Inca foren blanc de l'odi dels forans. La seva casa fou saquejada; l'arxiu, destruït, i cremat el seu Rafal. Els reialistes intentaren incitar a l'assassinat dels dirigents forans i posaren preu al cap de Jaume Nicolau —Rei— i d'altres inquers forans. La contraofensiva dels reialistes, plasmada en la solució militar encomanada a les tropes mercenàries italianes de Francesc d'Erill, hagué de dirigir-se des de Palma contra Inca, bastió del moviment forà. Així, el 30 d'agost de 1452, Francesc d'Erill, amb

una força de 3.000 infants i 400 cavallers sortí de Palma en una marxa nocturna per evitar la xafogor del dia. A la matinada del 31, arribaren davant Inca, fortificada i defensada pels forans. Els reialistes, cansats i assedagats per la marxa, no s'arriscaren a un atac frontal i es replegaren ordenadament cap a Sencelles. Els forans interpretaren erròniament la retirada com una fugida dels reialistes, abandonaren la posició fortificada de la vila i es llançaren a una persecució a camp obert. El contraatac reialista, dins les

↓ Antiga posada de Son Fuster

terres del Vinyet, al sud del terme d'Inca, al lloc dit el camí de Son Figuerola i, des d'aleshores, el camí de sa Batalla, donà lloc a la batalla de Rafalgarcés (→), que acabà amb la derrota total dels forans. Encara un grup de 300 forans, dirigit per Pere Mascaró i Jaume Nicolau —Rei—, es replegà a les muntanyes d'Escorca i Pollença, on resistí fins al principi de 1453. A la repressió que seguí, foren executats Jaume Nicolau —Rei— i nombrosos inquers. Bartomeu Albertí exigí per a Inca un càstig exemplar. Inca havia de restar per sempre amb un símbol d'oprobri, els inquers havien de perdre els seus béns i ésser traslladats a altres viles, les inqueres que havien encoratjat la revolta havien de perdre la llengua. La repressió, sense arribar a tals extrems, fou duríssima, amb execucions i sancions econòmiques que agreujaren la misèria. La desfeta militar dels forans no féu desaparèixer les tensions. El 1457, les autoritats parlaven d'Inca com d'una vila inquieta i disposada a la revolta. En el context de la revolta de Catalunya contra Joan II, hi hagué a Mallorca noves temptatives de relançar un moviment reivindicatiu. El 1463, Pere Joan Albertí pogué així animar un avalot, durant les fires, amb menestrals i pagesos. La reacció fou ràpida i una tropa acudí a Inca. El moviment fou sufocat i executats Jaume Alzina i Jaume Tortella. La crisi i el desànim crearen un clima adient per a cercar refugi dins les formes rigoristes i místiques de la religió. A la fi del s XV, al puig d'Inca, fou fundat un monestir de monges franciscanes.

Convent de ses Monges Encades.

Molí de Can Amer.

Antic celler de can Metzara.

Ermita de Santa Magdalena.

↑ Plats de la gerreria de can Torrents

nes, les quals, el 1526, davant les incomoditats i escassetesa d'aigua, l'abandonaren per traslladar-se a Esporles. El 1494, a instàncies del cardenal Cisneros, el convent de Sant Francesc, de frares menors, era reformat i passava a regir-se per la regla franciscana més estricta. D'altra banda, tot i la crisi persistent al llarg del s XV, s'hi mantenien les activitats dels adobadors, sabaters, teixidors, candelers, sastres, gerrers, tintorers, paraires, mercaders i altres oficis, mostra d'una economia diversificada. El 1458, els sabaters hi aconseguien tenir confraria pròpia, la primera de la Part Forana. S'hi troba també una curiosa immigració de famílies de gerrers, procedents del País Valencià, com els Joan (1432), els Berenguer (1436) i els Alcodor (1452), que perfeccionaren l'obra comuna fins a fer-li agafar un cert renom, sota la denominació genèrica d'*obra d'Inca*. A la llarga crisi econòmica, a la gran desfeta i repressió de la Revolta Forana s'afegirà, a la segona meitat del s XV, la problemàtica alimentària combinada amb constants epidèmies. La producció de blat, aliment bàsic, decaigué. El 1486, Inca en produí 7.200 quarteres. El 1498, 6.000. El 1507, només 1.200. El dèficit alimentari féu la població vulnerable a les epidèmies. Els anys 1493-94, tornà a aparèixer la pesta i, el 1495, calgué emetre 200 lliures de censos per a afrontar les despeses del contagi. Una problemàtica social, institucional i econòmica no resolta esclatà en la revolta de les Germanies, molt més explosiva i violenta que la Revolta Forana.

Però, el triomf dels agermanats a la ciutat de Palma, situà la vila d'Inca en segon terme al llarg de la lluita (1521-23). Amb tot i això, hi tengué un paper important com a reducte agermanat, pròxim al bastió enemic d'Alcúdia. El 1521, 400 inquers nodriren les files de la tropa de Joan Crespi. El 1522, l'inquer Pau Casesnoves fou un dels sis ambaixadors agermanats enviats a Barcelona. Quan a l'exèrcit reial, destinat a l'esclafament violent de les Germanies, desembarcà a Alcúdia (1522) i destruï les tropes agermanades de Joanot Colom a la sagrant batalla de Son Fornari (sa Pobla), Inca es veié obligada a pregonar, el 16 de novembre, la crida de submissió feta per Miguel de Gurrea. Però, talment com en la Revolta Forana, altra vegada a una nova batalla de Rafalgarcés, els darrers dies de novembre de 1522, fou desfeta finalment la Germania. La repressió a Inca tornà a revestir una gran duresa. Els agermanats inquers destacats a la revolta, Pau Casesnoves, Blai Ferrer, Jaume Ferrer, Antoni Gil i Blai Reixac, foren executats. Els combats entre agermanats i reialistes causaren, a més a més, un alt nombre de víctimes entre els inquers. Dels 652 focs que tenia aleshores Inca, 292 sofriren sancions per participació en les Germanies, que representen un 46,47% i la situen a una mitjana superior a les restants viles de Mallorca. Aquestes sancions implicaren el pagament de 6.748 lliures, fet que agreujà encara més la misèria i el ressentiment entre els inquers vençuts. Malgrat tot, al llarg del s XVI Inca progressà i mantengué una situació preeminent a la Part Forana. Afectada per la reforma militar de 1530, la seva companyia fou —amb les d'Alcúdia, Campanet, Muro, Pollença i Selva— una de les que integraran el *terç* de sa Pobla. Si, d'una banda, les franciscanes abandonaven (1526) el monestir del puig d'Inca, s'hi instal·laren les religioses de Santa Isabel (1530), que el 1534 optaren per traslladar-se a Inca, on fundaren el convent de les monges jerònimes de Sant Bartomeu. El 1581, els béns immobles d'Inca eren valorats

↓ Siurells de la gerreria de can Torrents

Portals del convent de Sant Bartomeu

en 474.115 lliures, xifra només superada pels de Palma, Sóller i Manacor. El 1585, la parròquia d'Inca era la segona en població de Mallorca. Era, a més a més, capdavantera com a lloc d'oficis, que acabaren formant confraries pròpies. Els gremis eren un element clau de l'estructuració social i, amb els seus patrons i festes, es vertebren a través de les diverses esglésies de la vila, amb capelles pròpies que mantenien i enriquien. A la parròquia de Santa Maria la Major, hi tenien capella els gerrers, fusters, paraires, ferrers i teixidors. A l'oratori de l'Hospital, els sastres i picapedrers, a més dels gerrers i fusters, fins que aquests passaren a la parroquial. A la confraria dels sabaters (1458), s'afegiren les dels paraires (1590), dels teixidors de llana i de lli (1594) —de la qual, el 1644, se'n separaren els de lli—. El 1596, es constituïren les dels fusters, ferrers, boters i picapedrers, a més dels sastres i calceters. A la fi del s XVI, existia també la dels gerrers, que esdevengué autònoma el 1653. El 1664, tenia la seu a Inca la dels capellers forans. Inca, amb una població de 3.609 habitants (1591), era el segon municipi de l'illa. En con-

trast amb les grans revoltes socials dels s XV i XVI, el bandolerisme, que agità la Mallorca del s XVII, trobà a Inca només un ressò discret. El relleu suau del terme no oferia un refugi adient. Per això, els bandolers inquer preferiren protegir-se a les contrades properes de la serralada de Tramuntana, com Julià Amer —Castellà—, que tenia l'amagatall a la cova des Castellà, al puig de ses Fontanelles (Selva), fins que fou capturat i degollat (1610). A mitjan s XVII, el gran increment del bandolerisme determinà una enèrgica reacció de les autoritats. El 1666, el virrei Roderic de Borja i Llençol organitzà la Persecució General contra els bandolers, que es convertí en una veritadera campanya militar, vila per vila. Acudí a Inca on, en la repressió dels delinqüents, fou capturat el famós bandoler Gargamelot. Cap a la fi del s XVII, hi hagué represes periòdiques del bandolerisme i hi fou assassinat l'alguatzir reial Andreu Company (1689). Una de les èpoques més sagnants del bandolerisme inquer fou el període de la Guerra de Successió (1700-15) i els primers anys de la dinastia borbònica. La crisi política, la revifalla dels bàndols i la crisi social impulsaren la vio-

lència. Les morts d'arcabussada foren nombroses tant al nucli urbà com a diverses possessions del terme, com Son Frare, Son Arnau, Son Bennàsser i d'altres. Cap a 1722, una enèrgica campanya de les tropes reials acabà expeditivament amb el bandolerisme inquer. Tot i la crisi, el 1604, els dominics fundaren a Inca el convent de Sant Vicenç Ferrer. Però l'edificació de l'església (1664) i del claustre (1730) fou frenada per les dificultats de l'època. Un esdeveniment catastròfic enfonsà Inca, fins aleshores capdavantera de la Part Forana: els anys 1652-53, la pesta bubònica, denominada pels coetanis *el rigorós contagi*, provocà la mort de 2.741 habitants d'Inca, que representaven més del 50% de la població. Els supervivents fugiren al camp i a altres viles. La vida econòmica, social i comercial es col·lapsà. Una tradició local afirma que només set cases del nucli urbà restaren habitades. *Sou de ses set cases*, sorgí aleshores com a dita per a designar un llinatge inquer antic. El mercat dels dijous i les fires deixaren de celebrar-se. A més de la gran mortaldat, Inca hagué de suportar 7.944 lliures de despeses extraordinàries pel temps del contagi. El

↑ Portal major de l'església de Santa Maria la Major

↑ Portal del campanar de l'església de Santa Maria la Major

resultat del desastre fou la pèrdua de la posició preeminent entre les viles de la Part Forana. El 1652, era la primera de les viles de la Part Forana. Un segle després, amb 2.971 habitants (1750), ocupava el lloc novè de les viles foranes. La descripció del desastre de 1652-53 ha fet oblidar, però, que els s XVII-XIX, Inca es recobrà com a centre agro-ramader, artesanal i comercial, a un nivell més modest que als temps anteriors a 1652, però sòlid. El desastre no hi representà una concentració de la propietat ni un ressorgiment d'elements de tipus senyorial, que emmetzinaren altres viles a la Mallorca del s XVII. El caràcter obert, de vila activada pel comerç i els menestrals, malgrat la gran crisi, sobrevisqué. El 1695, hi havia a Inca 662 cases habitables, més 21 en estat ruïnós. El nucli urbà acollia 29 gerrerries, 8 forns de pa i 3 tafones. Significativament, però, el gran Cellar del Rei estava en ruïnes, símbol de la decadència vitivinícola. Integraven el nucli urbà les illetes dites de Francesc Palleres, de Macip i Vic, de Jaume Llompart, d'en Pinça, de la Casa de la Vila, de l'Hospital, de can Gener, del Lledoner, de l'Hortolà, d'en Llompart —Rafel— i de

Guillem Raió, entre d'altres. Hi havia els carrers Major, de na Muntanera, de l'Àngel, de Mallorca, de les Milloques, del Mercat, dels Marxandos, de Bon Aire, del Cep, de Sant Francesc, Major de Sant Francesc, de la Mostra, entre d'altres. Les possessions més grans, valorades en lliures, eren Son Vivot (30.000), del senyor Joan Miquel Sureda; Son Bordils (14.000), del senyor Joan Baptista Bordils; Son Catlar (14.000), de Pere Descatlar, donzell; Son Ramis (5.500), de l'honor Francesc Ramis; i Son Blai (5.500), del senyor Martí Perelló, ciutadà. A la transició dels s XVII-XVIII, una vintena de famílies tenien la major part de terres del terme. Dels llinatges i malnoms d'aquestes deriven gairebé totes les denominacions actuals de les grans propietats. Els Bennàsser tenien es Rafal, Son Frare i Son Poquet; els Bertran, es Puig; els Bordils, Son Bordils i es Rafal de Son Mas; els Capó, Binisseti; els Descatlar, Son Catlar; els Fe, Son Bertran; els Figuerola, s'Alqueria de Son Figuerola; els Fiol, s'Alqueria de Son Fiol i Son Penya; els Frontera, Son Frontera des Puig; els Fuster, Son Bosc, es Forn de Vidre i terres de Son Fuster; els Gual,

Son Gual de la Casa Vella, Son Gual de la Casa Nova i Son Seriol; els Llompart, Son Catiu, Son Cota, Son Frare, Son Panxeta, can Rafelino de ses Planes i Son Salat; els Macip i Vic, Son Vic; els Mateu, s'Alqueria de Son Mateu; els Perelló, sa Casa Nova, Son Arnau, Son Perelló, Son Poquet i Tirasset; els Planes, Son Planes des Callers; el Ramis, Son Ramis i Son Mas; els Sastre, Son Sastre; els Siquier, Binisseti; els Sureda, Son Vivot, es Rafal Roig i el molí de s'Alzinar; i els Vallespir, es Blanquer, Son Amonda, es Pollancres i es Rafalgarcés. La pesta de 1652-53 delmà molt més l'estament dels menestrals que l'economia de les grans propietats del terme. Els grans propietaris havien guanyat un pes relatiu a l'Inca de la fi del s XVII. El símbol era el gran casal, renovellat i engrandit (1672) de Son Vivot. Però, al llarg dels s XVII-XVIII, les activitats dels menestrals i la dinàmica comercial es recobraren i Inca tornà a ésser un centre d'atracció per a nous pobladors. Bona part dels grans propietaris residien a Palma i no feren sentir massa el seu poder sobre la vida social de la vila, fet que permeté el recobriment del seu caràcter menestral i comercial.

↑ Son Bennassar

Fins i tot, algunes de les grans possessions, com Son Vivot, tenien més incidència sobre Campanet, Búger, sa Pobla, Llubí i altres municipis, des d'on arribaren amos, majorals i jornalers, que no sobre el nucli d'Inca, on les activitats menestrals permetien una major independència enfront dels grans latifundistes. Una mostra de la revifalla econòmica i demogràfica d'Inca fou l'enderrocament del vell temple parroquial, per edificar al seu lloc, des de 1706, la gran església de Santa Maria la Major. En contrast amb les agitacions de la Revolta Forana i de les Germanies, la Guerra de Successió (1700-15) hi trobà un ressò molt minvat. Atià, però, els enfrontaments de bàndols locals i donà lloc a una forta revifalla del bandolerisme, que persistí fins a 1725. La represa econòmica del s XVIII fou dificultada per la manca d'una modernització de les comunicacions. El 1789, el viatger Jeroni de Bernard hi trobà una vila amb una població que no es corresponia amb la grandària de les velles edificacions, moltes deshabitades o ruïnoses. Descriu les fires i els mercats i anotà que era proveïda de quartera, carnisseria, forns, botigues i activitats de menestrals, destinades al proveïment de les viles de la comarca. Tenia aleshores 697 focs, amb 778 cases i 3.367 habitants. El convent de Sant Francesc ampliava també la seva església i mostrava una vitalitat com a centre religiós i d'ensenyament que es plasmà en la figura del missioner fra Marià Païeres. Amb les reformes liberals del s XIX, la vida conventual d'Inca minvava o s'esvai. El

1821, fou tancat el convent de Sant Francesc. El cop definitiu es produí el 1835, quan foren suprimits els convents de Sant Domingo, de set membres, i el de Sant Francesc, de 20 membres. El convent de Sant Bartomeu, de les monges jerònimes, de 28 monges, sofrí una reducció dràstica. L'estament dels clergues, el 1861, s'havia reduït a tretze preveres. La desamortització i la desaparició o reducció de la vida conventual tengué efectes negatius sobre el patrimoni artístic i bona part dels tresors dels con-

↓ Claustre del convent de Sant Domingo

vents es dispersaren o desaparegueren. El 1863, a més de les activitats artesanals i comercials i d'un important nombre de petites i mitjanes propietats, la gran propietat persistia. Les possessions de Son Bordils, Son Vivot, Son Ramis, Son Blai, Son Perelló, Son Catiu, Son Seriol, Son Frare, Son Gual i Son Fiol eren les majors del terme i, amb un total de 2.443 quarterades, en representaven el 29%. Al llarg de la primera meitat del s XIX, Inca experimentà un important avanç demogràfic que li permeté passar de 3.027 habitants (1815) a 5.926 (1857). L'increment de la població mostrà un dinamisme econòmic que fou reforçat per substancials millores en el sistema de comunicacions. D'entrada, la nova carretera Palma-Alcúdia (1847-51). Després, el ferrocarril Palma-Inca (1875), aviat complementat amb noves línies des d'Inca a sa Pobla (1878) i a Manacor (1879). Les reformes liberals del s XIX, d'altra banda, impulsaren la consolidació d'Inca com a centre comarcal en els vessants polític, administratiu i militar. El 1834, en el marc de la província de les Balears, fou constituït el Partit Judicial d'Inca, que comprenia 28 nuclis de població, corresponents a dotze municipis. Entre 1875-1900, la població d'Inca passà de 7.079 habitants a 7.579. Aquest increment migrat contrasta amb els progressos demogràfics del període 1815-75. N'és la causa una forta emigració a l'Argentina i a les colònies espanyoles, agreujada finalment per la crisi de la fil·loxera. Però la millora de les comunicacions, l'increment de l'activitat comercial i la

← Clastra de Son Vivot

consolidació d'una indústria cada vegada més moderna i competitiva per meteren superar el daltabaix i passar, des del 1900, a un ràpid creixement demogràfic. A la segona meitat del s XIX, el catolicisme hi recobrà nou impuls. Així la Unitat Catòlica de Josep Maria Quadrado hi recollí 3.995 signatures (1869). Onofre Prats, religiós menoret exclaustrat, fundà una comunitat d'ermitans tercerols franciscans que ocupà l'ermita de Santa Magdalena (1879-80), fins que passà a la Cel·la de Ternelles (Pollença). Derivat de l'arribada del ferrocarril, fou el sorgiment d'Inca com a centre d'una vertadera comarca o districte militar. El 1879, s'instal·là al convent de Sant Domingo el Batalló de Dipòsits núm 104, i, el 1884, es creà la Zona Militar d'Inca. Cap a 1870, el nucli urbà d'Inca es limitava al tradicional triangle entre els convents de Sant Francesc, Sant Bartomeu i Sant Domingo. Enllaçava amb Palma mitjançant els carros de can Valent. Una escola, sis botigues, algunes tavernes, la fonda de can Gener, les tendes de teixits de can Cameta, can Filipina i can Florencio, un grapat de sabaters i menestrals lligats sovint al proveïment estrictament comarcal completaven el panorama. Els lleures i entreteniments no dife-

rien gaire dels pobles estrictament rurals dels voltants, amb balls a la plaça del Mercat, toros amb cans a la plaça Major, corregudes a peu i bregues de galls. A partir de 1875, el canvi fou molt ràpid. El nucli urbà fou objecte

↓ Son Catiu

de grans reformes i, a més a més, inicià la seva expansió sobre noves àrees. El 1871, l'arquitecte provincial Miquel Rigo Clar hi planificà una nova barriada, des de la plaça d'Orient al carrer Major. El 1872, s'estudiava la urbanització de la finca de can Brui, entre els camins de sa Font i sa Canaleta. Entre les carreteres de Lluc i d'Alcúdia, es projectà també (1887-88) un gran Mercat Públic. Aquestes reformes urbanes motivaren xocs entre interessos i grups polítics locals i donaren lloc a una literatura satírica de glosats i a alguns curiosos fullets, com el de Leonard Siquier sobre la reforma del carrer de la Mostra (1915). A la fi del s XIX, Inca era ja capdavantera dins el comerç i la indústria de la Part Forana de Mallorca. El 1884, Vicenç Ensenyat hi havia introduït un concepte modern de la fabricació de tèxtils. D'altra banda, Antoni Fluxà i altres renovaren la producció artesanal del calçat i la transformaren en una indústria moderna. A tots els nivells, Inca apareixia altament avançada en relació a la resta dels endarrerits nuclis rurals dels voltants. El 1886, Joan Font Moles hi regia un col·legi de segona ensenyança. Tenia premsa pròpia, representada pels setmanaris *Revista de Inca* (1883-85) i *La Villa de Inca* (1890). Dins aquest canvi social i econòmic, hi intentà arrelar el protestantisme (1886), impulsat per les predicacions del gavellí Serafi Nebot i de José Rodríguez. Els protestants hi tingueren un lloc de culte i de difusió de la Bíblia per a tot Mallorca, però toparen amb l'hostilitat popular, encesa pels sermons dels clergues catòlics. El pro-

↑ Can Florencio, detall ornamental

grés industrial era constant i, el 1891, hi funcionaven onze tallers de calçat i cinc adoberies. La reina Maria Cristina atorgà (1900) a Inca el títol de ciutat, en reconeixement dels seus avanços socials i econòmics. Al principi del s XX, era una ciutat extraordinàriament oberta i receptiva als canvis socials, capdavantera de novetats culturals i esportives. El 1898, s'hi havia inaugurat el velòdrom es Còs. El 1901, registrava un dels moviments associatius més intensos de Mallorca, que s'estenia als àmbits polítics, socials, culturals i esportius. Hi funcionaven aleshores La Constància, el Club Velocipedista —després denominat Club Ciclista i Club Central—, el Centre Instructiu, la Unió Inquera, la Penya, la Unió Republicana i d'altres. S'hi publicaven els setmanaris *El Eco de Inca* (1900), *El Heraldo de Inca* (1900-12), *Es Ca d'Inca* (1901-04) —continuat després per *La Bona Causa* (1904-05) i per *Ca Nostra* (1907-29)—, *El Hogar* (1902-03) i *El Radio* (1904-05). En aquest context es produí el sorgiment d'un regionalisme conservador, molt lligat a la revifalla catòlica, amb la figura de Miquel Duran Saurina. *La Bona Causa* en fou l'òrgan i assolí alguna manifestació de relleu insular, com el certamen literari de 1905, impulsat pel Cercle d'Obrers Catòlics, en el qual participaren Miquel Costa i Llobera, Pere d'Alcàntara Peña i Miquel Ferrà. Però no arribà a quallar en un ferm moviment polític. El ressorgiment catòlic es trobava en ple impuls i apuntava al recobriment del sector de l'ensenyament. S'hi instal·laren els

Germans de la Salle (1908) i els franciscans de la TOR (1909), encoratjats pel bisbe Pere Joan Campins. Aquests ocuparen (1910) l'antic convent de Sant Francesc i, el 1911, obriren l'Escola Infantil Franciscana de Primera Ensenyança, impulsada pel pare Pere Joan Cerdà Colom. L'Acadèmia Tècnica (1912-25) i el col·legi dels franciscans de la TOR (1911-25) es fusionaren i nasqué (1925) el col·legi de segona ensenyança Beat Ramon Llull. La represa catòlica anà acompanyada d'elements simbòlics, com la gran creu

↓ Detall de la seu del Club Velocipedista d'Inca

al puig des Minyons (1904) i el monument al pare Rafel Serra (1921), entre d'altres. La il·luminació pública fou un dels avanços més rellevants. El 1899, disposava d'enllumenat públic de gas i, el 1904, s'hi inaugurà l'elèctric, amb energia subministrada per la central del Gorg Blau. Des de 1898, hi treballava la companyia *La Propagadora Balear del Alumbrado*, que, el 1911, adquirí la companyia d'energia elèctrica A Bibiloni i Companyia, que s'hi havia fundat el 1906. De gran abast resultà la consolidació d'Inca com a centre militar comarcal. S'hi crearen el Regiment d'Infanteria (1904) i el Parc d'Artilleria (1905), localitzat a l'hostal de sa Font. Segons el projecte de l'arquitecte Francesc Roca, fou edificat, a la finca can Raió, el nou quarter (1906-15), després denominat General Luque. Al voltant de l'Estació i del Quarter sorgiren noves àrees urbanes. Per enllaçar-les amb el nucli històric, fou edificat (1909) un pont sobre el torrent de can Tabou. Aquest mateix any, s'iniciaven les obres de dues construccions amb pretensions monumentals, com la Plaça de Toros, segons projecte de Josep Alomar, i el Gran Teatre. El 1912, encara es volgué crear una nova línia fèrria, que havia d'enllaçar amb Pollença i Alcúdia, segons el projecte del Ferrocarril del Nord de Mallorca, però mai no es dugué a terme. Nous esports i divertiments arribaven i arrelaven ràpidament en una ciutat en expansió, enlluernada per tots els signes de progrés. El 1904, hi hagué una primera i efímera exhibició de cinema al *Círculo*.

← Creu del
puig des
Minyons

El cinematògraf retornà (1907) i, al local del Centre, foren projectades visites d'Inca, obra del pintor i fotògraf inquer Bartomeu Payeras. El 1908, la ciutat tenia ja quatre sales de cinema. S'hi donà a conèixer el gramòfon (1905). Entre la plaça de Toros i la carretera de Lloseta fou enllestí (1909-10) un nou velòdrom. Fou creada la Societat d'Equitació (1909). El 1910, el Club de Futbol Inca jugava el seu primer partit reglamentari. El 1912, s'hi celebrà la primera Tirada de Coloms. Dins aquesta societat oberta i dinàmica, les construccions incorporaren sovint les formes innovadores dels corrents modernistes i noucentistes, derivades sobretot dels models barcelonins. La participació dels industrials d'Inca a l'Exposició Internacional de Barcelona (1929) contribuï decisivament a l'enlluernament dels inquers per l'arquitectura d'habitatges i fàbrils de Catalunya. El període 1900-20 s'obrí en un clima d'eufòria i acabà en una crisi tensa. El 1920, Inca tenia 9.439 habitants. El progrés econòmic significà el canvi cultural, però també la configuració de nous models polítics i de les organitzacions patronals i obreres. L'arrelament del moviment obrer, però, fou molt lent. Els anys

1901-02, en el marc de la que fou la Federació de Societats Obreres, dirigits obrers començaren a actuar a Inca. El 1899, hi havia existit un comitè d'Unió Republicana. A les eleccions legislatives de 1910, la conjunció re-

↓ Plaça de Toros

publicano-socialista hi assolí una relativa incidència. El 1911, amb motiu del conflicte dels Adobadors, la Unió d'Adobadors remeté a Inca una comissió de vaguistes. El 1914, hi hagué la primera vaga de sabaters. L'organització del moviment obrer avançava i al Congrés de Sabaters (Alaró 1915) hi assistiren ja delegats d'Inca. Després de l'eufòria dels anys de la Gran Guerra (1914-18), s'inicià un període de crisi i tensions. El desembre de 1918, hi hagué una vaga de sabaters amb un míting de dones al carrer Major. La reunió dels patrons a la Casa Consistorial desfermà les ires dels treballadors, que bloquejaren l'edifici fins que foren dissolts, a baloneta calada, per la guàrdia civil. L'Exèrcit es féu càrrec dels serveis de correus i telègrafs i s'inicià així una creixent intervenció dels elements militars i de les forces de seguretat en els conflictes laborals. El febrer de 1919, esclatà la crisi de subsistències. Botigues de queviures foren assaltades i els obrers atacaren les cases del diputat provincial Domingo Alzina i del batle Miquel Amengual. Mentre, d'una banda, l'Exèrcit intervenia per sufocar els avalots, de l'altra, la patronal començava a preparar la seva autodefensa. Creà *La Vanguardia d'Inca*, societat teòricament recreativa, però en realitat una formació dotada de sometents que topà amb els obrers i fou el pretext per a la intervenció de l'Exèrcit. La detenció de setze treballadors motivà l'esclat de la vaga general a Inca. El pes de l'acció fou portat per les societats de sabaters i de picapedrers. El 1921, a les elec-

↑ El Camp Nou

cions municipals, es presentà sense èxit un candidat socialista. Però, a les de 1922, amb 330 vots, aconseguí accedir al consistori. Els anys 1910-30, amb eufòries i daltabaixos econòmics, foren particularment dinàmics en la creació de societats i publicacions. Hi destacaren la Caixa Rural d'Estalvis i Préstecs Obrers Catòlics d'Inca (1911). El 1914, apareixien el Cercle Tradicionalista d'Inca, el Sindicat Obrer La Pau i la Secció de Mestres Sabaters La Unió Industrial. Posteriorment, s'hi crearen la Societat de Mestres Picapedrers *La Primera* (1919) i les filantròpiques *Casa de Socorro y Cuna* (1927) i *Amparo de los Hijos* (1932). El clima de tensió i debat, des de 1914, es plasmà en nombroses publicacions. Foren el setmanari *La Veu d'Inca* (1915), el quinzenal *Nostra Joventut* i *L'Ignorancia* (1918-20). En el decenni 1920-30, aparegueren el quinzenal *La Comarca* (1921) i el setmanari *Noticiero de Inca* (1928). Inca presentava tres sectors socials molt diferenciats, a més dels treballadors de les fàbriques, els pagesos i els petits comerciants. D'entrada, sobrevivia un sector representatiu de les velles classes propietàries de terres, amb un pes social i econòmic en regressió dins la nova ciutat industrial i comercial. Les velles famílies propietàries no enllaçaren amb els sectors emergents i així la seva marginació del poder social i polític fou cada vegada més patent. Les antigues famílies de can Armengol, can Amer, can Morei, can Ripoll i can Vic foren desplaçades del centre de poder a la nova Inca. Un sector important, dins les activitats

industrials, eren els fabricants de can Ensenyat —Xilles—, estretament relacionats amb les empreses del sector a Catalunya, des d'on arribaren tècnics qualificats. L'altre sector eren els industrials del calçat que, durant els anys 1914-18, afavorits per la conjuntura bèl·lica havien fet grans fortunes. Era el nucli integrat, entre d'altres, per les famílies de cas Català, can Fluxà, can Melis, can Paieres, can Piquero i can Pujol. La seva no vinculació, via enllaços matrimonials, amb la vella classe propietària en subratllà

↓ Can Piquero, hivernacle modernista

el caràcter aventurer i innovador. Però la dura conjuntura de 1918-19 i els difícils anys 20 l'enduriren socialment i alguns dels seus membres acabarien militant dins opcions netament dretanes. El 1936, el falangisme hi trobà seguidors abrandats. La tensió política i social coexistí els anys 20 amb noves formes culturals i d'espai, ben acollides a Inca. El 1921, el futbol ja hi gaudia de gran popularitat i el Futbol Club Inquer jugava al camp de Son Vic i es creava el Club Esportiu Constància, com a secció de la societat de socors mutus La Constància. A les velles societats recreatives, s'afegiren *L'Harpa d'Inca* i *Els Amics de l'Art*. Els cafès eren centres que aglutinaven diversos sectors socials tal com el Cafè Suís, el Cafè Comerç, Can Cameta, Can Martínez i d'altres. La transició de la Dictadura a la República es produí entre tensions laborals. El 1930, del 22 al 30 de desembre, hi hagué una gran vaga de sabaters. S'inicià a la fàbrica de Joan Gelabert i arribà a afectar més de 1.500 treballadors. El 14 d'abril de 1931, la proclamació de la República es féu sense incidents. El Comitè Republicà hi assumí el poder i Antoni Mateu Ferrer acudí a la casa consistorial on fou hissada la bandera republicana, amb festa al carrer al so de *La Marsellesa*. Mateu Pujadas Estrany fou proclamat batle. Entre 1931-36, la batlia restaria en mans de figures de l'esquerra moderada, aglutinades al voltant d'Esquerra Republicana, entre les quals destacà particularment Antoni Mateu Ferrer (1932-33). En contraposició a la majoria dels nuclis rurals de Mallorca, on la dreta

↑ Can Delante

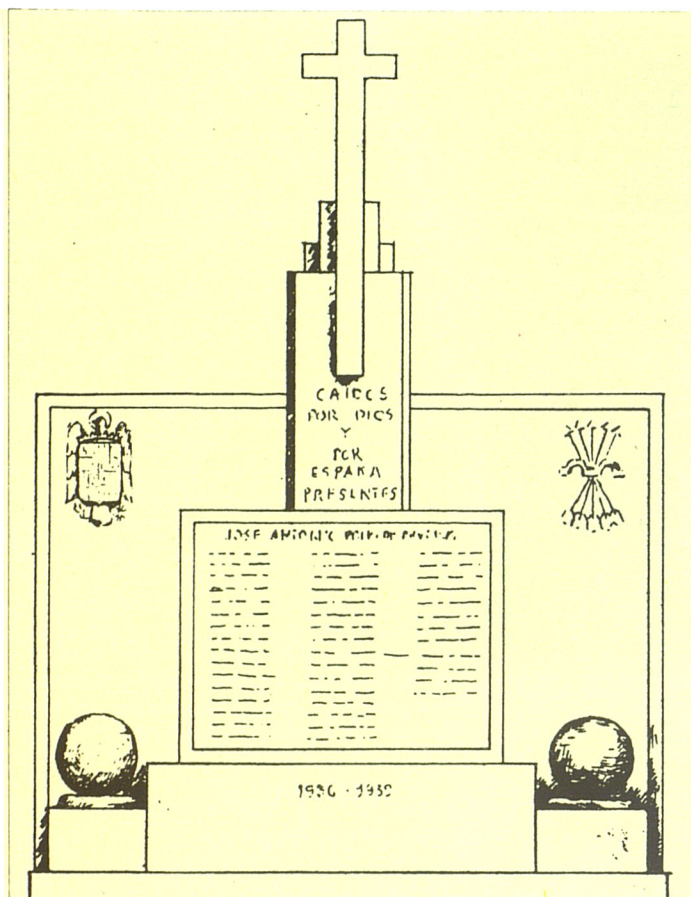
obtenia aclaparadores majories electorals, Inca presentà, a les eleccions de 1931, un equilibri, lleugerament favorable a la dreta. La qüestió religiosa endurí els enfrontaments. Foren destruïdes diverses creus de terme i els sectors catòlics es mobilitzaren activament. La Unió Republicana Federal plantejà un regionalisme progressista amb el lema *Mallorca per als mallorquins i Inca per als inques*. Tenia el local al carrer Major i, al mateix carrer, obriren la seu social els conservadors, finalment aglutinats en la CEDA. Al Teatre Principal, la Milícia Angèlica de Josep Aguiló organitzà un míting de José Maria Gil Robles. Els republicans organitzaren concentracions a la plaça de Toros, a una de les quals participà Ramón Franco. Els anys republicans permeteren l'impuls d'una cultura progressista, defensora de les formes i la llengua auctòctones. En foren animadors Antoni Mateu, Francesc de Sales Aguiló, Marc Ferragut i d'altres. Representativa d'una burgesia il·lustrada, es contraposava alhora a les formes conservadores i als radicalismes de caire anarquista. Publicacions significatives dels anys republicans foren *La Ciudad* (1931-61) i *Avance*, periòdic d'accentuat esquerranisme. La Impremta Vich editava el magazine *Brisas* i el periòdic *Fiesta*. Miquel Beltran fundà el grup àcrata *Sol y Libertad*. La societat La Justicia, situada al Cafè de can Ordines, tenia el grup teatral l'Estrella. El 1932, es creà la Banda Municipal d'Inca i es reté homenatge al músic Bernat Salas. El 1935, el carrer Major era un animat

eix civí amb els centres comercials de cas Hereu, can Delante, Mobles Llabrés i diverses oficines bancàries. La inauguració (1935) del Cafè Bar Mercantil dotà la classe dirigent inquera d'un local modern, on es donaren recitals d'Antoni Torrandell. Aquest mateix any, es projectà un aeròdrom militar a Son Bordils. En un clima de creixent tensió, la dreta es radicalitzà. El 1936, amb 47 afiliats, es fundà Falange Espanyola a Inca, amb Canuto Boloqui, Antoni Fluxà, Gabriel Mateu i altres dirigents destacats. A Son Bor-

↓ Cafè Bar Mercantil

dils i Son Vivot tengué llocs d'entrenament militar. La seva acció més espectacular fou la col·locació d'una bomba a la Casa del Poble, de Palma, fet que determinà la detenció de diversos falangistes d'Inca. El 1936, l'esquerra, que detentava el poder municipal, estava altament estructurada. Hi destacaven les formacions d'Esquerra Republicana, la societat Radical-Socialista, refosa amb l'Aliança de Llauredors, i l'Agrupació Socialista del PSOE. A nivell sindical i recreatiu eren particularment actives les societats Unió de Talladors de Calçat i La Justicia, mentre el periòdic *Avance* duia a terme una intensa labor de difusió de l'ideari esquerrà. A nivell cultural i recreatiu, la dreta havia reaccionat amb la creació de l'Art Vell, societat impulsada per Gabriel Mateu. L'aixecament militar de 1936, però, s'imposà sense resistència a Inca. L'actitud de la guarnició militar i de la guàrdia civil, favorables a l'aixecament, fou decisiva. El 19 de juliol de 1936, grups de falangistes comandats per Canuto Boloqui ocuparen la casa consistorial i els centres de comunicacions de la ciutat. Seguidament, des d'Inca, elements falangistes i forces militars es projectaren sobre la comarca i hi asseguraren el triomf de l'aixecament. Contribuïren decisivament a esclafar els petits nuclis de resistència republicana a sa Pobla i, sobretot, a Pollença i al Port de Pollença. Immediatament, s'inicià una dura repressió amb detencions massives d'elements d'esquerra, sovint seguides d'assassinats i execucions. La presó de Sant Domingo s'omplí de presos d'esquer-

res. Inca jugà així, també a la repressió, un paper de control sobre tota la comarca. Des del final de juliol, com a preparació d'un desembarcament republicà, Inca començà a sofrir petits bombardeigs de l'aviació republicana, que causaren algunes víctimes, i fou dotada d'una elemental defensa antiaèria. La imminència del desembarcament hi determinà, també, l'organització de la Columna Mòbil d'Inca. En la lluita contra l'expedició de Bayo (agost-setembre de 1936) hi destacaren les milícies falangistes d'Inca comandades per Canuto Boloqui, mentre les forces militars, dirigides per De Vicente, hi actuaren de forma vacil·lant. Als fronts de guerra de la Península hi lluità (1937-39) el denominat popularment Batalló d'Inca, que sofri nombroses baixes. Entre assassinats, execucions i morts al front de guerra, la Guerra Civil (1936-39) costà a Inca un alt nombre de vides. Entre les víctimes de la repressió destacaren els redactors del diari *Avance*, Llorenç Beltran i Gabriel Buades, i l'ex-batlle Antoni Mateu Ferrer. Durant la dictadura franquista, Inca sofri un canvi radical en relació als anys republicans. El dinamisme cultural i polític desaparegué completament. La ciutat de les innovacions, oberta als canvis, esdevengué un nucli provincià on la

presència de l'estament polític franquista, juntament amb els caps militars i de la guàrdia civil, era determinant. Dins la classe hegemònica dels fabricants començaren a imposar-se les pràctiques de castellanització. El

↓ Monument al Batalló d'Inca

compromís dels fabricants amb el nou règim es féu patent quan Llorenç Fluxà Figuerola, fill de l'iniciador de la industrialització del calçat, accedí a l'alcaldia (1938-41). La Segona Guerra Mundial oferí als fabricants de calçat una conjuntura excepcionalment favorable, aprofitada pels de can Fluxà, can Piquero, cas Català, can Puig i altres per a fer notables fortunes. Dins aquesta eufòria fou inaugurat el Teatre Principal (1944), obra de Francesc Casas. Amb el Cercle d'Art i Cultura (1949), la cultura oficial franquista intentà dotar-se d'un element de projecció social. A través de monuments es volgué retre culte a les glòries locals, com les del bon empresari, amb el monument a Antoni Fluxà (1952) i a les gestes militars del Batalló d'Inca (1962). L'eufòria del nacional-catolicisme s'hi traduí en el gran ressò que trobaren els cursets de cristianisme i, a nivell públic, els congressos eucarístics, amb assistència massiva, per als quals es bastí un gran altar a la plaça Mallorca. El 1946, fou edificat l'oratori neo-gòtic de Son Bordils Nou. El 1959, Crist Rei esdevenia parròquia. El 1967, era coronada Santa Maria la Major. Una de les escasses realitzacions culturals sòlides del període franquista fou l'ordenació de l'arxiu municipal i l'elaboració del catàleg (1951) per Jaume Lladó Ferragut. Un element de gran impacte comarcal fou l'emissora Ràdio Joventut (1959). Les realitzacions urbanes tendien al monumentalisme, com les reformes de la plaça Mallorca i la Gran Via de Colón (1957-63). L'etapa del batle Alfons Reina Bono (1959-69) fou

↑ Monumenta Antoni Fluxà Figuerola

la màxima expressió del creixement descontrolat. Es pretengué refer la vella ciutat i bona part del casc històric fou anorreat i enderrocat per fer lloc a nous carrers al voltant del Mercat Nou i de la Torre d'Inca. A nivell comarcal, l'Inca del franquisme deixà d'exercir el paper de suggestiu centre de modernitat, admirat pels nuclis rurals i endarrerits dels voltants, i es convertí en una ciutat provinciana i sense interès. Arribada la transició del franquisme a la democràcia parlamentària (1975-78), Inca ofería un ba-

↓ Oratori de Son Bordils Nou

→ Mercat Nou

lanç desigual. Havia experimentat un creixement urbà desordenat, amb destrucció de bona part del seu patrimoni històric. El creixement havia determinat l'arribada de grans contingents d'immigrants no integrats culturalment ni lingüísticament. La vella carretera de Palma-Alcúdia, que travessava la ciutat, havia estat desviada pel sud del nucli urbà, dins el qual s'havien fet importants remodelacions com la dels carrers d'en Coc i de Lluç. La infraestructura educativa havia progressat substancialment amb les construccions de l'Institut de Formació Professional, l'Institut de Batxillerat i els Grups Escolars. Poc abans de la desaparició del franquisme, la vida cultural s'anima. Sorgiren així les publicacions *Nova Joventut* (1970-74), *Puig Major* (1970-74) i, sobretot, el setmanari *Dijous*, des de 1974. El col·lectiu de la Nova Plàstica a Mallorca hi realitzà algunes mostres polèmiques. El recobriment cultural i lingüístic, dins un marc progressista, dugué a retrobar les figures dels anys republicans, sobretot la d'Antoni Mateu Ferrer. La sociologia electoral inquera manifestà un equilibri entre el centre-dreta i el centre-esquerra, mostra patent que, malgrat el període

franquista, la ciutat mantenia la seva condició de nucli industrial i comercial, amb una dinàmica política desproveïda d'hegemonismes. A les eleccions generals s'imposà d'entrada (1977) el centre-dreta (59,5%) sobre el centre-esquerra (36,6%). Però les forces progressistes acabaren (1989) per aconseguir un lleuger predomini (47,4%) sobre les conservadores (45,9%). A les eleccions locals, l'esquerra triomfà netament (1979) i Jaume Crespí Cerdà (1979-81) accedí a l'alcaldia amb el suport d'independents, nacionalistes d'esquerra, comunistes i socialistes. Però una base tan heterogènia acabà en una crisi, que determinà l'accés del centre-dreta a l'alcaldia amb Antoni Pons Sastre (1981-91), el qual aconseguí presidir la vida local durant un decenni. Però la temptativa d'aglutinar el centre-dreta en una sola opció política significà una reculada electoral i el socialista Jaume Armengol, recolzat per nacionalistes i independents, aconseguí l'alcaldia (1991).

ECONOMIA

Al principi del s XVII, Inca era el primer municipi de la Part Forana en po-

BATLES s XX

Joaquim Gelabert Macip	1900
Jaume Armengol Pascual	1902
Domingo Alzina Jaume	1903
Jaume Armengol Pascual	1906
Joan Alzina Llobera	1909
Francesc Llabrés Fornés	1910
Antoni Ramis Salas	1912
Francesc Llabrés Fornés	1913
Domingo Alzina Jaume	1913
Pere Balle Grau	1913
Antoni Amer Sastre	1915
Domingo Alzina Jaume	1916
Bernat Alzina Alzina	1917
Bartomeu Payeras Ferrer	1918
Miquel Amengual Ferrer	1919
Pere Ferrer Alzina	1919
Pere Cortés Miró	1920
Ramon Reus Campins	1921
Pere Cortés Miró	1921
Miquel Pujadas Ferrer	1922
Pau Marià Morey Coll	1923
Bartomeu Trias Roig	1923
Joan Llompart Miralles	1923
Antoni Martorell Genestra	1923
Joan Llompart Miralles	1923
Miquel Pujadas Ferrer	1924
Miquel Mir Jaume	1927
Pau Marià Morey Coll	1930
Joan Truyols Llobera	1930
Mateu Pujadas Estrany	1931
Antoni Mateu Ferrer	1932
Miquel Beltran Planas	1933
Lluís Maicas Aparici	1935
Miquel Beltran Planas	1936
Pere Pau Capó Cantallops	1936
Joan Erasme Fluxà	1936
Llorenç Fluxà Figuerola	1938
Antoni Rotger Nadal	1939
Miquel Daviu Cabrer	1942
Antoni Rotger Nadal	1942
Sebastià Jaume Echave	1943
Bernat Coll Barrios	1943
Miquel Mir Jaume	1945
Jordi Bisellach Reus	1947
Joan Jaume March	1947
Gabriel Marquès Balle	1952
Gabriel Campins Morey	1953
Bartomeu Alzina Seguí	1959
Alfons Reina Bono	1959
Antoni Fluxà Figuerola	1969
Jaume Crespí Cerdà	1979
Antoni Pons Sastre	1981
Jaume Armengol Coll	1991

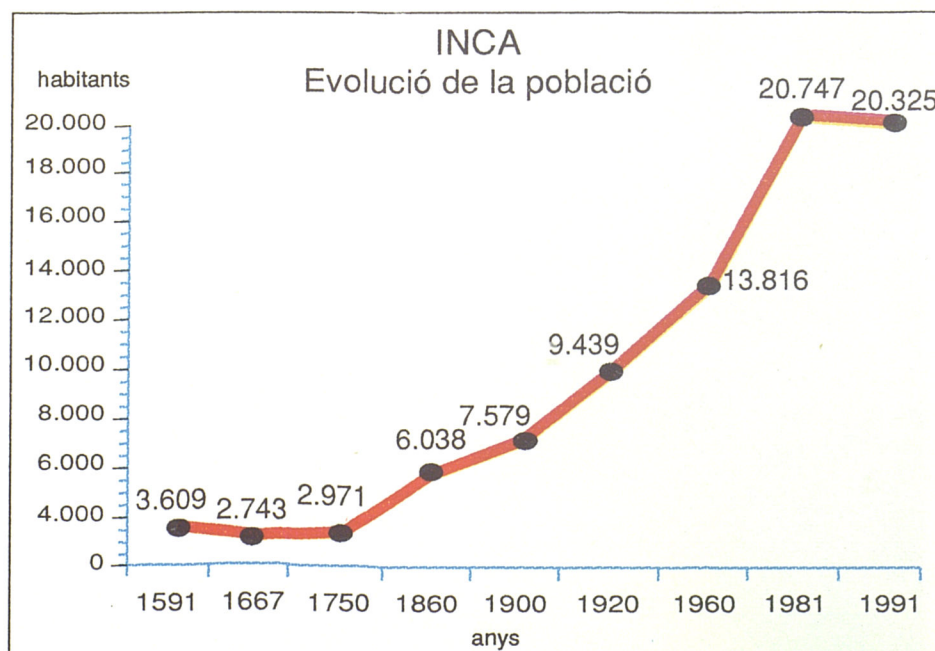
blació (3.609 h) i, en contrast amb el caire netament rural de gairebé tota la resta dels municipis, presentava una economia altament diversificada. Amb un pes desigual, els sectors de l'agricultura, la ramaderia, el comerç i l'artesanat hi permetien el manteniment d'una població nombrosa i en expansió. El caràcter obert i dinàmic de la vila, no sotmesa al poder hegemònic dels senyors latifundistes, la feien particularment atractiva i nombroses famílies d'altres indrets de Mallorca s'hi instal·laven per treballar com a me-

↑ Camí Vell de Llubi

nestrals dins el nucli urbà. Una relació d'artesans d'aquest període (1602-52), mostra quins eren els sectors predominants dels menestrals. Els paraires (64), teixidors (31), fusters (29), ferrers (22), sabaters (24), terrissaires (21) —amb les especialitats de gerrers, ollers i teulers— i picapedrers (11) eren els més nombrosos. Hi havia un petit grup de sastres (8). Els moliners (4), importants el s XVIII, eren encara un factor molt reduït. Un important grup de notaris (8) feia patent el volum de contractes i transaccions que es realitzaven a la vila. El llegat notarial

de Cosme Armengol, Pere Fiol, Andreu Mesquida, Melcior Mòger i Rafel Serra és fonamental per a l'estudi de la comarca d'Inca a la primera meitat del s XVII. Dins cada un dels oficis, destacaven per la seva continuïtat diverses famílies. Entre els paraires, les dels Burguera, Campins, Duran, Osones, Perelló, Pons, Prats, Ramis i Sastre. Entre els teixidors, les dels Crespí, Escanelles i Ferrer. Entre els fusters, la dels Morro. Entre les dels ferrers, la dels Capó i, sobretot, la dels Garriga, amb una continuïtat excepcional (s XVI-XIX). Entre els sabaters, la dels

↑ Camí Vell de Muro

↑ Voltes del celler de Son Bordils

Macip. Entre els terrissaires, les dels Fiol i Sanxo. Les fires i mercats permetien canalitzar tant la producció artesanal, com la ramadera i agrícola. La ramaderia se centrava en l'oví (3.500) i el cabrum (200). El 1578, el 71,1% del terme pertanyia a 23 grans propietaris, mentre la petita propietat ocupava només el 23,9%, amb 1.167 titulars. El balanç, però, ha de ser matisat. Els petits propietaris solien ocupar les millors terres del terme, situades al voltant de la vila, dedicades a vinyes i horts, de conreu intensiu. A més a

més, complementaven el seu treball agrícola amb algun ofici. En conjunt, al principi del s XVII, la massa de petits pagesos artesans gaudia d'una notable independència i d'un nivell de vida acceptable. El reguiu ocupava unes 20 hes, amb 13 sinies. Era important el conreu de cereals de secà, amb predomini del blat, element bàsic de l'alimentació. La producció mitjana de cereals s'havia incrementat. De 3.236 quintars, el s XVI, s'havia passat a 3.664, el s XVII. Una producció fonamental era la vinya. Ocupava gai-

rebé el 100% de les petites propietats. A la vila hi havia 13 cellers. El delme es recollia als cellers que el rei, el bisbe i els canonges tenien dins el nucli urbà. Al llarg del s XVII, tant a la vila com a les grans possessions, s'elaborava alguardent de vi, destil·lat amb alambins. A les grans propietats hi havia extensos olivars. L'oli era elaborat a les tafones de les possessions i en algunes de la vila. La pesta bubònica de 1652-53 fou una catàstrofe humana i econòmica, les conseqüències de la qual perduraren llargament. D'entrada, significà la mort de més del 50% de la població. La vida política i administrativa sofrí un col·lapse, com mostren les interrupcions de les sèries documentals, tant civils com eclesiàstiques. Així, el període 1653-1700 mostra una dràstica recessió. Els oficis sobreviuen, però aleshores només se n'hi documentaven 27. La relació de mestres artesans fa patent la davallada de tots els oficis dominants, com els paraires (17), teixidors (16), fusters (6), gerrers (15), sabaters (5), terrissaires (16), picapedrers (6) i sastres (5). Mostra del desastre són les nombroses famílies d'artesans que desapareixen després de 1652-53: 37 de paraires, 21 de teixidors, 21 de fusters, 12 de ferrers, 17 de sabaters, 12 de terrissaires, 9 de picapedrers i 8 de sastres. La reconstrucció, al llarg del s XVIII, exigirà la immigració, que ocuparà el lloc dels menestrals desapareguts. Algun ofici, com els dels paraires, inicia una decadència que s'accentuarà. Altres, com els sabaters, sofreixen una crisi que superaran lentament. En el període 1701-1750, hi ha un creixement

↓ Estació del tren

CENS RAMADER

(caps)

Aviram	_____	6.980
Oví	_____	6.370
Porcí	_____	1.410
Boví	_____	199
Cavallí	_____	50
Caprí	_____	43
Mular	_____	22
Asiní	_____	12

ARBRES FRUITERS

(ocupació en hectàries)

Ametlers	_____	2.603
Tarongers	_____	196
Mandariners	_____	26
Llimoneres	_____	19
Vinya	_____	13
Tapereres	_____	10
Garrovers	_____	7
Pomeres	_____	7
Pereres	_____	3
Melicotoners	_____	2
Albercoquers	_____	1
Oliveres	_____	1
Pruneres	_____	1

ALTRES

Farratges	_____	847
Patates	_____	123
Civada	_____	112
Ordi	_____	108
Hortalisses	_____	62
Blat	_____	17
Llegum	_____	17
Flors	_____	6

demogràfic i econòmic lent. La relació de mestres dels diferents oficis mostra el signe ascendent, però sense arribar al nivell de la primera meitat del s XVII. Són els paraires (14), els teixidors (22), els fusters (20), els ferrers (30), els sabaters (8), els terrissaires (40), els picapedrers (7), els sastres (6) i els moliners (22). Són significatius els increments entre els fusters, ferrers, terrissaires i moliners. La segona meitat del s XVIII, s'inicia amb una expansió agrària i artesanal i acaba amb una forta crisi. El creixement en el sector artesanal, en el període 1701-1750, significà la incorporació als oficis de nombroses noves famílies, sovint procedents de les viles rurals pròximes. Noves famílies menestrals es docu-

↑ Aljub de Son Bosc

menten en tots els oficis. Així en els dels paraires (8), teixidors (9), fusters (10), ferrers (12), sabaters (6), terrissaires (18), picapedrers (5), sastres (3) i moliners (14). El 1750, Inca era ja un lloc d'immigració, amb una economia ascendent. Amb 4.394 quintars, Inca assoleix, al llarg del s XVIII, la màxima producció de cereals. La producció de vi (1784) se situa sobre els 200.000 litres i la d'oli, sobre els 54.000. A les terres de reguiu, els conreus de cànem i de lli donen una mitjana anual de 10 i 4 quintars, respectivament. La dinàmica agrària, a més a més, afavoreix la

fragmentació de la propietat al període dels s XVIII-XIX. Les activitats industrials i artesanals (1784) eren importants a Inca. Hi havia 61 telers de lli, 31 forns de terrissaires, 21 tallers de sabateria —el segon centre de Mallorca—, 11 molins de vent fariners, 11 tafones i 2 saboneries. El ressorgiment agrari i industrial possibilità la reactivació del comerç. Però les guerres amb França i Anglaterra feren entrar en crisi l'activitat agrària i industrial. La població reculà sensiblement, amb 2.356 h (1794). Altra vegada la relació de mestres menestrals, del període

↓ Safareig de l'hort de can Vic

1750-1800, ofereix un bon indicador de la crisi de la fi del s XVIII. La davallada és general, amb l'excepció dels sabaters: a els paraires (6), teixidors (17), fusters (11), ferrers (18), sabaters (15), terrissaires (18), picapedrers (5), sastres (6) i moliners (11). La crisi, intensa, és, però, conjuntural. En conjunt, el s XVIII ofereix un balanç positiu. S'hi documenten 42 oficis, xifra superior a la de la primera meitat del s XVII. Oficis i professions cobrien totes les zones d'activitat. La sanitat era atesa per metges, on destacaven els Fe, Llopart, Ramis i Reure, i per cirurgians, professió lligada a les famílies dels Caimari (s XVII-XIX) i dels Domènec (s XVIII-XIX). La farmàcia gaudia també d'una sòlida tradició local, amb els Macip, Pasqual i Reure. El notariat era representat pels Arner, Arrom, Alomar, Planes i Ramis. La Guerra de Successió activà la demanda d'armes i municions i la vila tenia arcabussers i un fabricant de pólvora, al principi del s XVIII. El metall era treballat per ferrers, serrallers, calderers, ganiveters i cacerolers. La fusta, pels fusters, boters i serradors. Amb el transport es relacionen les activitats dels traginers, basters, sarriers, covoners i corders. Amb el cuir, les feines dels sellaters, collerers i sabaters. Important era el treball del fang, amb els gerrers, ollers, teulers i escudellers. La mòlta i elaboració de farines i pastes de cereals anava a càrrec dels moliners, fideuers i fornars. Els marxandos, sovint xuetes des del principi del s XVIII, practicaven comerç a la menuda. La preparació de fibres tèxtils i l'elaboració de teixits era obra dels pentinadors, paraires, teixidors de llana i

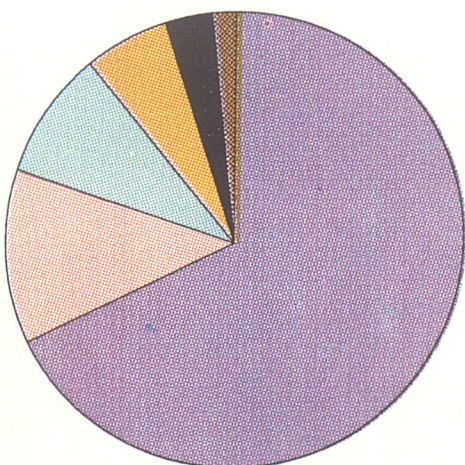

↑ Molins des Serral

de passamaners, sastres i tintorers. En el s XVIII, s'introdueixen les saboneries, relacionades amb la important producció d'oli del terme. La presència de pintors i escultors es relaciona amb les grans construccions religioses del s XVIII. En aquest segle, s'instal·laren a Inca les famílies de ferrers dels Ferrer, Maimó, Moragues, Seguí i Tenebre, que perduraren fins al s XIX. A la terrisseria, destacà particularment l'especialització dels escudellers. Aquest sector mostrà una gran continuïtat familiar, com la dels Tortella (s XVII-XIX), mentre les dels Campins, Lull i

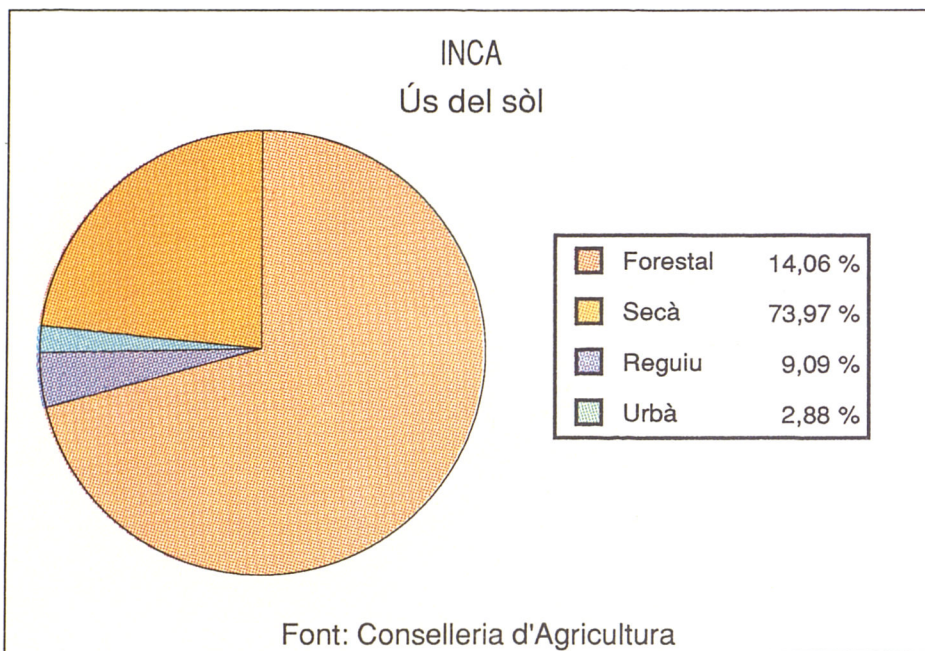
Planes es mantenien els s XVIII-XIX. Passat el període bèl·lic (1789-1815), Inca estava llesta per a reiniciar el creixement. La reactivació agrícola, industrial i comercial li permeté un gran creixement demogràfic i passà de 3.027 h (1815) a 7.079 h (1875). Però, en el moment que la millora de la carretera Palma-Alcúdia i la inauguració del ferrocarril obrien noves possibilitats, una nova crisi frenà el creixement demogràfic. Mentre l'emigració afectava un factor important de la població i la fil·loxera destruïa les vinyes, Inca modernitzava la seva indústria de calçat i de tèxtil. Un millor subministrament permeté prescindir, al llarg del s XIX, de l'abusiva dedicació de terres als cereals, que recularen fins a una mitjana anual de 3.238 quintars. La vinya passà d'un gran creixement al desastre. Les vinyes havien guanyat terreny constantment. El 1819, ocupaven 430 hes i el 1860, havien passat a 504. El proveïment de vi als països afectats per la fil·loxera la féu estendre's sobre 847 hes (1875). Però, el 1891, arribà la plaga de la fil·loxera a Mallorca i la devastació de les vinyes fou total. El conreu de substitució fou l'ametler. Fins a mitjan s XX, l'ametler expansionà la seva àrea de conreu i arribà a ocupar unes 2.500 hes (1970). Contràriament, al llarg del s XIX decaigué el conreu de l'olivera. De 811 hes (1819), descendí a 634 (1860). La decadència continuà i, el 1950, s'havia reduït a 97 hes. Contràriament, el garrover guanyà terreny i passà de 100 hes (1860) a 308 hes (1950). L'agricultura, important fins a

INCA Extensió de les propietats agrícoles

menys de 5 hes.	61,17 %
de 5 a 10 hes.	16,48 %
de 10 a 20 hes.	11,93 %
de 20 a 50 hes.	5,85 %
de 50 a 100 hes.	2,81 %
més de 100 hes.	1,76 %

Font: Conselleria d'Agricultura

mitjan s XX, no era però el dinamitzador fonamental d'Inca, sinó les activitats industrials, comercials i els serveis. A la fi del s XIX, la indústria inquera de calçat proveia els mercats colonials. La desfeta i pèrdua de les colònies l'afectà durament. Però la Gran Guerra oferí un mercat excepcional i, el 1914, Joan Gelabert —Piquero—

munta el primer taller mecànic de calçat, tècnica que aviat es generalitzà. A partir de 1918, l'estroncament del mercat bèl·lic determinà una greu crisi, amb avalots populars, vagues de treballadors i problemes de subsistències. La puixança de la indústria del calçat, a la dècada de 1930-40, juntament amb d'altres sectors, determina

una forta immigració. La població passà de 10.392 (1930) a 12.176 (1940), amb aportació d'importants contingents peninsulars i d'altres viles de Mallorca. L'etapa de postguerra (1940-50) fou de crisi, estancament demogràfic i emigració. El 1950, en contrast amb el fort creixement dels anys 30, la població era només de 12.522 h. La dècada dels 50 fou de reactivació econòmica. El creixement de la població, afavorit per una forta immigració del sud de la Península, fou ràpid. Passà a 13.816 (1960), a 16.930 (1970), per arribar a 20.721 h (1980). Aquest gran creixement implicava canvis en profunditat de l'estructura productiva. Les activitats agràries i ramaderes entraren en una decadència ràpida dins la Mallorca del turisme de masses i es convertiren en un sector marginal. Només la ramaderia intensiva mitjançant granges aconseguí mantenir una activitat relativa. El regiu s'expandí a la zona de llevant del terme, que fou transformada en extensos conreus de cítrics, tarongerars sobretot, que ocupen unes 200 hes (1991), treballades per pagesos de Muro i de sa Pobla. Els pagesos han intentat afrontar la crisi mitjançant conreus de qualitat i vinyes selectes al sud del terme, particularment a les terres de l'antic Rafalgarcés. En el sector industrial, el període de gran

↓ Edifici de l'antiga fàbrica de gel de Son Amonda

creixement dels 60-80 permeté que, al costat de la indústria tradicional del calçat, adquirís relleu la de la confecció de pell. Contràriament, els teixits s'esvaïren totalment després de la Guerra Civil, amb l'arribada de les fibres sintètiques. El turisme ofería possibilitats de mercat a la indústria. Però l'escàs poder adquisitiu del turisme de masses es combinà amb l'encaïment de la mà d'obra de les fàbriques i de les inversions d'infraestructura i determinà creixents dificultats en el sector industrial. L'alimentació manté una activitat notable en els terrenys dels embotits i de la pastisseria, amb les *galletes d'Inca* com a producte de gran difusió a l'illa i també objecte d'exportació. El calçat topà amb una difícil competència d'altres països productors. Al principi dels anys 70, bona part d'empreses inqueres d'escassa solidesa desaparegueren. La resposta a la crisi fou la recerca de nous mercats a l'exterior i l'elaboració a nivells qualitius més exigents, amb la investigació de nous dissenys en connexió amb la moda internacional. El 1992, el sector del calçat s'articula al voltant d'algunes empreses fortes per a les quals treballen bona part dels mitjans i petits fabricants inqueres. Els Fluxà, amb Camper i Lottuse, Josep Campins amb Ferrutx i Gorg Blau, i Josep Albadalejo amb Yanko, són els empresaris més rellevants. Actualment, tota l'estructura industrial i comercial d'Inca lluita per modernitzar-se en el context de la Mallorca turística, per tal de mantenir puixant una ciutat que fou la capdavantera de la Part Forana.

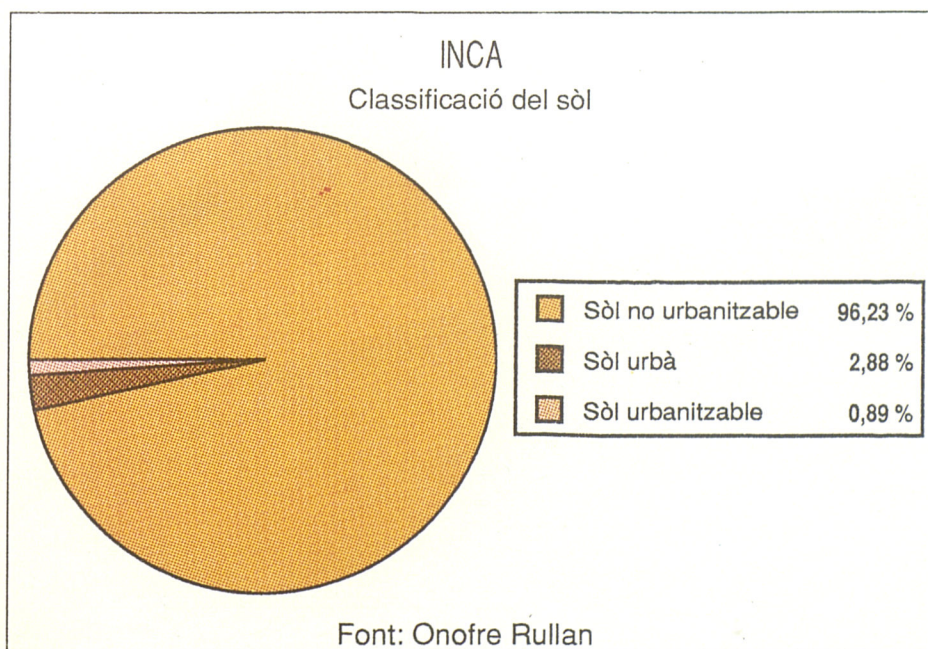

↑ Tarongerars de Son Vivot

VIDA SOCIAL

Inca fou, al principi del s XX, una ciutat industrial i comercial plena de dinamisme social i cultural, oberta a les novetats i capdavantera dels canvis a tots els nivells dins la Part Forana de Mallorca. Dins la Mallorca del turisme, però, el seu pes anà declinant. El desplaçament de les activitats econòmiques cap a les zones costaneres li restà protagonisme dins el context de l'illa. El 1991, deixà de ser el tercer municipi de Mallorca en població, superat ja pel Calvià del turisme i de les

urbanitzacions. Les activitats industrials sofreixen una dura competència de les activitats turístiques i els salaris dels treballadors de les indústries inqueres han perdut poder adquisitiu. Palma resulta, per als municipis de la comarca, cada vegada més accessible, en detriment de l'oferta comercial inquera, sovint endarrerida. Dins la mateixa comarca, les zones turístiques i d'esplai de les badies d'Alcúdia i Pollença han minvat el vell prestigi d'Inca. Generalment ben dotada de serveis, Inca comença a presentar símptomes alarmants de recessió econòmica, demogràfica i de minva de la seva tradicional funció rectora a nivell comarcal. Dins la comarca ha tengut un paper de centre d'ensenyament, ara en recessió dins la nova xarxa escolar. De titularitat pública són els col·legis d'ensenyança general bàsica de Llevant i de Ponent. Compta amb l'Institut de Formació Professional Llorenç Maria Duran i l'Institut de Batxillerat Berenguer d'Anoia, a més del Centre d'Educació Especial Joan XXIII. De titularitat privada són el col·legi Beat Ramon Llull, el col·legi La Salle, el col·legi Sant Vicenç de Paül i el col·legi La Puresa de Maria. Alfons Reina, amb les acadèmies Sant Tomàs d'Aquino i Santa Teresa del Nin Jesús, intentà impulsar-hi un ensenyament clàssic. Quant a guarderies, hi ha la Toninaina, de titularitat municipal, a més de les privades Sol Ixent i Menuts. Inca compta amb un Centre de Cursos Pedagògics. El Centre d'Idiomes i les acadèmies AGA i Cots imparteixen

↑ Centre d'Educació Especial Joan XXIII

↑ Acadèmia Sant Tomàs d'Aquino

també ensenyaments en matèria d'idiomes i professionals. El pes de l'estament militar i de la guàrdia civil s'esvaï després de la desaparició de la guarnició militar ubicada al quarter General Luque i la remodelació de la guàrdia civil. Ara la presència militar es limita al Grup de Municionament III situat al puig de Santa Magdalena, mentre a la ciutat té la seu el comandament de la 4ª Companyia de la Guàrdia Civil. A nivell sanitari, Inca exerceix també el seu paper de cap de comarca. Té un ambulatori, que atén (1990) anualment 92.368 persones, a més de serveis de medicina general, pediatria i especialitats. Quant a personal, té 30 metges, 20 ajudants tècnics sanitaris i 19 de personal divers. Les ambulàncies insulars hi actuen mitjançant concert amb l'Institut Nacional de la Salut. Dins la futura estructura sanitària, Inca serà cap d'un sector sanitari, amb una extensió de 1.022 km² i una població estimada, per l'any 2000, en més de 100.000 habitants. Serà dotada d'un hospital comarcal, mentre l'ambulatori passarà a ser centre de salut. A més dels serveis de farmàcies, compta amb nombrosos professionals de la medicina privada, un centre de reconeixement mèdico-psicològic i un de medicina estètica. La condició de cap de comarca, reconeguda oficialment des de 1834, ha determinat que s'hi situassin diversos serveis territorials de les diferents administracions. Així, s'hi localitzen el jutjat de primera instància, l'administració d'Hisenda, el Servei d'Extensió Agrària, la inspecció tècnica de vehicles, el parc de bombers del Servei de

Conservació de la Natura i els serveis de l'Institut Nacional de la Seguretat Social i de l'Institut Nacional d'Ocupació. Entre els serveis municipals, destaquen el centre comarcal d'Higiene, la casa de cultura i biblioteca i els d'assistència social. Les entitats financeres s'han sentit atretes pel dinamisme econòmic de la ciutat i hi mantenen, entre les d'estalvi i les bancàries, més de trenta sucursals. L'Església hi exerceix un paper de primer ordre sobre la vida religiosa, cultural i social. S'estructura en les parròquies

↓ Col·legi Beat Ramon Llull

de Santa Maria la Major, arxiprestal, de Sant Domingo i de Crist Rei. Destaca per la seva continuïtat el convent de Sant Bartomeu, de les monges jerònimes. La congregació diocesana d'ermitans de Sant Pau i Sant Antoni tenia a càrrec l'ermita de Santa Magdalena, al puig d'Inca, però topà amb una difícil continuïtat per manca de vocacions. La resta d'ordes religiosos i congregacions se centren en activitats educatives o assistencials. Un element important fou la transformació dels antics cellers en restaurants, de caire popu-

↑ Celler de can Amer

↑ Celler de can Ripoll

lar o selecte. Hi destaquen els de can Amer, can Lau, can Ripoll, Canyamel, cas Xigarro, es Moli Vell, ses Forques i s'Hostalet. La vida comercial sofreix una dura competència, derivada de la facilitat d'accés al gran centre comercial de Palma i també de la dotació cada vegada millor d'estructures comercials en altres nuclis de la comarca inquera com sa Pobla, Alcúdia i Pollença. En el sector de la pastisseria, gaudeixen de gran prestigi les galletes de can Guixa i els torrons de can Delante. Com a magatzems han tengut renom can Gener, cas Hereu i can Florencio. El sector càrnic se centrà en l'elaboració de derivats del porc i assolí un alt nivell de qualitat. Les indústries familiars, cadascuna amb escorxador propi, dels Rosselló —cas Grassos—, dels Soler —cas Pobler— i dels Aguiló —can Pep de Petra— aconseguiren un prestigi en la fabricació de *foie gras*, *pâté* i embotits. Però la recessió els ha obligat a reduir l'àmplia gamma dels derivats porquins i a limitar-la a l'elaboració de sobrassada. En el terreny de les arts gràfiques, destacaren la Impremta Duran i la Impremta Vich, ja desaparegudes. El 1992, hi ha les Indústries Gràfiques Mallorquines

↓ Els set lladres (Molins des Serral), oli del s XIX

—Gràfiques Garcia—, una de les més importants de l'illa, i la Impremta Colón, entre d'altres. Quant a mitjans d'informació, Inca disposa de les publicacions *Dijous* i *Inca Revista* i de l'emissora Ràdio Balear. Des de 1979, la normalització de la llengua catalana hi ha avançat a nivell d'ús oficial. Però la seva presència és molt migrada a la vida comercial. La forta immigració castellano-parlant ha determinat la persistència d'un ampli sector lingüísticament no integrat. D'altra banda, té tendència a esvair-se la castellanització classista que s'introduí a la postguerra. Inca té un sistema de fires que es remunta a l'Edat Mitjana. Se celebren a la tardor, amb la festa de sant Lluç (18 d'octubre) com a referència. Els tres diumenges següents són les denominades Primera, Segona i Tercera Fira d'Inca. El quart diumenge és la festa de Santa Maria la Major i, el dijous següent, el Dijous Bo, que té un

CONSISTORI A 1992

Jaume Armengol Coll (PSOE)	Batle
Bernat Amengual Martorell (PSM)	Urbanisme
Àngel Garcia Bonafè (II)	Hisenda
Pere Vilanova Bisquerra (PSOE)	Governació
Joan Comas Mateu (PSOE)	Benestar
Bernat Munar Estrany (PSM)	Cultura
Antoni Armengol Coll (PSOE)	Festes
Antoni Colomer Altimira (PSOE)	Polícia
Mercedes Lara Carrasco (PSOE)	Dona
Rafel Quetglas Aloy (PSOE)	Serveis Socials
Joan Seguí Vázquez (PSOE)	Tercera Edat
Joana M Coll Beltran (PP-UM)	Regidora
Pere Rotger Llabrés (PP-UM)	Regidor
Mateu Dupuy Llinàs (PP-UM)	Regidor
Josep Balaguer Vicens (PP-UM)	Regidor
Antoni Reus Beltran (PP-UM)	Regidor
Manuel Llompart Amer (PP-UM)	Regidor
Bartomeu Seguí Prats (PP-UM)	Regidor
Pere A Mulet Homs (PP-UM)	Regidor
Pere Ferrer Dupuy (PP-UM)	Regidor
Joan Canyelles Riera (PP-UM)	Regidor

ELECCIONS LOCALS
1979
Vots
Regidors

CD	1.085	2
UCD	3.090	8
PSOE	1.844	4
PCIB	1.060	2
CPI	2.134	5
ORT	37	-

BATLE:

Jaume Crespí Cerdà de la CPI. A 1981 Antoni Pons i Sastre UCD.

1983
Vots
Regidors

AP	1.579	3
CDS	186	-
UM	5.100	12
PSM	717	1
PSOE	2.020	4
OPI	635	1

BATLE:

Antoni Pons Sastre UM

1987
Vots
Regidors

AP	1.348	3
CDS	681	1
IU	316	-
PDP	240	-
PSM	388	-
POSE	2.545	6
UM	4.751	11

BATLE:

Antoni Pons Sastre UM.

1991
Vots
Regidors

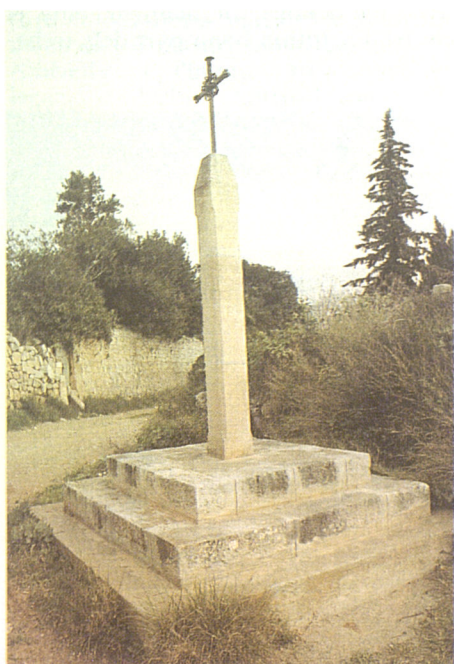
PP-UM	4.099	10
PSOE	2.544	8
PSM	963	2
INDEP	543	1
CDS	340	-
IU	235	-
CB	225	-

BATLE:

Jaume Armengol Coll PSOE

ressò a nivell de tot Mallorca. La festa patronal és, però, la dels sants Abdó i Senén (30 de juliol), documentada en el s XIV. Sense caràcter tradicional, però amb una popularitat creixent són les festes dels barris. S'hi celebren les de Crist Rei, es Cós, Son Amonda, can López, es Blanquer i la dels habitatges de la carretera de Mancor de la Vall. És també popular el pancaritat del primer diumenge després de Pasqua, amb una romeria al puig de Santa Magdalena. Els mercats han perdut gairebé totalment el seu caràcter tradicional i s'orienten cada vegada més cap al turisme. Es fa mercat els dijous al centre de la ciutat, els divendres a Crist Rei i els diumenges «baratillo» a la plaça des Bestiar. La vida social, en el seu vessant de relacions, esplai i esports, ve determinada pel caràcter industrial i comercial de la ciutat. Però, sobretot, per les actituds de cada una de les classes i grups que la integren. L'element clau és que els sectors industrials i comercials hegemònics no s'han constituït en un grup de poder, sòlidament estructurat i coherent, amb les seves pròpies opcions polítiques, locals socials i relacions familiars. Dins la dreta, un grup lligat primer al franquisme i després vinculat a l'Opus Dei, actua des de la restauració democràtica com a suport de les opcions més conservadores, però no reté l'hegemonia dins el conservadorisme inquer. El resultat polític ha estat una dreta local vacil·lant entre opcions netament dretanes (CD, AP, PP), centristes (UCD, CDS) i regionalistes (UM). La temptativa d'unió del centre dreta (PP-UM), acabà en un fracàs i determinà el

↓ Creu de n'Osones

↑ Casa Consistorial d'Inca

retorn de l'esquerra al poder municipal (1991). Els locals socials de les classes altes han desaparegut o decaït com a centres de trobada del poder local. Així es Club, el Cercle d'Art i Cultura, el Cafè Espanyol i el Cafè Bar Mercantil. L'intent de crear un barri classista a s'Ermita, els anys 70, no quallà. El 1992, els empresaris industrials i comercials d'Inca no fan gaire vida social en locals públics ni es localitzen clarament en una determinada zona urbana. Es reuneixen en cases particulars i, els caps de setmana, ocupen luxoses residències, amb preferència al Port de Pollença. Aquestes classes no han manifestat cap interès per adquirir i restaurar les grans possessions del terme. Així, gran part d'aquestes són propietat de residents fora del terme i, en general, es troben en estat de conservació precari o en procés de ruïna. Les classes mitjanes i els treballadors inquers han fet patent, molt abans del turisme de mas-

ses, una irresistible atracció cap a la mar. L'expansió i degradació del nucli urbà d'Inca no ha fet més que accelerar, des de fa molts d'anys, aquest impuls dels inquers. Les zones de Manresa, es Mal Pas, es Morer Vermell, es Barcarès, el port d'Alcúdia, sa Marina d'Alcúdia, can Picafort i d'altres indrets pròxims han estat objecte de la seva localització preferent. Era un fet habitual que famílies que anaven a renda a Inca, fossin titulars d'una petita casa vora la mar, mostra patent de les prioritats dels inquers. Els pagesos inquers sentiren també l'atracció de la mar i tengueren a can Picafort la zona predilecta d'estiuicig. Quant als immigrants, procedents de zones rurals del sud de la Península, es concentraren a la barriada de Crist Rei i ocuparen bona part de les petites casetes de camp del voltant de la ciutat, cercant retrobar el contacte amb la terra. Amb el temps, s'escamparen per tot el nucli urbà i acabaren participant també de

la fascinació per la mar com els altres inquers. La vida dels cafès inquers es presenta molt decaiguda. Les animades tertúlies de futbol i toros al Bar Antoni i la de la gent dels dijous al Bar Llabrés s'han gairebé esvaït. Els bars de sa Punta, centre de la joventut, i de sa Forana, vinculat a l'Institut de Batxillerat, han davallat també. Entre d'altres, mantenen una popularitat relativa el Bar Londres, el Bar Novedades, el Bar Pericàs, el Bar Remendón i el Cafè Ideal. Quant a estudis i orientació professional, els fills dels empresaris de la pell, del calçat i del comerç tendeixen a continuar l'empresa familiar. Manifesten, a més, una clara preferència pels estudis universitaris d'empresarials i dret. Entre les classes mitjanes i treballadors, dominen els estudis de dret, magisteri i informàtica. Té molt poc prestigi, contràriament, la formació professional. El futbol com a espectacle popular de masses es troba en decadència. Però hi té gran incidència la pràctica del futbol d'equips d'empreses. Entre les classes altes, gaudeixen de prestigi el tennis i els esports lligats a la mar, com la vela i el surf. L'equip de futbol més rellevant és el Club Esportiu Constància, que jugà a segona divisió i ara (1992) a primera regional preferent. Disposa del modern estadi del Camp Nou. A primera regional milita el Sallista, amb una bona organització de futbol de base. Entre els equips dels centres d'ensenyament destaca el del col·legi Beat Ramon Llull. Dins el bàsquet, el Club Bàsquet Inca milita a primera regional. En ping-pong, milita a segona divisió el Club Tennis Taula, amb local a sa Quartera. L'entitat privada Esportinca, amb modernes instal·lacions a la carretera de Sineu, ha impulsat la pràctica del tennis i de la natació. Un

centre de pràctica esportiva popular és el polisportiu municipal de la barriada de can López. L'afecció a l'atletisme ha determinat l'aparició de figures destacades, com el marxaire Arnau Fontanet i el corredor Mateu Canyelles. El moviment associatiu manté un fort dinamisme. A nivell polític, la societat apareix netament vertebrada. El centre-dreta s'articula entorn

de la coalició Partit Popular-Unió Mallorquina, amb incidència a l'empresariat, petit comerç i sectors conservadors catòlics. El Centre Democràtic i Social, reduït a un paper testimonial, i algunes associacions independents intenten ocupar l'opció centrista. El Partit Socialista Obrer Espanyol ha aconseguit avançar dins el centre i aglutina bona part dels treba-

→ Monument
al P Rafel
Serra

↓ Plaça de Mallorca

↓ Zona residencial de s'Ermita

↑ Portal de l'església de Sant Domingo

lladors, classes mitjanes i petit comerç, amb una opció àmplia de centre-esquerra. El nacionalisme té forta audiència entre els sectors juvenils i de l'ensenyament i s'ha articulat dins el Partit Socialista de Mallorca-Nacionalistes de Mallorca. Esquerra Unida, amb una migrada audiència entre els treballadors, resta fora de les institucions. La vida sindical té un ressò relativament baix, amb un equilibri entre la Unió General de Treballadors i Comissions Obreres, aquestes són més temudes per la patronal per la seva actitud fortament reivindicativa. El recobriment de la llengua i cultura autòctones s'ha integrat ja dins la tasca de les institucions del municipi. A nivell civí, l'impulsa una activa delegació de l'Obra Cultural Balear. Alguns sectors ecologistes s'aglutinen a l'Associació per la Defensa de la Naturalesa. Les associacions Cofre Antic, Revellers d'Inca i Revellers del Puig d'Inca se centren sobre els balls i música regional. La part més important del patrimoni històric d'Inca són els grans edificis religiosos. Hi destaquen l'església de Santa Maria la Major, el claustre i església de Sant Domingo i el convent i església de Sant Francesc,

↑ Vista general del centre urbà

juntament amb el convent de Sant Bartomeu i l'oratori de Santa Magdalena. Algunes d'aquestes construccions contenen mostres rellevants de la pintura i escultura religioses, a més de sèries documentals de gran valor històric. Les reformes urbanes descontrolades han minvat fortament el patrimoni arquitectònic. Entre els antics casals sobreviuen els de can Ripoll, can Amer i d'altres menors. Des del principi del s XX, l'arquitectura industrial i la de centres recreatius ha incorporat solucions arquitectòniques i decoratives vinculades als models modernistes i noucentistes de Catalunya. Entre els casals de possessió destaquen els de Son Vivot, Son Bordils, Son Catlar, Binisseti, Son Cota, Son Sastre i Son Ramis. Al Serral i als vol-

tants de la ciutat, resten vells molins de vent fariners. El patrimoni documental d'Inca ha sofert grans pèrdues, tant en els fons civils, com en els eclesiàstics. Inca no disposa d'una història moderna i sistemàtica. En tenim aproximacions parcials fetes per Josep Barberí, Joan Colí, Jaume Lladó Ferragut, Bartomeu Barceló, Gabriel Pieras Salom i Lluís Maicas. El 1992, un equip d'historiadors, entre els quals figuren Ramon Rosselló Vaquer i Pere Llabrés, prepara una extensa *Història d'Inca*, elaborada a partir de l'estudi de noves fonts documentals. Inca no ha donat gaire figures de relleu, però sí una multitud de petits i mitjans personatges en camps molts diversos, mostra d'una vitalitat col·lectiva més que de genialitats individuals. Hi des-

FILLS IL·LUSTRES

Marià Paieres Borràs
Gabriel Llompart Jaume
Francesc Rayó
Antoni Torrandell
Agustí Luque Coca

← Escorxador municipal

← Jardins de l'hort de can Vic

← Església de Crist Rei

taquen els eclesiàstics, resultat lògic en un indret on l'Església ha tengut i hi té una presència molt activa. Personatges com Francesc Rayó; el filòsof Francesc Gali; el missioner Marià Païeres; els oradors Rafel Serra, Bartomeu Llobera i Jeroni Planes; el bisbe Gabriel Llompart; els historiadors Joan Colí i Pere Llabrés; el músic Bernat Salas; l'escriptor Andreu Caimari; i el lul·lista Sebastià Garcias Palou, entre d'altres, són dignes d'esment. Té una relació especial amb Inca la religiosa sor Clara Andreu. En el terreny polític han destacat el dirigent forà Jaume Nicolau —Rei—, Jaume Armengol Pasqual, Miquel Beltran, Antoni Mateu, Jaume Domènec i Cristòfol Soler Cladera. En el terreny de les lletres han fet aportacions Berenguer d'Anoia, Rafel Albertí, Bartomeu Coc, Pere Malferit, Antoni Reure, Bartomeu Vallespir i, al llarg del s XX, cal destacar les figures del poeta Miquel Duran Saurina, de l'autor teatral Antoni Pons, del novel·lista i poeta Jaume Armengol i del narrador Josep Roselló Munar. Són d'interès els treballs sobre psicologia de Llorenç Maria Duran, sobre folklòre de Bartomeu Ensenyat i sobre història local de Gabriel Pieras Salom, de Simó Gual Truyol i de Lluís Maicas. Com a juristes han sobresortit Francesc Català, Ramon Desbrull, Mateu Malferit, Miquel Gual i Alexandre Bèrgamo. En el terreny de la pintura, hi ha les figures de Teresa Fiol, Antoni Rovira i Pere Gelabert i té una especial vinculació amb Inca, Valerià Pinell. Com a fotògrafs han duit a terme una intensa labor, de gran valor documental, Francesc Fiol, Bartomeu Payeras i Joan Rosselló, a vegades alternada amb la pintura. En el terreny de la música, destaquen Bernat Salas, Josep Balaguer, Antoni Llompart i Antoni Torrandell. Com a dissenyador mecànic i inventor és important Jaume Llobera Morro —Coronat—. Dins l'empresariat han destacat Antoni Fluxà i Marc Ferragut. Té una estreta vinculació amb Inca el militar Agustín Luque Coca.(DF)

INCA, CAMP D' Al terme de Marratxí, situat entre ses Clotes de Son Sureda, Son Mulet i es Caülls. (M)

INCA, COMA D' Al terme de Selva, situada al vessant sud del torrent de Comafreda, entre Alboraiet, el camí de Caimari i can Tabou. Ha donat nom a la propietat rústica sa Coma d'Inca des Ciutadà i a l'indret s'Era de sa Coma d'Inca. (DF)

INCA, PONT D' Vegeu Pont d'Inca.

↑ Puig d'Inca

INCA, POU DEL CAMÍ D' Al terme de Consell. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1318. (M)

INCA, PUIG D' Situat al terme d'Inca, del qual pren nom. Té dos cims, el des Minyons (sud), de 307 m d'altària, i el de Santa Magdalena, de 287 m. El Mapa Topogràfic Nacional (1985) denomina el conjunt amb el nom de serra de Santa Magdalena, fent referència al Santuari, dedicat a aquesta santa, que hi és situat. (M)

N' és el puig d' Inca com avançada de les muntanyes cap en el pla: enmig d' una illa tan consagrada un santuari no hi mancarà.
Miquel Costa i Llobera

INCA, SES CIMENTERES D' Conjunt de quatre cimenteres del terme d'Inca, situades al vessant sud del conjunt de turons que va des del puig del Senyor Pere al de s'Ermida. Les de can Beltran, can Pilós i can Rinya es trobaven als terrenys de sa Mena i la de can Pastor, als de can Sopa. Iniciaren successivament la seva activitat entre 1920-34. Dels pujols extreien marga, que coïen, cadascuna amb el seu propi forn, al peu dels turons, emprant com a combustible els lignits de la zona minera de Selva-Alaró. La matèria cuita era portada a la ciutat d'Inca, on era mòlta amb moles de pedra, impulsades per energia elèctrica, i en-

sacada. Cada cimentera disposava de fàbrica pròpia, la de can Beltran al carrer dels Esports, la de can Pastor a la placeta de la font del Mercat, la de can Pilós al carrer de Formentor i la de can Rinya a la carretera de Selva. Produïen exclusivament el denominat ciment mallorquí i subministraven bàsicament la comarca d'Inca. Com les restants cimenteres dedicades a la producció de ciment mallorquí, entren progressivament en crisi el decenni del 1950-60, atès que els nous sistemes de construcció exigien l'ús del

↓ Cimenteres d'Inca

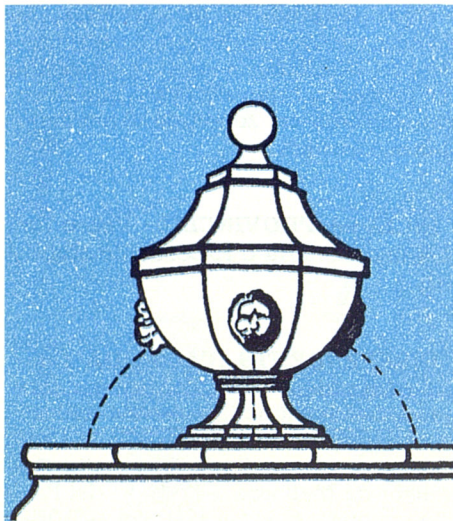
ciment pòrtland. La de can Pilós, la darrera que es mantengué activa, tancà el 1973. Els forns foren enderrocats i es procedí a tancar els clots, que foren transformats en zones de sementers, pinars o fruiters. (DF)

INCLUSA PROVINCIAL Vegeu *Real Casa General d'Exposits de Mallorca*.

INDEPENDENTS D'ALGAIDA Candidatura independent de caràcter progressista i nacionalista creada a Algaida el 1979. Tenia el suport de la Unió de Pagesos de Mallorca, del Partit Socialista de Mallorca —PSM— i del Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—. A les eleccions locals de 1979, va treure 974 vots i sis regidors, i aconseguí la batlia per al seu candidat Joan Ramis Gelabert. Va desaparèixer el 1983 i alguns dels seus membres s'incorporaren al PSM. (AM)

INDEPENDENTS D'ARIANY Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a les eleccions locals de 1983. Va treure 87 vots i un regidor. El 1987, bona part dels seus membres s'incorporaren a Aliança Popular —AP—.

INDEPENDENTS D'ARTÀ Candidatura independent creada a Artà el 1979. De caràcter nacionalista i progressista, a les eleccions autonòmiques

↑ Anagrama de la candidatura Independents d'Artà

ques ha donat suport al Partit Socialista de Mallorca —PSM—. A les eleccions locals de 1979, va treure cinc regidors i 1.267 vots. Va aconseguir la batlia per al seu candidat, Jaume Morey Servera, que va governar amb el Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—. A les eleccions locals de 1983, va obtenir cinc regidors i 1.288 vots. Jaume Morey fou reelegit batle i va continuar governant amb el suport del PSOE. A les eleccions locals de 1987, va treure 1.220 vots i cinc regidors. Fou nomenat batle el seu candidat, Miquel Pastor Tous, que també va governar mitjançant un pacte amb el PSOE. A les eleccions locals de maig de 1991, va obtenir 1.319 vots i sis regidors. Miquel Pastor fou elegit per segona vegada batle i va passar a governar en minoria fins que, l'octubre d'aquest any, arribà a un acord per a governar amb Convergència Balear. (AM)

INDEPENDENTS DE FORNALUTX Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a les eleccions locals de 1979. Va treure quatre regidors i 148 vots i aconseguí la batlia per al seu candidat, Alexandre Vidal Vicens. Es va dissoldre el 1983.

INDEPENDENTS DE LLUCMAJOR Candidatura independent que es va presentar a les eleccions locals de 1979. Va treure dos regidors i 685 vots. Desaparegué el 1983.

INDEPENDENTS DEL TERME D'ANDRATX —ITA— Candidatura independent de caràcter conservador

creada a Andratx el 1983. A les eleccions locals d'aquest any, va treure 1.003 vots i cinc regidors i aconseguí la batlia per al seu candidat Baltasar Pujol Palmer. Inicialment, va governar en minoria, però, el 1985, pactà amb Aliança Popular —AP—. Va desaparèixer el 1987, quan es va fusionar amb alguns membres del Grup Independent del Municipi d'Andratx per constituir la Candidatura Independent del Municipi d'Andratx que, a les eleccions locals de 1987, va obtenir dos regidors i 427 vots.

INDEPENDENTS DE MALLORCA Vegeu Unió d'Independents de Mallorca.

↑ Anagrama de la candidatura Independents de Maria

INDEPENDENTS DE MARIA Candidatura independent de caràcter progressista i nacionalista creada el 1987. A les eleccions locals d'aquest any, va treure 284 vots i dos regidors i, mitjançant un pacte amb el Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE— i la Unió Mallorquina —UM—, el seu candidat, Magí Ferriol Bauzà, accedí a la batlia entre 1988 i 1990. A les eleccions de 1991, va obtenir 148 vots i un regidor.

INDEPENDENTS DE PINA Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar (1983) a les eleccions locals d'Algaida. Va obtenir 208 vots i un regidor.

INDEPENDENTS DE SÓLLER Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a les

eleccions locals de 1979. Va treure 510 vots i un regidor, que va restar a l'oposició.

INDEPENDENTS DE SON SERVEIRA Candidatura independent de caràcter progressista que es va presentar a les eleccions de 1983. Va treure 387 vots i dos regidors. Va restar a l'oposició i, el 1987, va desaparèixer.

INDEPENDENTS D'ESPORLES Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a les eleccions locals de 1979. Va treure 172 vots i un regidor, que va restar a l'oposició. Va desaparèixer el 1983.

INDEPENDENTS DE VILAFRANCA Candidatura independent de caràcter progressista i nacionalista creada a Vilafranca el 1979. Va treure 381 vots i tres regidors a les eleccions locals de 1979. Va restar a l'oposició i desaparegué el 1983.

INDEPENDENTS D'INCA Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a les eleccions locals de 1991. Va treure 538 vots i un regidor, que va pactar amb el Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE— i el Partit Socialista de Mallorca —PSM— per constituir una majoria municipal.

INDEPENDENTS PER BANYALBU-FAR Candidatura independent de caràcter progressista que es va presentar a les eleccions de 1991. Va treure 122 vots i tres regidors, que restaren a l'oposició.

INDEPENDENTS PER BUNYOLA Candidatura independent de caràcter centrista creada a Bunyola el 1991. Alguns dels seus membres provenien de la candidatura Progressistes per Bunyola. A les eleccions locals de 1991, va treure 740 vots i quatre regidors i, mitjançant un pacte amb el Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—, aconseguí la batlia per al seu candidat, Antoni Colom Negre.

INDEPENDENTS POPULARS DE SANTA EUGÈNIA Candidatura formada pels militants del Partit Popular de Santa Eugènia disconformes amb els pactes entre el Partit Popular —PP— i la Unió Mallorquina —UM— a nivell insular. A les eleccions locals de

1991, va treure 182 vots i dos regidors, que restaren a l'oposició.

INDEPENDENTS TAUJANS Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a les eleccions locals a Santa Eugènia el 1979. Va obtenir 250 vots i tres regidors, que restaren a l'oposició.

↑ El Independiente

INDEPENDIENTE, EL Setmanari d'ideologia republicana editat a Manacor per Andreu Galmès (abril-juny de 1912). Era redactat en castellà.

INDI, CAP DE S' A la costa occidental de l'illa Dragonera, situat entre el puig des Orxellers i la punta de ses Carrasques. Anomenat així per la seva semblança amb el cap d'un indi. Antigament, era conegut com a Caperutxa des Jueu, perquè des de la mar, la seva silueta recorda la d'un jueu amb capiró. (M)

INDIOT, CAS Propietat rústica del terme de Marratxí, situada entre Son Nebot, Son Vivot, Son Pons des Ullastres i Son Toells. (M)

INDIOT, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre Binicompriat, ses Cases Noves, Son Alegre i la roca de la Verge Maria. (M)

↑ Cas Cabrit (sa Indioteria)

INDIOTERIA, SA Barri de Palma situat entre els torrents Gros i de na Bàrbara, la carretera de Söller i l'Autovia Central. Ocupa una superfície urbana d'unes 14 hes i té una població d'uns 3.172 habitants (indioters). Quant a l'etimologia del topònim, hi ha diverses teories. D'una banda, el nom podria provenir d'unes cases anomenades sa Indioteria, que pertanyien a Son Arpina, on criaven indiots. D'altra banda, derivaria del pla dels Indioters o de cals Indioters, tots dos documentats el s XIX. Es co-

↓ Habitages de la Cooperativa Sindical (sa Indioteria)

mençà a formar cap a la primera meitat del s XIX, arran de la parcel·lació de dues grans possessions, Son Arpina i Son Nicolau, on es construí un oratori públic (1746). Al llarg de la segona meitat del s XIX, el nucli inicial s'engrandí, però no va perdre el caràcter rural, mantenint l'aïllament respecte a Palma. El 1878, Joan Palou del Reguer, propietari de Son Nicolau, cedi un solar per a situar la plaça i edificar-hi l'església, la rectoria i altres dependències. Aquest any, s'inicià la construcció de l'oratori, d'estil neogò-

tic, dedicat a sant Josep del Terme, segons els plànols de Joaquim Pavia. L'església, erigida *in capite* el 1907, és parròquia des de 1935. La seva demarcació abasta, a més de sa Indioteria, el pla de Son Nebot (Marratxi). És una zona fonamentalment agrícola, amb conreus de secà i de reguiu. La font de Mestre Pere, conduïda a través de la sèquia de na Cerdona, hi permet el cultiu, sobretot d'hortalisses. El decenni del 1930-40, es realitzà un primer intent d'urbanització, que va afectar els camins de Palou del Reguer i Galatzó, de Sant Mateu i Sant Lluç, de Sant Marc i Sor Tomassa i de Cabrelles. La vida rural es mantengué fins a la dècada del 1960-70, en què la construcció

del polígon industrial de Son Castelló secundà el desenvolupament posterior del barri. El 1969, es constituí la Cooperativa Sindical per edificar 628 habitatges, denominats popularment «els blancs», els quals confronten amb el polígon industrial. Aquests foren ocupats (1971-72) per peninsulars i mallorquins que no hi tenien cap lligam. Altres 320 habitatges, dits «els verds», foren ocupats (1973-74) principalment per immigrants. Això implicà una multiplicació de la població, que s'aglomerà a la part nova. El contrast entre el nucli originari i la zona més recent és molt evident. Mentre que l'un roman sense xarxa d'aigua corrent i de clavegueram, amb una ocu-

pació creixent de segones residències, que causen una degradació urbanística i ambiental, l'altra presenta un paisatge urbà, amb una petita àrea comercial. Pel que fa al transport, disposa, a partir de 1963-64, d'una línia regular d'autobús. El 1906, s'hi establiren les Agustines Germanes de l'Empar, que ocuparen una casa de la carretera de Bunyola. El 1929, fundaren el convent definitiu a la plaça de la Parròquia. Les monges assistien els malalts i s'encarregaven de l'educació dels nins, fins que combregaven, i de les nines. El 1992, l'escola del convent té vuit unitats d'EGB i 400 places, a més d'una guarderia. Per tal de continuar la seva tasca d'assistència mè-

↑ Església de Sant Josep del Terme (sa Indioteria)

dica, han establert un servei domiciliari i un dispensari regentat per un ATS. Quant a l'ensenyament públic, el 1878 hi havia una escola. El 1968, es fundà el Col·legi Públic Guillem Mesquida, amb deu unitats i 212 places (1992). El Col·legi Públic Ciutat de Màlaga, obert el 1975, té catorze unitats, una de les quals és d'educació especial, i 280 places (1992). En aquest centre es troba la biblioteca municipal. Respecte a agrupacions esportives, el 1971 es fundà el Club Esportiu Jovent de Bàsquet, del qual prengué nom el Club d'Esplai Jovent (1981). També hi ha dos equips de futbol, el Club Recreatiu la Victòria (1972) i el Recreatiu sa Indioteria (1985), a més d'altres clubs de petanca. Disposa d'una associació de veïnats. Una de les tradicions més arrelades és l'elaboració de llet d'ametla per Nadal, iniciada al principi del s XX amb un molinet manual.

INDIS DE MANACOR Vegeu Moratons.

INDULGÈNCIA PLENÀRIA, AVENC DE LA Al terme d'Escorca, situat entre el puig Caragoler i la possessió de Femenia Vell. És catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

INDUSTRIA BALEAR, LA Revista mensual de foment i divulgació de la indústria mallorquina, publicada en-

tre 1913 i 1915. Incloua fonamentalment anuncis d'empreses industrials amb algun article d'opinió i notícies comercials. Es redactava íntegrament en castellà.

↑ La Industria Balear

INDÚSTRIA ESPANYOLA DE PERLES D'IMITACIÓ Vegeu Majorica Societat Anònima.

INDUSTRIAL ALGODONERA MALLORQUINA Vegeu Algodonera, la.

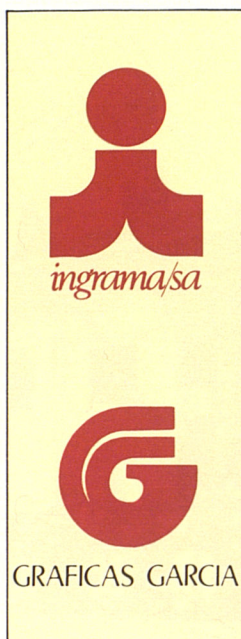

↑ Fàbrica de la Indústria Lletera de Mallorca

INDÚSTRIA LLETERA DE MALLORCA —ILMA— Empresa d'elaboració de productes derivats de la llet, creada (1940) a Palma com una filial de l'empresa Nestlé. Va adquirir Productes Lactis Gisbert, que disposava d'una fàbrica de llet a les Avingudes (Palma). El 1943, es traslladà a una nova fàbrica a es Coll d'en Rabassa. Produïa principalment llet condensada amb les marques *La Lechera*, *El Niño* i *La Paloma*, entre d'altres. Tenia uns 90 treballadors. En el decenni dels setanta, va deixar de fabricar llet condensada, però va continuar comprant llet, part de la qual venia a l'Associació General Agrària Mallorquina SA —AGAMA— i l'altra l'enviava a la Península. Cap al 1980, va passar a esser una filial d'AGAMA i es dedicà a l'envasat de llet en *tetra-brik*. Va desaparèixer cap al 1987. En foren presidents Ferran Mercè, Jaime Aspa, Antonio Alegria, Arcadio de Bobes i Luis Felipe de Miguel.

INDUSTRIAL MALLORQUINA, LA Empresa constituïda (1879) a Palma, amb un capital inicial de 750.000 pessetes. Fabricava teixits i eixàrcies d'espart, cànem, abacà, jute, cuiró i d'altres materials. Desaparegué el decenni del 1880-90, absorbida per la Cor delera Española.

INDÚSTRIES GRÀFIQUES MALLORQUINES SOCIETAT ANÒNIMA —INGRAMA— Empresa creada (1943) a Inca per Josep Garcia Gelabert. De ca-

↑ Logotips comercials d'Indústries Gràfiques Mallorquines

↑ Eduardo Infante Olivares

ràcter familiar, inicialment s'anomenà Gràfiques Garcia fins que, el 1969, es transformà en Indústries Gràfiques Mallorquines Societat Anònima. Ha creat les empreses filials Cartonatges Mallorca Societat Anònima (1954), Cartons Compactes Mallorquins Societat Anònima (1972) i Cartonatges i Envasos Societat Anònima (1974). Es dedica a totes les activitats del sector de les arts gràfiques i s'ha especialitzat en la impressió i realització de revistes, llibres, fullets i paper continu per a ordinadors. Les societats filials fabriquen diverses varietats de cartó i capses de fantasia i d'embalatge. Les seves instal·lacions, situades al carrer Lluc, d'Inca, disposen de rotatives a 4 i 5 colors, amb una grandària d'impressió d'un màxim de 92x132 cm. També té tres rotatives per a paper continu. El 1992, n'és president Josep Garcia Gelabert i conseller delegat executiu Josep Garcia Vicens.

INDÚSTRIES SEDERAS PONSA SOCIETAT ANÒNIMA Vegeu *Ponsa Societat Anònima*.

INESPERAT, AVENC Al terme de Pollença, situat entre la punta de les Coves Blanques i cala Sant Vicenç. És catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

INFANTE CHAVES, FACUNDO (Villanueva del Fresno, Extremadura

1790 - Madrid 1873) Militar. Prengué part en la Guerra del Francès i en la I Guerra Carlista. El gener de 1854, quan era tinent general i senador del regne, va ésser desterrat a Eivissa i, el febrer del mateix any, a Palma, per les seves idees polítiques progressistes. Quan s'inicià el Bienni Progressista (juliol de 1854), a Mallorca hi va haver avalots i es va fer càrrec del govern una Junta Provincial, que ell va presidir. El capità general, Ferran Cotoner Chacón, va dimitir i la junta nomenà Facundo Infante en el seu lloc. L'agost d'aquest mateix any, marxà a Madrid com a inspector de la Guàrdia Civil. (DJ)

INFANTE OLIVARES, EDUARDO (s XIX - Madrid 1884) Escriptor i ad-

vocat. El 1854, s'instal·là a Palma per fer part de la Junta Provisional, quan n'era president el seu oncle, el general Facundo Infante Chaves. Fou secretari del Govern Civil de Balears i regidor de l'Ajuntament de Palma. Va col·laborar al diari *El Isleño* i va ésser director de *El Previsor* (1869) i *El Anunciador Balear* (1876-78). També publicà una narració, *Mis dientes*, a *Museo Balear* (1876). La seva obra més important és la novel·la *Jorge Aguiló o misterios de Palma*, editada per fascicles (1866-67), on recrea episodis de la I Guerra Carlina, narracions històriques independents, una extensa descripció del còlera de 1865 i moltes digressions, al costat d'escenes pròpiament costumistes, sovint dialogades. També hi planteja extensament la problemàtica dels jueus conversos mallorquins. (JMV)

ENYORANÇA DE MALLORCA

(...) Al continent diuen que els illencs sempre deliren pel seu país, i crec que tenen raó. Fixi-s'hi vostra mercè, i no veurà cap misser, militar, metge, artista o menestral que no gestioni el retorn a quan la casualitat o la desgràcia els duen a altres països. Vostra mercè oblida que som mallorquins. La nostra vida no es gaïre envejable... ja ho veu vostra mercè... La meua dona cega... el meu fill Lluís idiota... jo... un pobre diable que he de fer feina per menjar... i tanmateix tots tres volem deixar els ossos a la roqueta... Vivim humiliats... menyspreats... fins i tot ens connaturalitzam amb els sarcasmes, com si haguéssim nascut per a ells... i tot per l'amor entranyable que professam a un país que ens tracta tan malament. (...)

Eduardo Infante *Jorge Aguiló o los misterios de Palma*
 TRADUCCIÓ: GEM

↑ Clot d'Infern (Selva)

INFANTÍVOL Revista quinzenal publicada a Sineu entre octubre de 1920 i maig de 1921. N'era director Miquel Riera. És considerada com la primera publicació de caràcter escolar que aparegué a Mallorca. Es redactava en castellà i català.

INFERN Antiga possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar. Documentada el 1637, estava fideïcomesa a favor dels Ballester de Togores. El 1661, pertanyia al senyor Jeroni Ballester de Togores, canonge de la Seu de Mallorca. Tenia cases i era dedicada al conreu de cereals. Hi havia una guarda de 191 ovelles. Feia una renda anual de 100 lliures. Donà el nom al *camí d'Infern* (→). El 1992, en deriven les possessions d'*Infern Vell* (→) i d'*Infern Nou* (→). (DF)

INFERN, AVENC DE L' Al terme de Pollença, prop del santuari de la Nostra Senyora del Puig. És catalogat com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

INFERN, CAMÍ D' Al terme d'Algaida, situat entre Son Vermell, Son Novella, Punxuat i el Purgatori. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre el Pou Colomer Vell, ses Bitles, Sos Ferrers i ses Llenques. Pren el nom de l'antiga possessió d'*Infern* (←). Vora el camí, s'hi troben les possessions d'*Infern Vell* i d'*Infern Nou*. (M)

INFERN, CLOT D' Al terme d'Escorca, situat entre el torrent de Pareis, la possessió des Bosc i el puig des Castellot. ■ Al terme de Pollença, entre el rafal d'Ariant o de Mortitx i el pla de les Egos. ■ Al terme de Selva, a la possessió de Son Fuster, entre el comellar d'en Blanc, can Menorquí i el Pou des Moro. (M)

INFERN, COMELLAR D' Al terme de Mancor de la Vall, situat entre

↓ Comellar de l'Infern (Inca)

Fontgarrover, el puig de sa Creu, Biniazèn i Son Frau. (M)

INFERN, COMELLAR DE L' Al terme d'Inca, situat entre Son Sastre, Son Bosc, el santuari de Santa Magdalena i el comellar des Planiol. ■ Al terme de Santanyí, entre can Bernat Generer, can Rave, Son Bernadi i es Oms d'en Duai. (M)

INFERN, COVA DE L' A l'illa de sa Dragonera, situada entre cala Cocó i cala Lladó. És catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

INFERN, FONT D' Al terme de Bunyola, situada a la possessió de Biniforani. (M)

INFERN, GORG D' Al terme de Deià, situat dins el torrent Major. (M)

INFERN, PUIG DE L' De 250 m d'altària, al terme de Llucmajor, situat entre Míner, Pérola, Binificat i es Pèlag. (M)

INFERN DES ASES, L' Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre les cases de Capocorb Nou, les del cap Blanc i el barranc de cala Pi. (M)

↑ Infern Nou (Sant Llorenç des Cardassar)

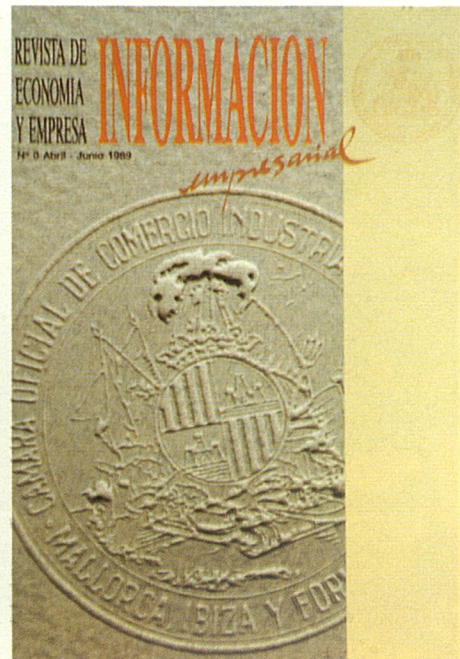
↑ Infern Vell (Sant Llorenç des Cardassar)

INFERNETS, CAMÍ DES Al terme de Maria de la Salut, a la possessió de Roqueta. Enllaça les cases de Roqueta i es Pou Nou amb la carretera de Maria de la Salut a Sineu. Travessa un pinar del mateix nom. (BP)

INFERN NOU Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Infern Vell, el puig des Pou Colomer, el camp Blanc i sa Begura. (Vegeu *Infern*). (M)

INFERNÓ, L' Terrenys del terme d'Alaró, situats entre el puig de Son Garau, Son Berga, s'Estorell i s'Alcadena. (M)

INFERN, COMELLAR DES Al terme de Puigpunyent, situat a Galilea, entre la font des Òbits, es Clapers, el camí de sa Cova des Bous i el penyal de sa Moleta. Es troba travessat pel torrentó de la Font des Òbits, afluent del torrent de Galatzó. (M)

↑ Información Empresarial

INFERN, ES Terrenys del terme d'Artà, situats entre les cases de la possessió de Carrossa, la roca Mel·la, el puig Ravell i el puig d'en Pelat. (M)

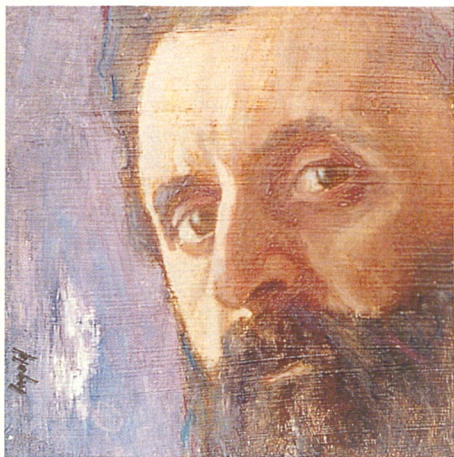
INFERN VELL Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Infern Nou, les coves Negres, l'Esquena del Bon Jesús i el puig des Pou Colomer. (Vegeu *Infern*). (M)

INFEUDACIÓ, PACTE D' Vegeu *Pacte d'Infeudació*.

INFORMACIÓN EMPRESARIAL Revista bimensual d'economia i empresa, creada (1989) a Palma per la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Mallorca, Eivissa i Formentera. Conté informació interna de la cambra, reportatges, entrevistes, articles d'opinió i informes sobre l'economia de Balears. Es redacta íntegrament en castellà.

INFORMATIU BALEAR Vegeu *Centre Territorial de Televisió Espanyola a Balears*.

INGOLD BARBE, ADRIÁN (Montevideo, 1953) Pintor. Des de 1980, resideix a Palma. Ha exposat a Palma (1986 i 1988-90), Montevideo (1987) i Brussel·les (1988). El 1989, participà en l'exposició de retrats organitzada per la Royal Society of Portrait Pain-

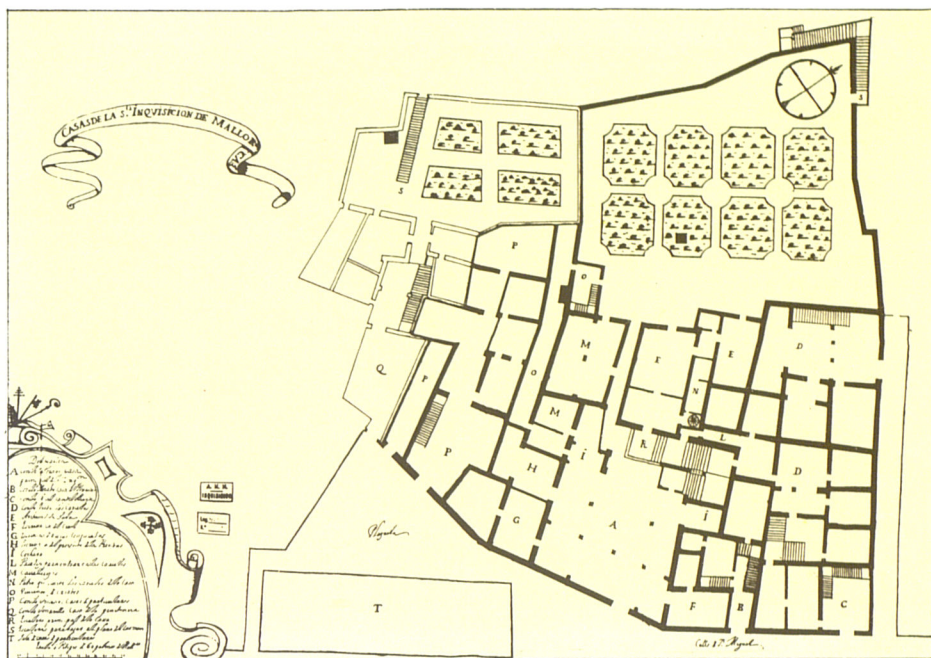
↑ Adrián Ingold Barbe, Autoretrat

ters, de Londres. La seva obra s'adscriu al postimpressionisme d'influència local.

INNOMINAT, AVENC Al terme d'Es-corca, situat entre la serra de na Rius i el Porxo Esbucat. És catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

INQUISICIÓ Vegeu Tribunal del Sant Ofici de la Inquisició.

INQUISIDOR Jutge del Tribunal del Sant Ofici de la Inquisició (→). Membre de la baixa noblesa, rebia una sòlida formació jurídica en el si de prestigiosos col·legis majors, estudis

↑ Plànol de les cases principals de la Inquisició a Palma (final s XVI)

que eren completats amb els teològics que adquiria per la seva ordenació sacerdotal. L'edat mínima per a accedir a aquest càrrec es fixà, durant molt de temps, en quaranta anys, malgrat que finalment es rebaixà fins a trenta. Normalment, s'arribava al càrrec després d'un període de responsabilitats iniciat, normalment, a la diòcesi on havia obtingut una canongia, per passar després a iniciar-se en el coneixement del que era un tribunal inquisitorial, ocupant progressivament llocs de major compromís a districtes de poc re-

lleu, fins arribar a la plaça d'inquisidor. Era obligat a dedicar sis hores diàries a l'administració del tribunal i les tasques a les quals havia de posar esment eren molt diverses. Unes derivaven de la seva condició de jutge encarregat de descobrir, sentenciar i castigar tota manifestació herètica. Dins aquest camp, la seva esfera d'actuació era molt àmplia, ja que abastava des dels casos d'heretgia formal, apostasia de la fe, proposicions temeràries o escandaloses, fins a les blasfèmies hereticals, invocacions de dimonis, encantaments, bruixeria, astrologia i quiromància, confessors sol·licitants, bigams, clergues que contreïen matrimoni, els qui trencaven els dijuns, falsos clergues que celebraven missa o confessaven, els qui disputaven sobre temes prohibits, casos d'homosexualitat, els qui es mantenien en l'excomunió més d'un any, els protectors o amics d'heretges i altres. A més, s'encarregava de les feines relatives al bon funcionament de la institució, l'economia inclosa, i del nomenament de totes aquelles persones que havien de fer feina sota les seves ordres. En certs tribunals, era l'encarregat de jutjar les causes civils i criminals dels seus funcionaris. En compensació d'aquestes àmplies responsabilitats i a la seva dedicació exclusiva al tribunal, rebia un elevat salari, distribuït en quatre pagues al llarg de l'any, a més d'una retribució extraordinària. Pel que fa a Mallorca, la figura de l'inquisidor presenta diferents semblants segons el moment històric. A l'Edat Mitjana, el càrrec fou ocupat per membres de l'orde dominicà i amb una sòlida formació

↓ Targeta de visita de l'inquisidor Jaume Fàbregues (s XVIII)

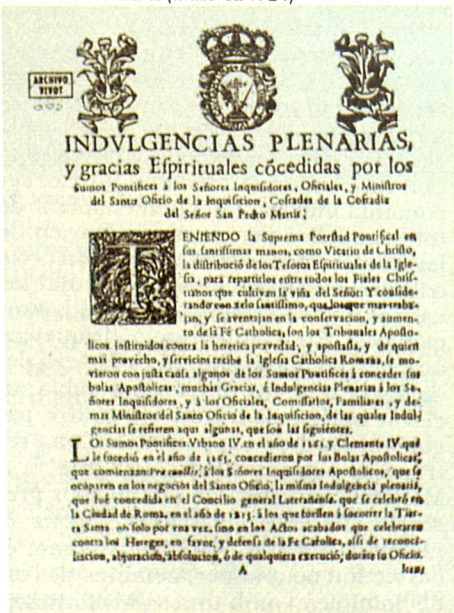
INQUISIDORS DEL TRIBUNAL DEL SANT OFICI A MALLORCA (1488 - 1820)

Sancho Marín	1488-93	Francisco Rodríguez de Cosío	1672-80
Pedro Pérez de Munebrega	1488-89	Joan Baptista Desbach Martorell	1675-82
Joan Ramon	1489-90	Francisco Baca de Ledesma	1680-82
Juan de Astorga	1490-91	Nicolás Rodríguez Ferosino	1682-86
Juan Gómez de Cienfuegos	1491-93	Pedro Guerrero de Bolaños	1686-92
Pere Gual	1493-95	José Hualte	1687-95
Nuño de Villalobos	1495-1500	Jerónimo Ibáñez Zárate	1695-1702
Francisco de Oropesa	1500-02	Juan Tarancón Aledo	1697-1720
Juan de Loaysa	1502-03	Jordi Truïols Dameto	1702-29
Guillem Caselles	1502-05/1508-15	Matías Escalzo Acedo	1720-29
Joan Navardu	1506-08/1516-20	Baltasar Bastero Lledó	1724-27
Arnau Albertí	1520-27	Aurelio de Esterripa y Tranajáuregui	1728-32
Bartolomé Sebastián	1529-31	José Fermín de Charola	1730-34
Nicolau Montanyans Berard	1541-65	Joaquín Samaniego Salamanca	1733-35
Miquel Gual	1565-78	José de Luzuriaga Eguino	1735-38
Diego de Arnedo	1566-72	Antonio Pelegrín Venero	1736-54
Andrés Santos	1569-70	Juan Antonio Merino Romo	1741-42
Feliz Ebia de Oviedo	1578-93	Manuel de Orueta Urribarri	1742-47
Joan Salvador Abrines	1593-94	Antonio Fernández Arcaya	1747-65
Antoni Creus	1594-96/1615-16	José Rodríguez de Cáceres	1755-74
Francisco de Esquivel	1596-1605	José Caverio Maza	1766-79
Juan Gutiérrez Flores	1605-11	Jaume Fàbregues Bauçà	1755-84
Isidoro de Sanvicente	1612-15	Manuel Gómez Salazar	1780
Juan Godoy Sanclemente	1616-21	Manuel Fuentes Oñate	1780-93
Bartomeu Pisà	1621	José Amarilla Huertos	1793-98
Pedro Díaz de Cienfuegos	1621-25	Josep Albert Gil	1794-1802
Andrés Bravo	1625-31	Juan Pascual de Churuca	1798-1803
Blas Alejandro de la Saeta	1631-37	Juan Fernández de Legaria	1802-15
Pere Febrer	1637	Marcos Fernández Alonso	1803-14
Francisco Gregorio Baciero	1637-47	Manuel Aguayo Quevedo	1815-17
Miguel López de Vitoria	1647-53	Pedro Juan Larroy Lasala	1816-19
Matías Santos de San Pedro	1653-59	Dámaso Carvallo Bueno	1817-20
Francisco de Saravia Ojeda	1659-65	Pedro Francisco Goytia	1819-20
Jerónimo Escobar Sobremonte	1665-69		
Baltasar Miguel de Prado	1669-72		

Elaboració: Mateu Colom

teològica, com a única arma per a afrontar l'heretgia. La reestructuració duita a terme (1488) pels reis Catòlics en el tribunal de Mallorca provocà canvis substancials en el perfil defini-

↓ Indulgències plenàries concedides a la confraria de Sant Pere Màrtir (Mallorca 1724)

tori de la figura de l'inquisidor, que es mantengueren al llarg dels més de 300 anys d'existència de la reformada institució. Entre 1488 i 1820, se succeïren un total de 68 inquisidors, amb una forta presència dels procedents de fora de l'illa (81%), enfront dels tretze mallorquins. Aquesta migrada presència d'autòctons al capdavant del tribunal tengué una major incidència durant el s XVI, període en el qual es troba un total de sis mallorquins, que regiren el tribunal durant més de la meitat de la centúria, i el s XVIII. El temps de comandament al llarg d'aquest període fou molt fluctuant, ja que, si els primers moments es caracteritzaren per unes estades curtes, a partir del primer quart del s XVI s'anaren perllongant i assoliren els màxims coincidint amb la presència d'inquisidors mallorquins, com Nicolau de Montanyans (vint-i-quatre anys) i Miquel Gual (tretze anys). Aquesta tendència es trencà a partir de 1578, en què el tribunal passà, de bell nou, a ésser regit per responsables forans, l'estada dels quals era relativament curta. El s XVIII, s'imposà un nou ritme caracteritzat pel retorn dels inquisidors amb llargues estades, tal com havia succeït

en el primer període, sense distinció de la seva procedència geogràfica. Malgrat que les disposicions referides al nombre d'inquisidors sempre establiren que n'hi havia d'haver dos o més a

↓ Escut del tribunal de Mallorca, xilografia de can Guasp

↑ Fragment del plànol d'Antoni Garau (1644), amb les cases de la Inquisició

↓ Escut del Tribunal de la Inquisició

cada tribunal, al de Mallorca aquesta xifra no sempre assolia els mínims establerts. El tribunal mallorquí fou regit per dos inquisidors en els inicis de la nova etapa iniciada el 1488. La tasca, producte de la repressió a la comunitat conversa del judaisme, així ho requeria i el numerari obtingut amb la confiscació dels seus béns així ho feia possible. Aquesta situació no es perllongà més enllà del començament del s XVI, en què els ingressos obtinguts pel tribunal sofriren un notable descens com a conseqüència de la minva de l'esmentada comunitat. A partir de llavors, la manca de fons d'ingressos provocà la decisió de racionalitzar les despeses, a la vegada que es va suprimir la segona plaça d'inquisidor. La presència d'un sol responsable al capdavant del tribunal s'estengué fins a 1675, en què la Suprema posà els mitjans humans necessaris per a iniciar la persecució de les famílies xuetes. Els homes que accediren a aquest càrrec s'havien format als més prestigiosos col·legis universitaris de la Corona, on cursaven estudis de dret canònic i civil. Contràriament al que succeï durant el seu període medieval, la Inquisició mallorquina fou regida per clergues seculars. Per a una majoria, Mallorca fou el seu primer destí com a inquisidors i l'inici d'una carrera que els portà a tribunals com el de Toledo, Sevilla o el mateix Consell de la Suprema. (MC)

INSACULACIÓ Sistema d'elecció dels càrrecs vigents a Mallorca entre 1447 i 1715. (Vegeu *Règim de Sac i Sort*).

INSA JORDÀ, JOAN MIQUEL (Alcoi, País Valencià 1951) Pintor i fotò-

→ Joan Miquel Insa Jordà, *Sense títol*

graf. Estudià fotografia al Queens College, de Nova York (1975-76), i a la Rhode Island School of Design (1976-80). Es graduà (1984) per l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics, de Palma. Es llicencià (1980) en belles arts per la Brown University, de Providence (EUA). Entre 1980 i 1982, treballà al Museu Guggenheim, de Nova York. El 1982, s'instal·là a Palma i, des de 1985, es dedica exclusivament a la pintura. Ha fet exposicions individuals de fotografia a Providence i de pintura a Santa Margalida, Palma, Pollença, Manacor, Alacant i Madrid. En la seva obra, de tendència abstracta, combina l'arena amb la pintura acrílica.

INSANA Antiga alqueria del terme de Felanitx. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1383. (M)

↑ Recinte de la Institució Firal de Balears

va recollir l'envit i va proposar a l'agrupació una actuació comuna de tots els partidaris per engegar un moviment de regeneració de tendència patriòtica regional. L'activitat del grup (setembre 1890-octubre 1891) es va reduir a la publicació als diaris *La Almudaina* i *El Isleño* d'una vintena d'articles que feren part d'una *Campanya per Mallorca*. Els qui hi aportaren la seva col·laboració foren Enric Alzamora, Pere d'A Borràs, Bernat Calvet, Baltasar Champsaur, Joan Gamundi, Lluís Martí, Mateu Obrador, Miquel dels Sants Oliver, Pere d'Alcàntara Penya, Gabriel Picornell, Guillem Roca Sansaloni i Guillem Sampol. Els articles, d'interès desigual, feien la crítica dels fets negatius i formulaven propostes per a corregir-los. El mallorquinisme polític com a antídote contra el centralisme, la canalització d'aigües i el claviegueram per a higienitzar Palma, l'enderrocament de les murades a fi de permetre la descongestió i l'expansió urbanística de la ciutat, la creació d'un museu d'història natural, la denúncia de la pràctica de la usura i del joc, l'atenció als problemes de la marginació social i de la delinqüència amb mesures adients i sobretot amb la realització d'una tasca preventiva, l'embelliment de Palma amb places i jardins i la col·locació als seus carrers de monuments dedicats als fills il·lustres del país eren propostes que perseguïen uns objectius de reforma i modernització, evitant, però, que l'assimilació d'idees i costums sorgits en altres indrets provocassin la desnaturalització de Mallorca. Alguns dels seus articles tengueren un ressò considera-

ble, molt especialment els de Calvet defensant la necessitat de l'enderrocament de les murades, punt de vista que fou contradit amb vehemència pel general Agustín de Luque en una sèrie d'articles que encengueren una polèmica que durà un parell de mesos. (DP)

INSTITUCIÓ FIRAL DE BALEARS

-IFEBAL- Consorci administratiu creat (1983) a Palma per promoure i gestionar la celebració de fires i congressos a les illes Balears. En són membres el Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, els consells insulars, la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Mallorca, Eivissa i Formentera, la Caixa de Balears —sa Nostra—, la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona —la Caixa—, el Foment del Turisme de Mallorca, la Confederació d'Associacions d'Empresaris de Balears —CAEB— i la Petita i Mitjana Empresa —PIMEN—. Des de 1984, organitza dues fires internacionals, Balears Nàutica i el Saló de Tecnologia per a la Indústria del Turisme —TECNOTURÍSTICA—, vinculades a la indústria turística de Balears. Aquest mateix any, començà a organitzar la Fira del Llibre. També organitza fires de mostres, com Baleart, sobre artesanía; Hàbitat, sobre l'habitatge i Airtran (1991), sobre el transport aeri; a més de congressos, com Envitur (1991), sobre el turisme i el medi ambient, i Solarhotel, que tracta les noves tecnologies solars. Té cura del Fòrum del Turisme Professional. Participa en diverses fires de caràcter local, com la Fira del Fang de Marrat-

↑ Primera pàgina del setmanari *Die Insel*

INSEL, DIE Setmanari en llengua alemanya publicat a Palma (octubre de 1932-setembre de 1933). Adreçat a la colònia alemanya de les Balears, incloïa informació cultural sobre les Illes i notícies internacionals.

INSENSATS, ELS Grup format (1890) a Palma amb l'objectiu d'impulsar en tots els àmbits la modernització de Mallorca. Va ésser Miquel dels Sants Oliver el qui va posar en circulació el terme *insensat/s* per definir l'actitud cívica i intel·lectual d'aquells qui veïen amb disconformitat l'endarreriment social, econòmic i cultural de l'illa. Enric Alzamora —Almanzor— en

xi, i s'encarrega de la participació de les illes Balears a l'Exposició Universal de Sevilla de 1922. Té la seva seu al carrer Federico García Lorca, de Palma, i disposa d'un recinte firal al carrer Ciutat de Querétaro, al Polígon de Llevant (Palma). Els 1989 i 1990, edità *Boletín de Negocios*, especialitzat segons el certamen on es presentava, amb una tirada que arribà als 10.000 exemplars. N'han estat gerents José María Rodríguez Barberà (1983-90), Antoni Penya Castellet (1990) i Gaspar Oliver Mut (des de 1991).

INSTITUCIÓ LLIURE D'ENSENYAMENT DE POLLENÇA Centre escolar fundat (1878) a Pollença per Guillem Cifre de Colònia. De caràcter laic, seguia els plans i mètodes didàctics de la Institució Lliure d'Ensenyament de Madrid, de la qual Cifre havia estat professor. Constava de parvulari i escola primària, encara que els vespres també es feien classes als adults. Es practicava una educació de tipus intuïtiu, amb classes mixtes, nombroses sortides didàctiques, sense premis ni càstigs, ni llibres de text. Hi havia llibertat de càtedra i es donava més importància al comportament que a les notes. El pla d'estudis incloïa l'ensenyament de la lectura i l'anàlisi gramatical, a més d'aritmètica i geometria, geografia i història d'Espanya, història natural, història de la civilització i dret polític i moral. Es donava una gran importància al cant i a la música, com també a la confiança, el diàleg, la responsabilitat, la formació moral i el sentit del deure, amb l'objec-

tiu d'aconseguir un esperit de confiança entre els alumnes. Fou instal·lat en una casa de Guillem Cifre, al carrer de Mallorca, fins que, el 1890, fou traslladat al carrer de can Bosc. Tenia uns vuitanta alumnes agrupats en dues o tres classes segons la seva edat i coneixements. N'eren professors fixos Guillem Cifre i Clara Hammerl i treballaren en el projecte Joan Bestard, Antoni Cifre Suau i Àngel Morado Gómez. Malgrat les resistències a les quals hagué de plantar cara per part dels sectors conservadors de Pollença, els quals l'acusaren d'irreligiosa i irreverent i crearen l'escola de Sant Josep per contrarrestar la seva influència, aconseguí de mantenir-se fins al començament de la Guerra Civil, per la qual cosa és considerada l'experiència institucionista de més llarga durada d'Espanya. (ACC)

INSTITUCIÓ MALLORQUINA D'ENSENYAMENT Centre educatiu i escolar fundat a Palma el 1880. Fins a 1884, tengué el nom d'Escola Mercantil. La seva creació fou impulsada per Alexandre Rosselló, el qual defensà, a través de diverses conferències i articles, la necessitat de disposar a Mallorca d'una escola per a preparar les futures generacions davant les noves perspectives econòmiques. Es tractava de posar en marxa un projecte educatiu liberal i democràtic, independent de l'Església i on els pares poguessin fer part de l'empresa propietària de l'escola mitjançant la compra d'acions. El seu model pedagògic era el Krauso-Institucionista. Estigué situa-

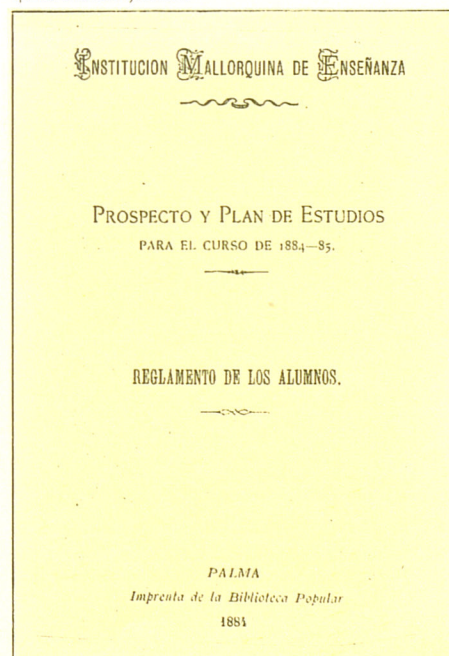
da al carrer de Pont i Vic i, des de 1883, al carrer de la Glòria. Concebut com un projecte integral de formació de la persona, progressivament amplià els seus ensenyaments fins a abraçar des del parvulari fins al primer curs de la carrera de Dret. Des de 1883, disposà així mateix d'un jardí d'infància, on, per primera vegada a Mallorca, s'aplicaren l'activisme, la pedagogia del joc i la utilització de la natura com a mitjà formatiu. Als altres nivells educatius s'aplicà l'ensenyament complet o cíclic, que consistia a augmentar gradualment el nivell de coneixements de les mateixes matèries any darrera any, mitjançant classes graduades de menys de vint-i-cinc alumnes i amb una pedagogia intuïtiva i activa, amb nombroses sortides didàctiques. No hi havia notes, ni premis, ni càstigs, no s'impartien classes de religió i es practicava la coeducació. Publicà la revista pedagògica *Boletín de la Escuela Mercantil*, des de 1884, *Boletín de la Institución Mallorquina de Enseñanza*. En fou director, des de la seva fundació, Alexandre Rosselló i actuava com a cap d'estudis Mateu Obrador. En foren professors Jaume Bosc Bonet, Lluís Castellà, Renato Lacour, Josep Otero i Bartomeu Ordines. Hagué de fer cara a l'hostilitat de les forces conservadores i fou clausurada (1887) a causa de la crisi en el nombre d'alumnes matriculats, provocada per les campanyes de premsa organitzades des del Bisbat i el diari catòlic *El Áncora*. (ACC)

INSTITUCIÓ NATZARET Fundació cultural privada creada (1924) al

↓ El Gall, commemoració de la fundació de la Institució Lliure d'Ensenyament

↓ Prospecte i pla d'estudis de la Institució Mallorquina d'Ensenyament

↓ Façana de la Institució Natzaret

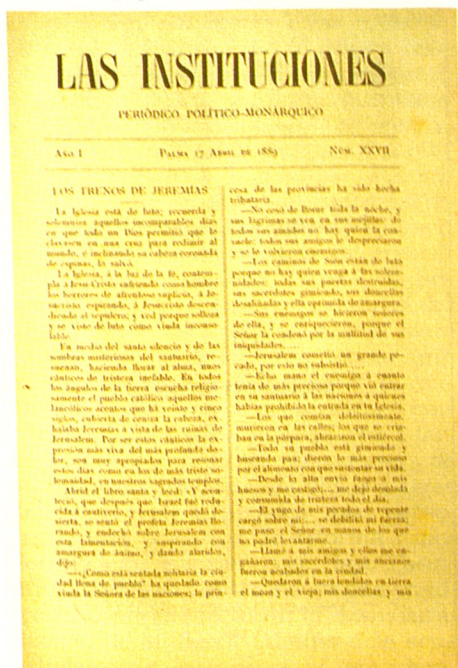

↑ Gravats del port de Palma, amb la Institució Natzaret al centre

Terreno (Palma) per Joan Massanet Moragues, Maria Dolors de la Peña i de la Peña i Francesc Pou Arrom. Reconeguda pel Ministeri d'Educació i Ciència i classificada com a fundació benèfica-docent, la seva finalitat és l'educació integral, des d'una perspectiva cristiana, dels menors d'edat que, per causes familiars, tenen necessitat d'estar sota tutela o protecció. Fou instituïda a partir de l'herència deixada per Maria del Carme Rubert Sureda, la qual, en morir (1921), donà per a fins benèfics la finca de s'Hort, del Terreno. Ha donat acollida a centenars de menors provinents de famílies que no poden satisfer les necessitats primàries dels seus fills. Els seus òrgans de govern són el patró, càrrec atorgat permanentment al bisbe de Mallorca, el consell d'administració, al qual pertanyen la planificació, gestió i administració dels béns i activitats de la fundació, i el director, responsable del funcionament educatiu. El patrimoni fundacional s'ha vist incrementat pels llegats que ha rebut de Jaume Bosch Vanrell (1947) i de Magdalena Frontera Ensenyat (1987), donacions que han fet possible la creació de beques per als alumnes i el manteniment econòmic de la Institució. Els nous corrents psicopedagògics han exigit la reconversió de l'edifici en petita residència i en aules-taller per a programes de

preparació laboral. El 1956, creà el taller Impremta-Escola al servei de l'acció educadora i, a la vegada, com a eina d'iniciació dels joves al treball de les arts gràfiques. Publicà la revista mensual *Esto Vir*, en diverses etapes (1935-40, 1945-47 i 1953-54) com a

↓ Primera pàgina de la publicació *Las Instituciones*

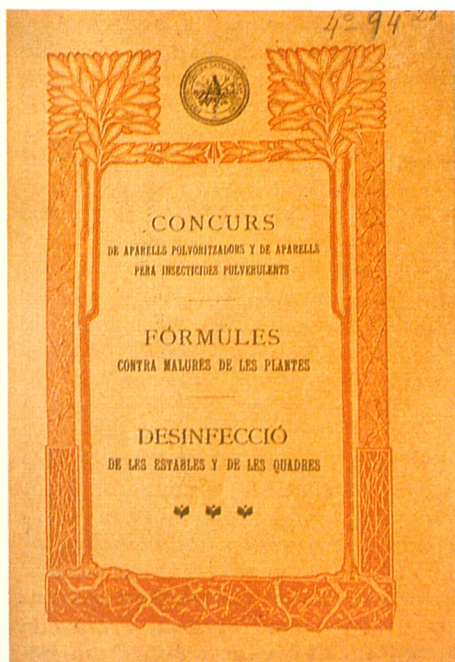

mitjà de comunicació d'alumnes, ex-alumnes i protectors. El 1975, se'n feu una tirada especial, commemorativa del cinquantè aniversari. N'han estat directors Joan Enseñat i Enseñat (1924-71) i Joan Picornell i Picornell (des de 1971). Des dels seus inicis, el servei gratuït i constant de les Germanes de la Caritat ha fet possible tant el manteniment de la casa com la col·laboració en la tasca educadora.

INSTITUCIONES, LAS Bisetmanari polític de tendència monàrquica publicat a Palma (gener de 1889-febrer de 1891). N'era director Joan Feliu. El març de 1891, es fusionà amb *La Mañana* i donà lloc al diari *Las Islas*. Es redactava íntegrament en castellà.

INSTITUT AGRÍCOLA BALEAR Entitat creada (1865) a Palma per impulsar el desenvolupament de l'agricultura. Va estar vinculada a la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País. Organitzà exposicions d'utilitats agrícoles moderns i fires de ramaderia.

INSTITUT AGRÍCOLA CATALÀ DE SANT ISIDRE Institució creada (1851)

↑ Publicació informativa de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre

a Barcelona per defensar els interessos dels propietaris agrícoles i el desenvolupament de l'agricultura. En els seus inicis va tenir delegacions a les principals poblacions de les Balears. De caràcter regionalista, va influir a Mallorca sobre *Pla y Muntanya* (1898-99) i els regionalistes mallorquins.

INSTITUT BALEAR Centre d'ensenyament fundat (1836) a Palma per una comissió de la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País integrada per Pere Andreu, Joan Despuig i Pere Joan Morey. Fins a 1839, el seu nom fou el de Col·legi Balear. El seu origen es troba en un projecte presentat, al començament del s XIX, per Gaspar Melchor de Jovellanos amb motiu d'un concurs convocat per la Societat Econòmica d'Amics del País per a la creació d'un seminari de nobles. En aquesta memòria, Jovellanos criticava la creació d'un centre educatiu reservat a la noblesa i en defensava un d'obert a tots els sectors socials, amb uns ensenyaments generals i moderns, alhora que gratuït i altruista. El projecte fou paralitzat durant el regnat de Ferran VII i, fins a 1835, no s'iniciaren les gestions per a la seva realització. Instal·lat primer a l'Estudi General Lul·lià, el 1837 fou traslladat a l'edifici de Montisíon. Fou el primer centre de l'Estat on es realitzaren cursos de batxillerat pròpiament dits, abans, fins i tot, de la creació dels estudis de segon ensenyament, per la

qual cosa és considerat com el primer institut fundat a Espanya. Estigué a càrrec de la Diputació Provincial fins a 1887, en què passà a dependre del Ministeri de Foment. El seu ensenyament tengué un caràcter progressista, amb fortes influències dels liceus francesos, i fou el centre preferit per la burgesia liberal mallorquina. Els seus continguts educatius incloïen llengües modernes, ciències naturals, física i química. Fou el primer centre de Mallorca que aplicà una metodologia basada en la graduació de l'ensenyament. Disposava de laboratoris molt ben dotats d'agricultura, física, química i ciències naturals, d'una biblioteca amb quasi 40.000 volums i d'un internat. En fou director Francesc Manuel de los Herreros i tengué com a professors Francesc Barceló Combis, Pere Estelric, Joan Gamundí, Miquel Moragues, Josep Pons i Gallarza i Lluís Pou Bonet, entre d'altres. Entre els seus alumnes es trobaren algunes de les principals figures de la cultura mallorquina del s XIX, com Marià Aguiló, Joan Alcover, Gabriel Alomar, Miquel Costa i Llobera, Eusebi Estada, Bartomeu Ferrà, Joaquim Fiol Pujol, Guillem Fortesa Valenti, Antoni Maura, Faust Morell, Mateu Obrador, Miquel dels Sants Oliver, Pere d'Alcàntara Penya, Alexandre Rosselló i Josep Tarongí. (ACC)

INSTITUT BALEAR D'ECONOMIA —IBE— Organisme creat (1984) per la Conselleria d'Economia i Hisenda del

↓ Institut Balear, orla del curs 1868-69

Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Depèn de la Direcció General d'Economia. Les seves funcions són la promoció i el foment de la investigació en temes d'interès econòmic, l'anàlisi de l'evolució conjuntural de la situació econòmica general i sectorial de Balears i l'estudi de les estructures de producció. Disposa d'una comissió d'assessorament amb l'objectiu d'informar i orientar l'IBE en els àmbits de l'anàlisi de l'estructura econòmica i productiva. Des de 1984, ha publicat els anuaris *Dades Balears*, *El gasto turístico en las Baleares* i *Informe económico de las Baleares*. Ha publicat també *La industria en las Baleares* (1985) *El sistema financiero en Baleares* (1985), *Inversiones extranjeras en inmuebles en las Islas Baleares* (1989). Ha estat dirigit per Joaquim Campuzano Casasayas (1984-90) i, des de 1990, per Andreu Font Jaume.

INSTITUT BALEAR DE DIRECCIÓ EMPRESARIAL —IBEDE— Entitat fundada a Palma (1971) pel Patronat de La Victòria depenent de l'Associació Sindical d'Industrials de Mallorca —ASIMA— (←). Foren els seus promotors Jeroni Albertí i Damià Barceló Obrador. Tengué com a objectiu completar la formació dels quadres directius de les empreses de Mallorca en les tècniques d'economia empresarial. Durant la transició democràtica, esdevengué un centre de debat polític-social. Desaparegué el 1981. Fou dirigit per Manuel Rodríguez Casanueva i per Pere Joan Morey Ballester.

↑ Logotip de l'Institut Balear de Disseny

INSTITUT BALEAR DE DISSENY

Empresa pública creada a Palma (1987) per la Conselleria de Comerç i Indústria del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. El seu objectiu és la promoció, investigació i impuls del disseny i de la moda de la indústria balear. Té com a activitats informar sobre tendències de moda al sector industrial i comercial i millorar la preparació dels professionals del disseny mitjançant la realització de cursos específics de moda, disseny gràfic, joieria i patronatge en calçat i confecció. Ha organitzat exposicions, com *Un segle de joieria i bijuteria espanyola 1890-1990* (1990). Semestralment, publica informes sobre les tendències del vestit, calçat, accessoris i bijuteria. Des de la seva creació, n'és director-gerent Àngel Gallego Fernández. Té la seu social al polígon de Son Castelló, de Palma.

INSTITUT BALEAR DE L'HABITATGE

Organisme públic creat (1986) per decret del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Està constituït com a empresa pública autònoma de finances de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears —CAIB—. Té com a finalitat primordial executar promocions d'habitatges i rehabilitar qualsevol tipus d'edifici. Realitza la gestió i administració dels habitatges públics existents a l'àmbit de la Comunitat Autònoma. Té com a president el conseller d'Obres Públiques i Ordenació del Territori de la CAIB. N'han estat directors-gerents Àngel Aguirre Pardillos i Antoni Palou de Comasema Mir. La seva seu es troba al carrer de Sanglada, de Palma.

INSTITUT BALEAR DE PROMOCCIÓ DEL TURISME —IBATUR— Em-

presa pública creada (1989) a Palma per atreure el turisme a les Balears. Participa en campanyes de promoció del turisme balear arreu d'Europa, dels Estats Units i del Japó i en les principals fires de turisme internacional. Col·labora amb el Festival de Pollença i el Festival Chopin de Valldemossa, per tal d'atraure turisme de caràcter cultural. N'és president, des de la seva fundació, el conseller de turisme del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears Jaume Cladera i Cladera.

↑ Logotip de l'Institut Balear de Sanejament

INSTITUT BALEAR DE SANEJAMENT —IBASAN—

Empresa pública creada (1989) a Palma i adscrita a la Junta d'Aigües de Balears. Potencia un sistema d'ajudes de la Comunitat Autònoma a les corporacions locals en els problemes concrets de gestió, promoció, construcció, explotació i financiació de les estacions depuradores d'aigües residuals. Des de la seva creació, n'és president Jeroni Saiz Gomila. Té la seu social a l'avinguda de Gabriel Alomar i Villalonga, de Palma.

INSTITUT BALEAR DE SERVEIS A LA JOVENTUT

Organisme públic creat (1989) per decret del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Depèn de la Conselleria Adjunta a la Presidència. La seva finalitat és proporcionar serveis i promoure activitats dirigides als joves de les Illes. Organitza anualment campaments, com els d'Alcúdia, Biniparratx (Menorca) i de cala des Jondal (Eivissa), i albergs com el de la Victòria, el de Platja de Palma i el de Torre d'en Sanxo (Menorca), a més de diversos camps de treball. N'és director-regent José María Bautista Plaza.

INSTITUT BALEAR D'ESTADÍSTICA —IBAE—

Organisme públic creat (1984) per decret del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Depèn de la Conselleria de la Funció Pública. Elabora tot tipus d'es-

tadístiques relacionades amb la Comunitat Autònoma. Les més habituals són les de caràcter demogràfic i econòmic i d'ensenyament. Publica anualment uns catorze treballs. Entre ells destaquen els dedicats a les estadístiques sobre el moviment natural de població, variacions residencials, ambdues de periodicitat anual, censos i padrons, realitzats cada 5 i 10 anys, i sobre les eleccions autonòmiques. És situat al carrer de les Draçanes, de Palma. El 1992, n'és director Joan Gí-nard Ferrer.

INSTITUT BALEAR D'INVESTIGACIONS AGRÀRIES

Organisme creat (1980) a Palma pel Consell General Interinsular per promoure l'experimentació i la investigació agràries. Va aplicar a les Balears els programes estatals d'investigació agrària. Promogué els cultius hidropònics i introduí noves varietats d'ametlers i millores tecnològiques en el cultiu de taronges tardanes. En fou director Pere Quetglas Llodrà. Desaparegué el 1985 i el seu personal s'integrà dins la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

INSTITUT DE BATXILLERAT ANTONI MAURA

Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1971) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 26 unitats, 935 alumnes i 59 professors. Ha estat dirigit per Joana

↓ Institut de Batxillerat Antoni Maura (Palma)

↑ Institut de Batxillerat Berenguer d'Anoia (Inca)

↑ Institut de Batxillerat can Peu Blanc (sa Pobla)

Nicolau, Bartomeu Bauzà, Miquel Amengual, Bartomeu Canyellas, Miquel Ollers, Joana Ladaria, Lluís Pujadas, Araceli Matas i Ignaci Zapata. És situat al carrer Perú, de Palma.

INSTITUT DE BATXILLERAT BERENGUER D'ANOIA Centre d'ensenyament mitjà creat a Inca (1970) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-92, tenia 24 unitats, 54 professors i 926 alumnes. Ha estat dirigit per Joan Lacomba (1970-72), Vicenç Castanyer (1972-73), Carles Garcia (1973-74), Rafel Matas (1974-76), Francesca Gual (1976-77), Joan Lacomba (1977-79), Aina Roig (1979-80), Elisa Martorell (1980-81), Llorenç Coll (1981-82), Celestí Gimeno (1982-83), Joana Maria Llabrés (1983-86), Joan

Miquel Gelabert (1986-88), Pere Rayó (1988-89), Àngels Muniesa (1989-91) i Bartomeu Bonet (1991-92). És situat a la carretera Palma-Alcúdia (Inca).

INSTITUT DE BATXILLERAT CAN PEU BLANC Centre d'ensenyament mitjà creat a sa Pobla (1985) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 12 unitats, 470 alumnes i 34 professors. Ha estat dirigit per Miquel Gelabert Comas (1985-87), Margalida Mas Vicens (1987-90) i Bernat Jaume Rosselló Cándido (des de 1990). És situat a s'Hort de Gaïeta, de sa Pobla.

INSTITUT DE BATXILLERAT DE CALVIÀ Centre d'ensenyament mit-

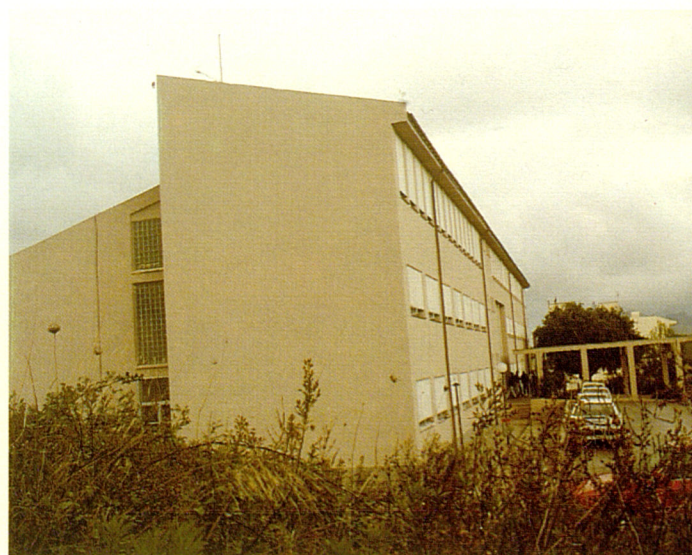
jà creat (1989) a Santa Ponça (Calvià) pel Ministeri d'Educació i Ciència. A part de les activitats escolars, organitza excursions, visites i una setmana cultural. Publica irregularment la revista *Les pales del molí*. El curs 1990-91, tenia 8 unitats, 311 alumnes i 19 professors. N'han estat directors Joana Rosselló Barceló (1989-91) i Miquel Martorell Salvà (des de 1991). És situat a la urbanització Galatzó, de Santa Ponça (Calvià).

INSTITUT DE BATXILLERAT GUILLEM CIFRE DE COLONYA Centre d'ensenyament mitjà creat a Pollença (1980) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 11 unitats, 29 professors i 409 alumnes. Ha estat dirigit per Joana Nicolau Bover (1980-

↓ Institut de Batxillerat de Calvià

↓ Institut de Batxillerat Guillem Cifre de Colonya (Pollença)

↑ Institut de Batxillerat Guillem Colom Casasnovas (Sóller)

83), Miquel Gelabert Comas (1983-85) i Bartomeu Joy Reynés (des de 1985). És situat al carrer de Madre Alberta, de Pollença.

INSTITUT DE BATXILLERAT GUILLEM COLOM CASASNOVAS Centre d'ensenyament mitjà creat a Sóller (1987) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 10 unitats, 327 alumnes i 26 professors. Ha estat dirigit per Catalina Thomàs Cañellas Marquès (1987-90) i Ferran Mougan Fuster (des de 1990). És situat a l'avinguda de Juli Ramis, de Sóller.

INSTITUT DE BATXILLERAT GUILLEM SAGRERA Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1978) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs

↓ Institut de Batxillerat Guillem Sagrera (Palma)

↑ Institut de Batxillerat Joan Alcover (Palma)

1990-91, tenia 22 unitats, 880 alumnes i 50 professors. Ha estat dirigit per Roberto Jara Sureda (1978-79), Rafel Matas Andreu (1979-81), Andreu Crespi Plaza (1981-83), Miquel Amengual Pizà (1983-85) i Enric Carrió Beas (des de 1985). És situat al carrer de Salvador Dalí, de Palma.

INSTITUT DE BATXILLERAT JOAN ALCOVER Centre d'ensenyament mitjà creat (1939) a Palma pel Ministeri d'Educació i Ciència, com a secció femenina de l'institut Ramon Llull. El 1942, s'independitzà amb el nom d'Institut Femení. Canvià la seva denominació per Institut Femení Joan Alcover (1955) i pel seu nom actual (1976). A partir del curs 1959-60, s'hi implantaren els estudis nocturns. El curs 1990-91, tenia 1.200 alumnes, 64

professors i 30 unitats. Ha estat dirigit per José Manuel Aguilar (1939-42), Bernat Suau Caldés (1942-64), Francesca Massot Villalonga (1964-70), Daniel Monzón Izquierdo (1970-75), Antoni Palou Ferrer (1975-82) i Francesca Brotons Monle (des del 1982). En un principi, es trobava situat a l'edifici de l'institut Ramon Llull. El 1966, passà a ocupar les dependències actuals, a l'antiga Escola de Magisteri. L'edifici, projectat (1912) per l'arquitecte Gómez Acebo, fa part del conjunt arquitectònic que formen l'Institut de Batxillerat Ramon Llull, l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics i l'antiga Escola de Comerç.

INSTITUT DE BATXILLERAT JOAN MARIA TOMÀS Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1986) pel

↓ Institut de Batxillerat Joan Maria Tomàs (Palma)

↑ Institut de Batxillerat Llorenç Garcias Font (Artà)

↑ Institut de Batxillerat Maria Antònia Salvà (Lluçmajor)

Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 21 unitats, 760 alumnes i 51 professors. Ha estat dirigit per Àfrica Llinàs Pizà (1986-87) i Bartomeu Cañellas Roca (des de 1987). És situat al carrer de Joan Capó, de Palma.

INSTITUT DE BATXILLERAT LLORENÇ GARCÍAS FONT Centre d'ensenyament mitjà creat a Artà (1980) pel Ministeri d'Educació i Ciència. L'edifici, construït per l'Ajuntament el 1977, fou ocupat abans pel Col·legi Municipal. El curs 1990-91, tenia 15 unitats, 430 alumnes i 39 professors. Ha estat dirigit per Maria Concepció Fuster Marquès (1980-82), Lluís Mayoral Fornies (1982-84), Antoni Obra-

dor Artigues (1984-86), Guillermo Burillo Jiménez (1986-88), Dolors Carbonell Alemany (1988-91) i Jaume Alzina Mestre (1991-92). És situat als terrenys de na Caragol, d'Artà.

INSTITUT DE BATXILLERAT MADINA MAYURQA Centre d'ensenyament mitjà creat (1987) a Palma pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 15 unitats, 543 alumnes i 38 professors. Ha estat dirigit per Jaume March Serra (1987-89) i per Andreu Suñer Ferrer, des de 1989. És situat al carrer de Miquel Arcas, de Palma.

INSTITUT DE BATXILLERAT MARIA ANTÒNIA SALVÀ Centre d'en-

senyament mitjà creat a Lluçmajor (1975) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 12 unitats, 400 alumnes i 32 professors. N'han estat directors Catalina Tomàs Canyellas (1975-76), Antònia Cànoves (1976-77), Teresa Velasco Adell (1977-79), Gabriel Fiol Mas (1979-82), Miquel Jaume Campaner (1982-84), Margalida Tous Barceló (1984-87), Andreu Suñer Ferrer (1987-88), Miquel Sbert Garau (1988-90) i Catalina Ginart Vidal (des de 1990). És situat al carrer de Gràcia, de Lluçmajor.

INSTITUT DE BATXILLERAT MOSSEN ALCOVER Centre d'ensenyament mitjà creat a Manacor (1970) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91 tenia 29 unitats, 1.078 alum-

↓ Institut de Batxillerat Madina Mayurqa (Palma)

↓ Institut de Batxillerat Mossèn Alcover (Manacor)

↑ Façana de l'Institut de Batxillerat Ramon Llull (Palma)

nes i 61 professors. Ha estat dirigit per Pilar Sánchez Rábanos, Martí Mascarró Galmés, Andreu Sansó Fons, Maria Paz Villalba Currás, Aina Roig Guardiola, Carlota Corrales Nadal, Sebastià Crespi Rotger i Miquel Bosch Sard (des de 1983). És situat a es Canyar, de Manacor.

INSTITUT DE BATXILLERAT RAMON LLULL Centre d'ensenyament mitjà creat (1936) a Palma com a continuació de l'*Institut Balear* (←). A partir del curs 1959-60, s'hi implantaren els estudis nocturns. Publicà (1954-55) la revista bimestral *Instituto*, per orientar en les qüestions del batxillerat i de la vida escolar del centre. Dóna cabuda (des del curs 1986-87) a la Reforma Experimental d'Ensenyament Mitjà i (des del curs 1990-91) al Programa d'Orientació Educativa del Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia 1.431 alumnes, 85 professors i 43 unitats, quatre d'elles íntegrament en català. Ha estat dirigit per Bartomeu Bosch Sansó (1936-55), Josep Font Trias (1955-59), Alejandro Onsalo Orfila (1959-62), Joan Galmés Gomila (1962-64), Manuel Vilaplana Persiva (1964-65), Bernat Suau Cal-

dés (1965-75), Pere Cerdà Martín (1975-79), Antoni Vicens Castañer (1979-80), Josep Lluís Pla Garcia (1980-89), Gabriel Ferrer Amengual (1989-91) i Eusebi Riera Guilera (des de 1991). L'edifici, projectat (1912) per l'arquitecte madrileny Gómez Acebo, fa part del conjunt arquitectònic que forma l'Institut de Batxillerat Joan Alcover, l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics i l'Antiga Escola de Comerç.

Fou construït entre 1912 i 1916 pels arquitectes Jaume Aleñar Ginard i Josep Alomar Bosch. És un conjunt eclèctic que recull influències barroques, com la composició de les façanes; modernistes, com les finestres del pis superior que adopten formes tripartistes; renaixentistes, com la galeria porticada del primer pis, i regionalistes, com la volada de remat dels edificis.

→ Institut de Batxillerat Ramon Llull (Palma)

← Institut de Batxillerat Son Gotleu (Palma)

← Institut de Batxillerat Son Rullan (Palma)

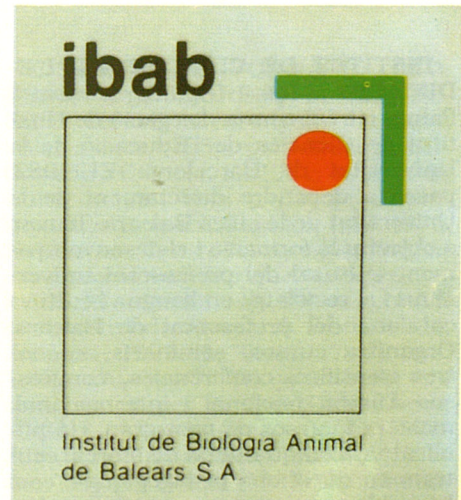
← Institut de Batxillerat Verge de Sant Salvador (Felanitx)

INSTITUT DE BATXILLERAT SON GOTLEU Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1990) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1990-91, tenia cinc unitats, 143 alumnes i setze professors. N'és director (1992) Jaume March Serra. És situat al carrer Afores, de Son Gotleu.

INSTITUT DE BATXILLERAT SON RULLAN Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1983) per un conveni entre el Ministeri d'Educació i Ciència i el Ministeri de Defensa. Fins al juliol de 1990, tengué el nom de Ferran III el Sant. El 1985, entrà dins el programa de reforma. El curs 1990-91, tenia 16 unitats, 500 alumnes i 41 professors. Ha estat dirigit per Joana Nicolau Bover (1983-86), Pedro Sancho Dezcallar de la Jordana (1986-90), Rafel Prohens Sastre (1990-91) i Bàrbara Galmés Chicón (des de 1991). És situat a Son Rullan, de Palma.

INSTITUT DE BATXILLERAT VERGE DE SANT SALVADOR Centre d'ensenyament mitjà creat (1975) a Felanitx pel Ministeri d'Educació i Ciència. Té com a antecedents els instituts Elemental (1934-36), Laboral (1950-70) i Tècnic (1970-75), de Felanitx. El curs 1990-91, tenia 15 unitats, 584 alumnes i 41 professors. Ha estat dirigit per Joan Cabot Picornell (1950-52), Antoni Aguiló Valenti (1952-70), Bartomeu Rosselló Martí (1970-73), Guillem Obrador Arnau (1973-86) i Antoni Bonet Burguera (des de 1986). És situat a la carretera de Petra, de Felanitx.

↓ Logotip de l'Institut de Biologia Animal de Balears

INSTITUT DE BIOLOGIA ANIMAL DE BALEARS SOCIETAT ANÒNIMA Institució creada (1948) a Son Ferriol (Palma) pel governador civil José Ma-

↑ Institut de Formació Professional de Felanitx

↑ Institut de Formació Professional Francesc de Borja Moll (Palma)

nuel Pardo Suárez, amb el nom d'Institut Provincial de Biologia Animal de Balears. En els seus inicis, a càrrec de la Diputació Provincial de Balears, tengué la finalitat de desenvolupar i aplicar les tècniques d'inseminació artificial i orientar les explotacions ramaderes en els aspectes de sanitat i producció. Tècnicament, consta de les seccions de producció animal (inseminació artificial, control lleter i gestió d'explotacions), sanitat animal (desenvolupament de campanyes de sanejament ramader i de prevenció de malalties) i laboratori, destinades a aconseguir l'augment de la rendibilitat de les explotacions ramaderes. El 1980, va passar al Consell General Interinsular i, el 1989, es transformà en empresa pública, sota la dependència de la Conselleria d'Agricultura i Pesca.

INSTITUT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ —Ice— Organisme creat a Palma (1978) com a delegació de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona. El 1982, passà a dependre directament de la Universitat de les Illes Balears. Té com a objectiu la formació i el desenvolupament cultural del professorat universitari i el reciclatge en llengua i cultura catalana del professorat de Balears. Organitza cursos, seminaris, encounters científics, conferències, congressos d'àmbit nacional i internacional, masters i cursos de post-grau. Ha publicat una cinquantena de llibres, centrats en qüestions pedagògiques, com les col·leccions *Dels nostres educadors* (1983), *Recursos didàctics* (1984) i *Investigació educativa* (1985). N'han estat directors Antoni Joan Colom Canellas (1982-1991) i Jaume Sureda Negre (des de 1991). (ACC)

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL DE FELANITX Centre d'ensenyament mitjà creat a Felanitx (1984) pel Ministeri d'Educació i Ciència. Inicialment fou una secció de l'Institut de Formació Professional de na Camel·la (Manacor). El curs 1991-92, tenia 14 unitats, 380 alumnes i 33 professors. Ha estat dirigit per José Manuel Bar Cendon (1984-85), Matías José Esteras Pérez (1985-88) i Juan Manuel Caruncho Alonso (des de 1988). És situat a la carretera de Petra, a Felanitx.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL FRANCESC DE BORJA MOLL Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1979) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1991-92, tenia 44 unitats, 1.500 alumnes i 94 professors. Ha estat dirigit per Barto-

meu Puerto Rosselló (1979-83), Antoni Arbós Grimalt (1983-86), Enrique Gómez del Valle (1986-89), Martí Gené Ramis (1989-91) i Catalina Servera Mestre (des de 1991). És situat al carrer de Caracas, de Palma.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL JOAN MIRÓ Centre d'ensenyament mitjà creat a Sóller (1981) pel Ministeri d'Educació i Ciència. Realitzà una sèrie d'activitats escolars conjuntes amb l'Institut de Batxillerat Guillem Colom Casanovas. El curs 1991-92, tenia 9 unitats, 188 alumnes i 19 professors. Ha estat dirigit per Eduard Jordà Forteza (1981-82), Josep Antoni Esteban Castanyer (1982-83 i 1984-86), Fernando José del Barrio Yesa (1983-84), Guillem Gelabert Bassa (1986-87), Josep Aloy Pons (1987-88), Llorenç Carbonell

→ Institut de Formació Professional Joan Miró (Sóller)

← Institut de Formació Professional Joan Taix (sa Pobleja)

← Institut de Formació Professional Juníper Serra (Palma)

← Institut de Formació Professional Llorenç Maria Duran (Inca)

Pons (1988-90) i Maria Dolores Fernández Cuesta (des de 1990). És situat a l'avinguda Juli Ramis, de Sòller.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL JOAN TAIX Centre d'ensenyament mitjà creat a sa Pobleja (1979) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1991-92, tenia 17 unitats, 590 alumnes i 44 professors. Ha estat dirigit per Joana Aina Escalas Vicens (1979-83), Rafael Castillejos Paños (1983-86), Bartomeu Ripoll Pou (1986-88), Martí Monjo Servera (1988-89), Luis Gonzalo Peñalver (1989-90) i Bartomeu Alzamora Fàbregas (des de 1990). És situat al carrer de Sagasta, de sa Pobleja.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL JUNÍPER SERRA Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1965) amb el nom d'Escola Sindical d'Hosteleria. Era situat al carrer de Font i Monteros. Depengué successivament de l'Obra Nacional de Formació Professional (1965-76), de l'Administració Institucional de Servei Social (1976-78) i del Ministeri de Treball (1978-84). A partir de 1978, s'anomenà Institut de Formació Professional Hosteleria Juníper Serra. El 1985, fou transferit al Ministeri d'Educació i Ciència. Es traslladà (1987) a Son Cladera i passà a tenir la seva denominació actual. El curs 1991-92, tenia 40 unitats, 1.165 alumnes i 100 professors. Ha estat dirigit per Gabriel Rabassa Oliver (1965-76), Gabriel Aquilera Perelló (1976-85), Esperança Cloquell Clar (1985-87), Catalina Vidal Llabrés (1987-88) i Antoni Garcia Moles (des de 1988).

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL LLORENÇ MARIA DURAN Centre d'ensenyament mitjà creat a Inca (1959) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El 1961, es posà en funcionament com a Escola d'Aprenentatge Industrial d'Inca i, el 1975, passà a ser Centre Nacional de Formació Professional fins que, al començament del decenni dels 80, es convertí en Institut de Formació Professional. El curs 1991-92, tenia 27 unitats, 1.000 alumnes i 66 professors. Ha estat dirigit per Andreu París Mateu (1961-71), Jaume Crespi Cerdà (1971-82), Jaume Gual Mora (1982-87), Maties Tugores Ferrer (1987-88) i Jaume Pons i Pons (des de 1988). És situat al carrer de Mestre Torrendell, d'Inca.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL NA CAMEL-LA Centre

↑ Institut de Formació Professional na Camel·la (Manacor)

↑ Institut de Formació Professional Santa Ponça (Calvià)

d'ensenyament mitjà creat a Manacor (1968) pel Ministeri d'Educació i Ciència. Inicialment, fou creat com una escola de Mestria Industrial i, arran de la Llei General d'Educació (1970), es transformà en Institut de Formació Professional. El 1975, es crearen les seccions delegades de Felanitx i d'Artà. La secció de Felanitx va durar fins al curs 1984-85, en què passà a ser Institut de Formació Professional. La secció d'Artà, situada a les dependències de l'Institut de Batxillerat Llorenç Garcias Font, tenia (1991-92) 1 unitat i 15 alumnes i era en vies d'extinció. El curs 1991-92, tenia 30 unitats, 900 alumnes i 73 professors. Ha estat dirigit per Joan Morey Bonet (1968-82), Josep Barrull Badia (1982-84) i Llorenç Oliver Nadal (des de 1984). És situat al carrer de la Mestria, de Manacor.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL PERE DE SON GALL Centre d'ensenyament mitjà creat a Lluçmajor (1978) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1991-92, tenia 18 unitats, 415 alumnes i 43 professors. Ha estat dirigit per Coloma Garí Puigserver (1978-79), Antoni Mateu Socías (1979-81 i 1987-88), Aina Maria Escoda Massip (1981-84), Montserrat Domènec Pons (1984-85), Nancy Matamoros Álvarez (1985-86 i 1989-90), Marc Romera García (1986-87), Miquel Adrover Alonso (1988-89), Maria Antònia Castillo Peris (1990-91) i Manuel Aurelio Torremocha Jiménez (des de 1991). És situat al camí de Gràcia, de Lluçmajor.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL SANTA PONÇA Centre

d'ensenyament mitjà creat (1986) a Santa Ponça (Calvià) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1991-92, tenia 9 unitats, 250 alumnes i 25 professors. Ha estat dirigit per José Manuel Bar Cendon (1886-87), Guillem Gelabert Bassa (1987-89), Isabel Olucha Alcalde (1989-90), Eduardo Garcia Gutiérrez (1990-91) i Francisco Expósito Lozano (des de 1991). És situat a la urbanització de Galatzó, de Santa Ponça.

INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL VERGE DE LLUC Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1949) amb el nom d'Escola Sindical Verge de Lluc. Era situat al carrer de la Reina Maria Cristina. Depengué successivament de l'Obra Nacional de Formació Professional i del Ministeri

↓ Institut de Formació Professional Pere de Son Gall (Lluçmajor)

↓ Entrada de l'Institut de Formació Professional Verge de Lluc (Palma)

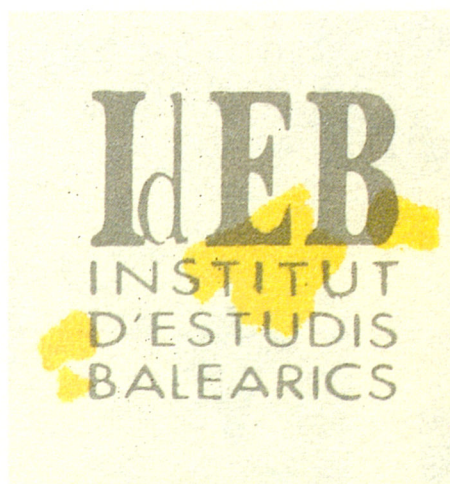

de Treball. El 1983, fou transferit al Ministeri d'Educació i Ciència i es traslladà a la carretera de Sóller. El curs 1991-92, tenia 20 unitats, 631 alumnes i 54 professors. Ha estat dirigit per Joan Ginard (1949-51), Gonzalo Hevia Álvarez-Quiñones (1951-59), Joaquín Campuzano Billón (1953-54), Pere Morey Gralla (1954-59), Gabriel Rabassa Oliver (1969-76), Fernando Muñoz Bragado (1977-84), Jaume Mir Alemany (1984-85), Bartomeu Duran Beltran (1985-86), Joan Trenchs Verdager (1986-87) i Joan Antoni Sancho Castanyer (des de 1987).

INSTITUT DE MUSICOLOGIA PAU VILLALONGA Institució musical creada (1986) a Palma. Té com a objectiu l'estudi i la investigació del patrimoni musicològic de Balears. Ha duit a terme inventaris de manuscrits musicals d'arxius eclesiàstics i institucionals. Ha organitzat cursos de notació musical (1986-87) i activitats de divulgació (1987-88). Des de la seva fundació, n'és president Xavier Carbonell Castell. Té la seu social al carrer de Costa i Llobera, de Palma. (CM)

INSTITUT D'ESTUDIS AVANÇANTS DE LES ILLES BALEARS Centre de recerca creat (1986) a Palma pel Consell Superior d'Investigacions Científiques -CSIC- a partir d'un conveni entre aquesta institució i la Universitat de les Illes Balears -UIB-. S'estructura en tres àrees de recerca: recursos naturals, filologia catalana i intel·ligència artificial. El seu objectiu és la recerca pura i aplicada en aquestes disciplines. Col·labora amb més de 50 centres d'investigació europeus i nord-americans. És finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència, la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i la Comunitat Econòmica Europea, entre d'altres. La seva seu es troba al Campus Universitari, de Palma. Ha estat dirigit per Carlos Angulo i Jordi Lluçat Jo.

INSTITUT D'ESTUDIS BALEÀRICS Institució de promoció cultural dependent de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear. Té el caràcter de fundació pública sota el patronatge del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. El seu objectiu és de fomentar la investigació en totes les àrees de la ciència en temes relacionats amb les Balears, editar publicacions sobre les Illes, assessorar el Govern Balear i promoure la difusió i divulgació de la cultura. Fou creada (1972) com un institut d'estudis local, dependent de la Diputació

↑ Logotip de l'Institut d'Estudis Balearics

Provincial de Balears. El 1979, passà a dependre del Consell General Interinsular i, el 1983, de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. El 1980, s'incorporà al patronat Josep Maria Quadrado, del Consell Superior d'Investigacions Científiques -CSIC-. Des de 1981, organitza les *Jornades d'Estudis Històrics Locals* (→). El 1987, organitzà el *XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó* (←). Des de 1989, ha organitzat diversos cicles de conferències sobre diferents temes. Acull el Patronat Ramon Llull (1985), que publica la Nova Edició de les Obres de Ramon Llull -NEORL-, i la Comissió de les Illes Balears per a la Commemoració del V Centenari del Descobriment d'Amèrica, que edita la col·lecció *Amèrica, l'altra cara de la història de Balears*. Té la seva seu al carrer de Vicenç Mut, de Palma. N'han estat secretaris generals Jordi Gayà Estelrich (1981-88) i Ramon Maria Servalls Batle (1989-91) i, des de 1991, n'és responsable encarregat Pius Tur Mayans. Edita les publicacions periòdiques *Estudis Baleàrics* (des de 1981) i *Revista de Ciència* (des de 1987). Ha publicat una seixantena de llibres sobre antropologia, art, arxivística, bibliografia, biologia, dret, filosofia, geologia, geografia, literatura, lul·lisme, història, història de l'art, ortografia, patrimoni i prehistòria. També edita les actes de les *Jornades d'Estudis Històrics Locals*. És membre de la Confederació Espanyola de Centres d'Estudis Locals. (AM)

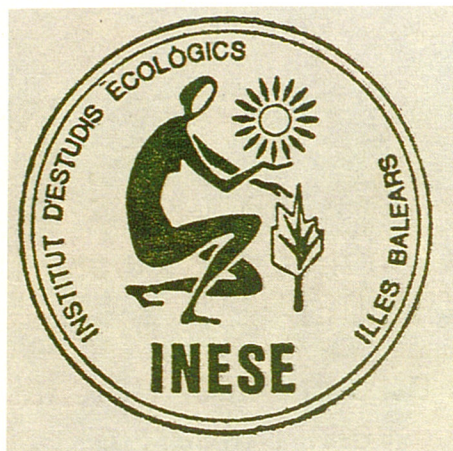
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS Institució creada (1907) a Barcelona per Enric Prat de la Riba. El seu objectiu és de promoure la investigació científica, sobretot la que fa referència a la cultura catalana. El seu àmbit d'actuació és el de parla catalana.

↑ Claustra de la seu de l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona)

S'estructura en seccions, com la Filològica i la Històrico-Arqueològica. El 1913, publicà *Normes Ortogràfiques*, obra que acabà amb l'anarquia ortogràfica que fins aleshores hi havia en el català escrit. En la comissió que s'encarregà de la seva elaboració, hi participaren els mallorquins Antoni Maria Alcover i Miquel dels Sants Oliver. Les normes varen esser immediatament acceptades a Mallorca, però des de 1918 s'hi oposà Antoni Maria Alcover. Entre 1915-20, l'institut commissionà Josep Colomins Roca (←) per a realitzar diferents treballs arqueològics a Mallorca. Els resultats d'aquestes investigacions varen esser publicats a l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* (1915-20) i permeteren una primera sistematització de la prehistòria de Mallorca. L'Institut és reconegut com a l'autoritat màxima de la llengua catalana. N'han estat membres els mallorquins Miquel dels Sants Oliver (1907-20), Antoni Maria Alcover (1911-32), Francesc de Borja Moll (1961-91), Miquel Dolç i Dolç (des de 1961), Josep Maria Llompart de la Peña (des de 1985), Joan Miralles Montserrat (des de 1985), Joan Veny Clar (des de 1985), Josep Amengual Batle (des de 1987), Gabriel Llompart Moragues (des de 1987), Bartomeu Barceló Pons (des de 1991), Albert Haulf Valls (des de 1991) i Vicenç Maria Rosselló Verger (des de 1991).

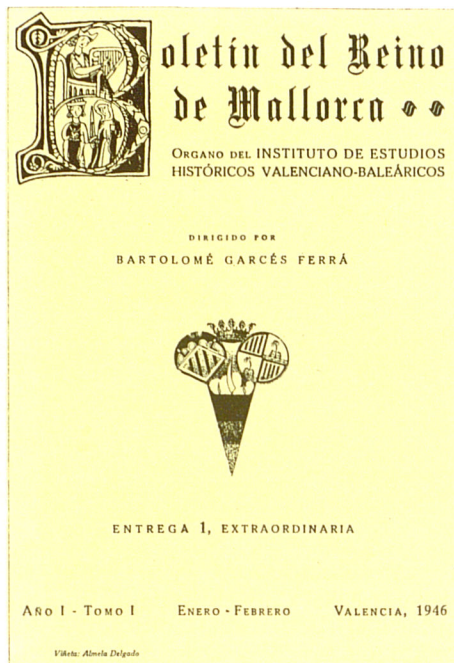
INSTITUT D'ESTUDIS ECOLÒGICS -INESE- Associació proteccionista fundada a Palma (1979) per diversos

↑ Logotip de l'Institut d'Estudis Ecològics

professionals dins el Fons d'Obres Socials de la Cooperativa d'Habitatges d'Aparelladors, amb l'objectiu de formar opinió dins la societat de les illes Balears sobre els temes ambientals i d'ordenació del territori. El 1983, es desvinculà de la cooperativa i esdevengué associació proteccionista. Ha organitzat diversos seminaris, conferències i jornades sobre medi ambient, medi agrari i dret urbanístic. Ha celebrat, des de 1983, tres edicions de les Jornades sobre Educació Ambiental. Ha realitzat diversos estudis sobre ecologia i medi ambient de les illes Balears, dels quals han estat publicats *Espacios naturales de Baleares. Evolución de 73 áreas para su protección* (1987), resum d'un treball que fou base de la Llei d'Espais Naturals de 1991, *Races Autòctones de Mallorca* (1990-91) i *Guía de la flora y fauna del mar balear* (1990), d'Isabel Moreno Castillo, Isabel Roca Martínez i Margalida Salamanca Perelló. N'han estat presidents Miquel Àngel Borràs Llabrés i, des de 1987, Mateu Picornell Cladera. Té la seva seu al convent de Santa Magdalena, de Palma.

INSTITUT D'ESTUDIS VALENCIANO-BALEÀRICS Centre d'estudis culturals constituït (1944) a València amb el nom d'Institut d'Estudis Històrics Valenciano-Baleàrics. Fou fundat per un grup d'estudiants valencians i illencs de la secció d'història de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de València, com Guillem Arnaiz Sitges, Guillem Aulet Sastre, Bartomeu Escandell Boned i Bartomeu Garcés Ferrà. Tenia com a principal objectiu la promoció de les relacions culturals entre el País Valencià i les illes Balears. Entre 1946 i 1948, publicà *Boletín del Reino de Mallorca*, annex a la revista universitària *Saitabi*. Els

↑ Publicació de l'Institut d'Estudis Valenciano - Baleàrics

cinc primers números (1946) foren dirigits per Bartomeu Garcés Ferrà i incloïen principalment articles sobre història medieval de Mallorca. El 1948, es publicà un altre número dirigit per Antoni Agustín Bonet i Leopold Piles Ros, amb un contingut més divers. En foren col·laboradors Guillem Aulet Sastre, Joan Berga Oliver, Jaume Lladó Ferragut, Gabriel Llompart Moragues, Joan Muntaner Bujosa i Joan Pons i Marquès. Es publicava principalment en castellà, amb alguns articles en català.

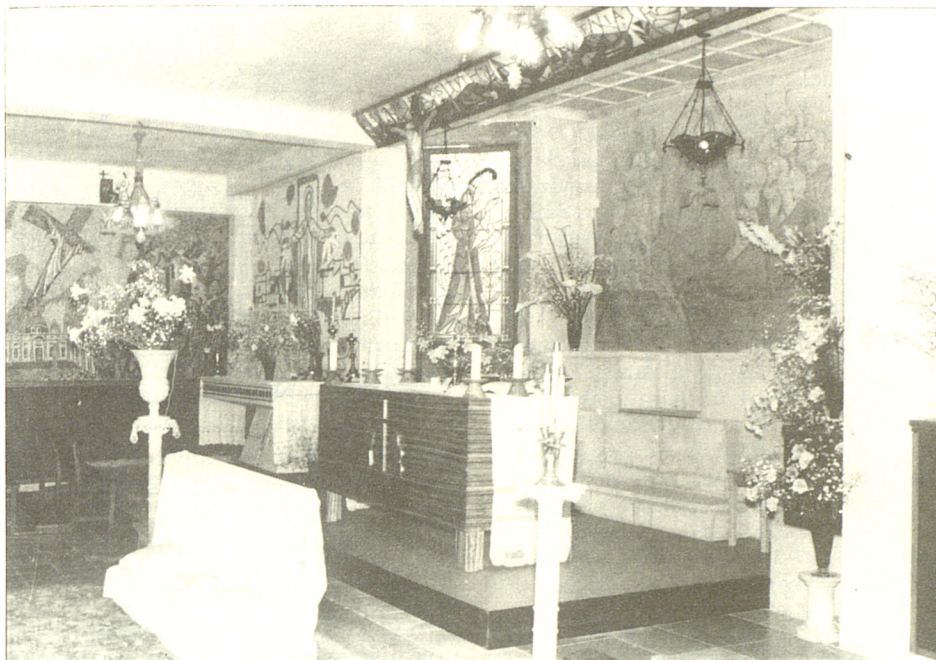
↓ Institut Politècnic (Palma)

INSTITUT DIOCESÀ DE LA CARITAT Institució creada (1902) a Palma pel bisbe Pere Joan Campins. Era format per les vuit congregacions femenines que depenien de la jurisdicció diocesana: Germanes de la Caritat, Germanes Trinitàries, Filles de la Misericòrdia, Germanes Carmelitanes, Germanes de l'Empar, Filles de Nostra Senyora de la Providència, Germanes dels Sagrats Cors i Serventes de la Sagrada Família de Manacor. (PF)

INSTITUT MIXT NÚMERO 5 Centre d'ensenyament mitjà creat a Palma (1991) pel Ministeri d'Educació i Ciència. El curs 1991-92, tenia 5 unitats, 150 alumnes i 14 professors. Ha estat dirigit per Llorenç Carbonell Pons (des de 1991). És situat, provisionalment, a la carretera de Valldemossa, a Palma.

INSTITUT POLITÈCNIC Centre fundat (1931) a Palma amb el nom d'Escola Elemental del Treball. En foren els promotors Eduard Nouvillas, enginyer cap de tallers i tracció de la Companyia dels Ferrocarrils de Mallorca, i Raimon Fortuny, president de l'Associació d'Enginyers Industrials, organisme constituït amb la finalitat de sol·licitar la creació immediata de l'institut. Era situat al carrer de Pere d'Alcàntara Peña. Inicialment, el seu pla d'ensenyament comprenia la formació d'oficial industrial i mestre industrial, segons el projecte de la carta fundacional, aprovada el 1930. Amb horari nocturn, es podien cursar les

↑ Capella de l'Institut Secular Aliança en Jesús per Maria (Palma)

especialitats de mecànic, fuster, ebenista i muntador electricista. L'ensenyament s'estructurava en un curs preparatori o de preaprenentatge, dos cursos per a la formació tècnica d'oficial industrial i dos més per a la formació professional del mestre. S'hi matricularen 70 alumnes, 42 dels quals passaren al curs de preaprenentatge i 28 al de primer d'oficialia. Es creà una biblioteca (1934). Al final de 1964, s'inaugurà el nou edifici, situat al carrer de Menorca. Un any després, la Direcció General d'Ensenyament Laboral autoritzà la branca d'electrònica en grau d'aprenentatge industrial. La matrícula era de 350 alumnes. El 1975, fou ampliat i prengué el nom d'Institut Politècnic Nacional. El 1983, es commemorà el cinquantenari de la seva fundació, s'inauguraren la biblioteca tecnològica i el Museu d'Electrònica i s'edità l'obra *Els primers cinquanta anys del Politècnic*. La matrícula, aquest any, fou de 1.400 alumnes. El 1992, es poden cursar els estudis de Reforma d'Ensenyament Mitjà —REM—, que inclouen mòduls professionals i batxillerats experimentals, i el segon grau amb les especialitats de delineació (industrial, edificis i obres), electrònica (industrial, telecomunicacions), electricitat, metall i fusta. Té les dotacions i serveis de biblioteca, projecte Atenea (informàtica), projecte Mercuri (audiovisuals), gabinet de psicologia, laboratoris de ciències, laboratori de fotografia i taller de reprografia. N'han estat directors Eusebi Pascual (fins a 1934), Josep Sans Boget (1934-36), Pere Barceló Oliver

(1936-37), José Doval Amarelle (1937-38), Ramiro Sánchez Crespo (1938), Jaume Sansó (1939-43), Bernat Suau Caldés (1943-46 i 1950-53), Rafel Manera (1946-50), Felicià Fuster Jaume (1953-71), Joan Taix Planas (1971-77), Joan Maimó Vadell (1977-90) i Tomàs Cortès i Cortès (des del 1990).

INSTITUT SECULAR ALIANÇA EN JESÚS PER MARIA Institut de dret pontifici fundat (1925) a Sant Sebastià (País Basc) pel prevere Antonio Amun-

↓ Quarter d'Intendència (Palma)

darain Garmendia. És format per seglars que, des de la seva vida professional i privada, realitzen apostolat. A Mallorca, fou introduït el 1934 i va ésser aprovat oficialment el 1941. El bisbe Jesús Enciso li va concedir (1956) oratori propi, situat al col·legi de la Immaculada, a l'actual carrer de Robert Graves (Palma). N'han estat assessors els preveres Jaume Barceló, Josep Espases i Gaspar Munar. Té uns vint membres. (LIA)

INSULA MAJORICAE Mapa de Mallorca realitzat per Vicenç Mut (→).

INTENDÈNCIA, QUARTER D' Situat a Son Banya (Palma), entre la carretera vella de Llucmajor i la carretera de Manacor. Té uns 31.400 m² i és format per un conjunt d'edificis i barraques, la majoria de planta baixa. El 1944, fou adquirit per l'exèrcit perquè l'utilitzàs el Grup Independent d'Artilleria número 1. El 1965, s'hi instal·là el Regiment Mixt d'Artilleria número 91. A partir de 1967, s'hi traslladaren unitats i serveis d'intendència procedents de l'antic *quarter del Socors* (→). El 1992, aquestes unitats constitueixen el Grup d'Aprovisionament i Serveis Generals de l'Agrupació Logística número 71. (DJ)

INTENDENT Funcionari administratiu creat pels monarques borbònics durant la Guerra de Successió. Aquest càrrec, d'origen francès però amb arrels a l'administració castellana, apa-

intransigents, els

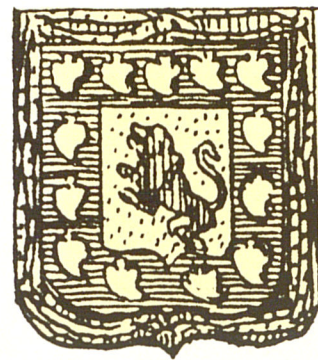
regué durant el regnat de Carles II amb una missió fiscal. No es va consolidar fins al regnat de Felip V, seguint el model francès del s. XVII. El 1711, per iniciativa pel comte de Bergeyck, conseller flamenc de Felip V, varen ésser nomenats els primers intendents amb competències de guerra, justícia, policia i finances. Foren introduïts als territoris conquistats de la Corona d'Aragó, començant per València, i als territoris fronterers o que disposaven de forts contingents de tropes de la Corona de Castella, per tenir cura dels aspectes econòmics de l'exèrcit. A Mallorca, s'introduí el càrrec amb motiu de la conquesta de l'illa (1715) per les tropes borbòniques. Aquest mateix any, és documentat Francisco Salvador de Pineda com a primer Superintendent de Guerra i Hisenda del regne de Mallorca. L'article 13 del Decret de Nova Planta per al govern de Mallorca de 1715 disposà l'extinció de l'ofici de procurador reial i ordenà que les competències que li corresponien en matèries de govern i justícia passassin a la Reial Audiència i les d'hisenda a un intendent. Per les ordenances de 1718, es confirmava el caràcter quasimilitar dels intendants, mentre que se'ls confiaven atribucions més àmplies. Fins llavors, havien estat considerats fonamentalment com a oficials militars que excepcionalment prenién part en l'administració general. Les ordenances de 1718 dedicaren encara més de la meitat del seu articulat a problemes militars i a detalls sobre el pagament i el forniment de les tropes, però marcaven també les seves funcions civils. L'intendent era també el corregidor de la capital de la seva intendència i com a corregidor havia d'assegurar la recta administració de la justícia municipal. Com a home d'hisenda, havia de dirigir la recaptació dels impostos i el conjunt de l'aparell fiscal. Sota el concepte de policia, li eren encomanades funcions molt diverses de promoció econòmica: formació de censos de població, desenvolupament de l'agricultura, la ramaderia i la indústria, la cura de la xarxa de comunicacions, qüestions de sanitat i urbanístiques, el comerç, l'abastament i l'ordre públic. El 1718, es crearen vint intendències, de les quals només en quedaren nou el 1724, entre elles la de Mallorca. El 1749, se'n restabliren moltes i es promulgaren unes noves ordenances, que seguien en gran part el programa de 1718. L'articulat de les ordenances reglamentava per separat els quatre nuclis de gestió de l'intendent: hisenda, guerra, policia i justícia, seguint en gran part la reglamentació de 1718. Els atacs dirigits contra els intendants d'algunes capi-

tals durant els motins de 1766 motivaren que Carles III separàs les intendències dels corregiments. El 1802, tornaren a unir-se. La institució experimentà importants modificacions dins el s. XIX, perdé atribucions i quedà reduïda a la figura d'un cap provincial d'hisenda. Desaparegué el 1849, i donà lloc al càrrec de governador civil. (JJ)

INTRANSIGENTS, ELS Grup anarquista sorgit a Palma el 1921. De tendència fortament anticomunista, s'oposava a la Tercera Internacional. Partidari de la prohibició de l'exercici de l'activitat política per part dels sindicalistes, mantengué polèmiques sobre aquesta qüestió amb la Confederació Nacional del Treball —CNT—. El seu principal dirigent fou Miquel Rigo.

INTRUSO, EL Bisetmanari satíric publicat a Palma (març-maig 1895). N'era director Joan Miserol i principal redactor Ignacio Zaldivar.

IRAOLA Família noble originària del País Basc, establerta a Mallorca a

→ Escut de la família Iraola

la fi del s. XVIII. Pertanyia a una vella casa de destacats militars procedents de Plasència (País Basc). El general Agustín de Iraola y de Goenexea, comissari provincial de Guipúscoa, destinat més tard a Mallorca i després governador militar de Tarragona, rebé una informació de noblesa per la qual consta la seva ascendència. Fill seu fou Rafael de Iraola y Fernández-Maldonado, nat a Cartagena de Indias (Veneçuela). També fou militar i morí (1800) de contagi a Cadis, essent-hi governador. S'havia casat (1778) a Orà, amb Luisa Escavias de Carvajal y

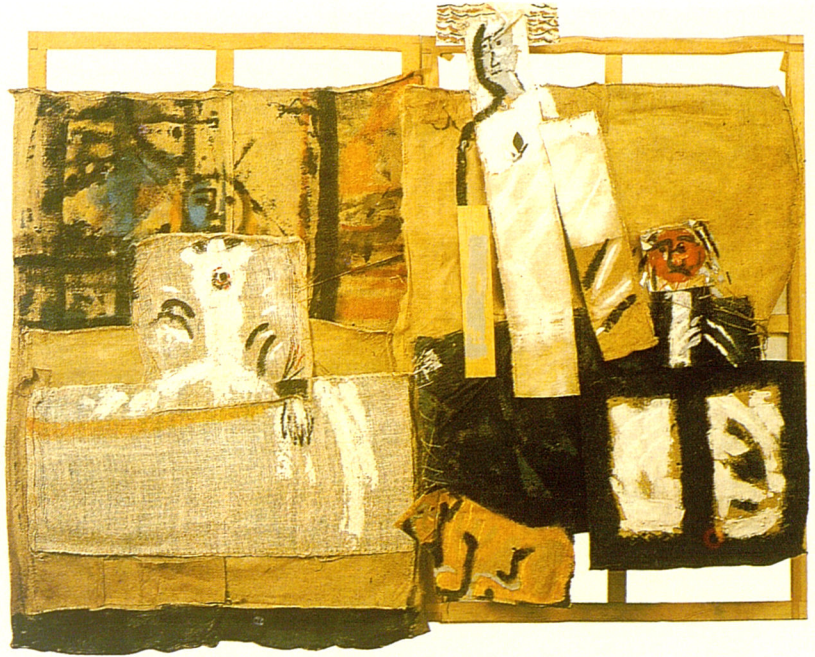

→ Can Iraola (Palma), escala d'accés a la planta noble

de Castañeda, cambrera de la reina i filla del general Luis Antonio Escavias de Carvajal y de Castañeda, vescomte de Reynsbouts, a Flandes, i comandant general d'Orà. D'aquest matrimoni nasqué Francisco de Iraola y Escavias de Carvajal, nat a Madrid (1780), que arribà a Mallorca (1799) com a ajudant de camp del capità general Joan Miquel de Vives i Feliu (→), oncle seu, ja que era casat amb Maria Antonia Escavias de Carvajal y de Castañeda, dama de la reina. Francisco es casà a Palma amb Josepa Sureda i de Verí, filla del brigadier Joan Sureda i de Verí (→). Continua la carrera militar com els seus avantpassats i morí (1847) essent coronel i cavaller de l'orde de sant Hermenegild i havent ocupat també el càrrec de tauler, del qual fou el darrer el 1825. La seva filla Lluïsa d'Iraola i Sureda, nascuda (1805) al palau de l'Almudaina, fou muller de Francesc Amar de Montaner i de Puigdorfil, de la casa del *marquesat del Reguer* (→). El continuador del llinatge fou Antoni d'Iraola i Sureda, nat (1803) també a l'Almudaina, que morí (1855) essent coronel i cavaller de l'orde de sant Ferran. Contragué matrimoni (1842) amb la seva cosina Francesca Fortuny Sureda i tengué successió. L'actual representant de la família és *Francesc d'Iraola i d'Olesa* (→). La casa dels Iraola a Palma fou la que actualment es conserva al número 4 del carrer de la Gavarrera. (PeM)

IRAOLA, CAN Casal senyorial de tipologia residencial urbana, situat al carrer de la Gavarrera, de Palma. D'origen gòtic, fou reformat durant el s. XVII. S'articula entorn d'un pati, modificat el s. XIX, en el qual destaquen la factura de l'escala i la construcció de noves obertures. Tant l'exterior com l'interior mantenen la distribució tradicional de la mansió urbana. El 1576, era propietat del prevere Guillem Sot i, el 1680, passà al notari Gabriel Torelló. Al principi del s. XVIII, fou propietat de la família Amer, fins que, el 1737, fou donada a la família Tous, de Binissalem. Posteriorment, fou adquirida pels *Iraola* (←).

IRAOLA I D'OLESA, FRANCESC D' (Palma 1930) Dibuixant i pintor. Ha exposat individualment a Barcelona (1974) i a Palma (1978, 1983 i 1991). En un principi, la seva obra, de vius colors, s'inscriví dins un corrent fauista. Posteriorment, s'ha dedicat a les variacions plàstiques, que oscil·len entre la línia i el volum, sobre el tema de les *Meninas* de Velázquez. Utilitza com a materials l'arpilleria, el bronze,

↑ Francesc d'Iraola i d'Olesa, *Infanta Margarita, Menina Isabel de Velasco...* (tècnica mixta)

el ferro, la fusta, el plom i el vidre, amb les tècniques del metacrilat i de l'oli. Els seus dibuixos, de fins traços, són lleugerament distorsionats i estan fets sobre paper d'estrassa. També cultiva el disseny gràfic aplicat a la publicitat i al còmic.

IRIS Revista setmanal d'espectacles publicada a Palma. Durant la seva primera època, entre el juny i l'agost de 1923, n'aparegueren almenys sis números i n'era director Abilio Verderra. El 1929, reaparegué, amb un sol número, dirigida per Miquel Àngel Colomar.

IRIS DEL PUEBLO, EL Diari polític de tendència republicana, publicat a Palma entre 1855 i 1873. Durant la primera època (febrer-novembre 1855), es publicava tres dies a la setmana. N'eren editor responsable Joan Villalonga Gómez, director efectiu Joaquim Fiol i redactors Jeroni Bibiloni, Pere Josep Gelabert, Miquel Guasp Pujol, Joaquim Quetgles Bauçà i Miquel Quetgles Bauçà. Al llarg de la segona època (gener 1869-desembre 1873), fou l'òrgan del Partit Republicà Federal. N'eren propietari Joan Ricard Gilet, cap de redacció Miquel Quetgles Bauçà i col·laboradors M Bonet, Joaquim Quetgles Bauçà, Andreu Pastor Oliver i J Valls. Es publicava majoritàriament en castellà.

IRLANDESOS, AVENC DELS Al terme d'Escorca, prop del torrent de Pa-

reis, entre el coll de s'Obaga i el Pas de s'Argamassa. És catalogat com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

IRUESTE ROSANES, ENRIC (Jaca, Aragó 1952) Pintor. Resideix a Palma des de 1956. Després de viure tres anys a Barcelona (1970-72), realitzà la primera exposició individual a Palma (1973). Posteriorment, ha exposat a Campanet (1974), Inca (1974) i Palma

↓ Primera pàgina del diari *El Iris del Pueblo*

↑ Enric Iruete Rosanes, *Sense títol*

(1979 i 1981). Cultiva sobretot la temàtica paisatgística. Inicialment conceptual, la seva obra ha seguit posteriorment diverses tendències.

ISABEL II (Madrid 1830 - París 1904) Reina d'Espanya. Filla de Fer-

ran VII i de Maria Cristina de les Dues Sicílies. Fou proclamada reina als tres anys, a la mort del seu pare. Durant la seva minoritat (1833-43), actuaren com a regents Maria Cristina (1833-40) i el general Espartero (1841-43). Fou enderrocada per la revolució de setembre de 1868 i morí a l'exili. La de-

ISABEL II

Ciutat era aleshores una població descuidada, de carrerons estrets, plena de convents. La fúria revolucionària de l'any 35 n'havia destruït alguns, entre ells, el de sant *Domingo*, considerat com el més ric i el més artístic. El regnat d'Isabel II, que alguns designen per l'Angèlica, fou pròdig en actes de tal naturalesa. Finalment, les turbes, que no respectaren els drets sagrats de l'Església, encoratjades per la indiferència, quan no per l'ajuda dels dirigents, no s'aturaren aquí i, a la Revolució de Setembre, les vérem tirar a baix i arrossegar l'estàtua d'aquella reina que ens havia de dur la llibertat i que, molt a desgrat seu, perquè el seu cor és bo, sols aconseguí d'organitzar, per dir-ho així, el llibertinatge.

Vaig assistir a aquell acte de vandalisme poc després de la batalla d'Alcolea. Tornàvem en formació d'un passeig per la murada. Era una hora baixa ennuvolat i fresc que recordava les tardors de Bearn. Jo pensava en els tords i les terres somrients sota la pluja, on començava ja a apuntar la verdor de les pastures. En lloc d'aquella visió estimada, els meus ulls contemplaven des del moll una mar com de plom, immòbil i amenaçadora. En enfilà el carrer de la Marina, veiérem al Born, devora el monument de la reina Isabel, un esbart de facinerosos que li havien passat una corda per la cintura i l'estiraven per fer-la caure del pedestal. Els sacerdots que ens acompanyaven, diuen si cedint als consells d'uns guàrdies que miraven l'escer a sense intervenir, tal volta perquè tenien ordre de no fer-ho, volgueren que tornàssim arrera a fi de vorejar les murades i entrar per la porta de la Calatrava.

Llorenç Villalonga *Bearn o la sala de les nines* (1984)

→ Isabel II

signació per part de Ferran VII d'Isabel com a futura reina desencadenà a Mallorca les primeres tensions entre els intransigents, partidaris del pretendent Carles, i els liberals, desitjosos d'un procés de canvi. El 15, 16 i 17 de desembre de 1833, es procedí a la proclamació solemne a Palma de la reina Isabel II. El 8, 9 i 10 de desembre de 1843, se celebraren els actes de proclamació com a reina constitucional d'Espanya. Visità Mallorca el mes de setembre de 1860, acompanyada del seu confessor, el bisbe Antoni Maria Claret, del seu espòs, Francesc d'Àsis, del príncep d'Astúries i de la infanta Isabel. El dia 12, desembarcaren al port de Palma i visitaren la Seu de Mallorca, la Llotja i altres institucions. El monument que les autoritats públiques mallorquines erigiren a la reina Isabel II a l'actual plaça de la Reina, de Palma, fou destruït el primer d'octubre de 1868, després del derrocament de la monarquia borbònica el setembre del mateix any. (PF)

↓ Demolició del monument a Isabel II

↑ Sor Isabel Cifre de Colonya

↑ Isabel de Baviera

ISABEL CIFRE DE COLONYA, SOR (Palma 1467 - 1542) Religiosa jerònima. Descendent de la família pollencina dels Cifre de Colonya, professà a l'orde de sant Jeroni (~1490). Fou la primera directora del col·legi de la Criança, de Palma (1510), fins a la seva mort. El papa Pau III autoritzà l'enterrament de les seves despulles a la capella de Sant Bernat, de la Seu de Mallorca, i ordenà l'obertura del procés de canonització (1545). El 1942, fou nomenada filla il·lustre de Palma. Amb fama de profetessa i miraclera, sovint era consultada per les autoritats i pel poble. Contribuí a la pacificació entre els bàndols d'Espanyols i d'Armada i defensà el Col·legi durant les Germanies. Sobre la seva vida, s'han publicat algunes monografies, com *Vida de la Venerable Sor Isabel Cifre, fundadora de la Casa de Educació de la ciutat de Mallorca*, de Viçenç Mut Armengol (1955), i *Sor Isabel*

Cifre (1467-1542), fundadora del *col·legio de la Crianza*, de Gabriel Mateu Mairata (1986).

ISABEL DE BAVIERA (Munic, Alemanya 1837 - Ginebra, Suïssa 1898) Emperadriu d'Àustria. Filla de Maximilià, duc de Baviera, i de Lluïsa de Baviera. Coneguda popularment com a Sissi. Es casà (1854) amb Francesc Josep I d'Àustria. Per circumstàncies familiars, abandonà la cort vienesa i s'instal·là a Madeira, Venècia i, finalment, a Corfú. Vengué a Mallorca (1860-61), quan feia un viatge amb el iot de la reina Victòria d'Anglaterra, des d'Anvers fins a Madeira. Tornà a l'illa (desembre de 1892) i visità Miramar, possessió del seu parent l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. El 30 de gener de 1893, visità per darrera vegada Mallorca i recorregué Sóller, Deià i Artà. A Miramar, conegué Catalina

Homar. L'encontre fou reconstruït per l'arxiduc en el seu llibre *Catalina Homar*, que fou retirat de la circulació per la cort austro-hongaresa per causa de la comparació que s'hi feia d'ambdues dones. Morí apunyalada per l'anarquista italià Luigi Lucchini. (HS)

→ Rafael Isasi Ransome

ISASI RANSOME, RAFAEL (Londres 1853 - Palma 1948) Militar i arqueòleg. D'ascendència andalusa. S'instal·là a Palma al final del s. XIX. Com a capità de la Bateria de Muntanya, pogué recórrer Mallorca, la qual cosa li va permetre de conèixer les restes prehistòriques de l'illa. Dibuixà nombrosos detalls estilístics des del gòtic fins al barroc. Identificà diversos baix relleus del cor de la Seu de Mallorca i fou un testimoni d'excepció de la reforma d'Antoni Gaudí. Fou director (1936-48) del Museu de la Societat Arqueològica Lul·liana i Comissari Insular d'Excavacions Arqueològiques. Amb Joan Llabrés, inicià les excavacions arqueològiques de Pollentia. El 1971, el Museu de Mallorca li dedicà una exposició-homenatge, en la qual es mostraren els seus estudis i dibuixos sobre la Seu de Mallorca, l'església de Sant Francesc, de Palma, iconografia mariana, heràldica, filigranes d'antics papers, numismàtica i les memòries de les excavacions de Pollentia (1923-31, 1934-35 i 1943).

ISABEL DE BAVIERA I CATALINA HOMAR

L'Emperadriu visità, també, s'Estaca durant la seva segona estada a Mallorca. Catalina quedà sorpresa de l'augusta figura. No és que en miràs l'alta posició, sinó aquell suau somriure que a tots subjugava. Ambdues dones parlaven com si es coneguessin des de feia molt de temps, i no és gens estrany perquè en ambdues dominava el sentiment humà. El sol baixava a l'horitzó, la mar brillava com l'or i envoltava les dues figures femenines amb una aurèola de glòria. Fou com una transfiguració. Ningú no hagués sospitat, en aquell moment, que aquesta claredat terrenal es convertiria per a ambdues, al cap de pocs anys, en una llum celestial.

Arxiduc Lluís Salvador *Catalina Homar*, edició de Lluís Ripoll (1984).

ISERN, CAN Possessió del terme de Llucmajor, anteriorment anomenada Son Isern, situada entre Alacantí, Son Fullaneta, Son Puigserver, Son Pujollet i el rafal Càrritx. En el cadastre de 1685, la part matriu pertanyia en alou a mossèn Climent Mataró, prevere, i era valorada en 700 lliures. La resta de terres, amb un total de 26 quarterades i tres quartons, era dividida en 18 propietats i valorada en 548 lliures. El 1777, els terrenys matrius pertanyien a Pere Mataró i es valoraven en 1.775 lliures. (M)

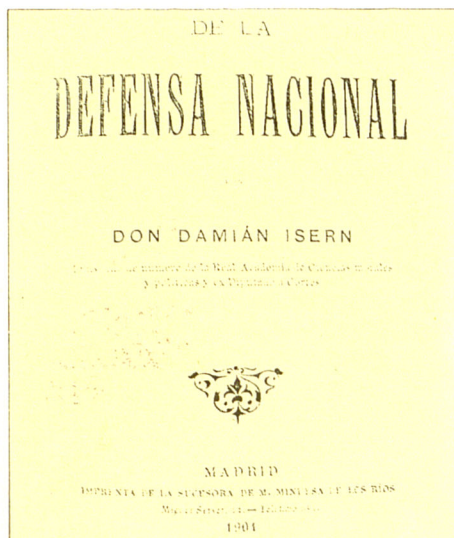
← Mateu Isern Horrach

ISERN HORRACH, MATEU (Consell 1923 - Palma 1987) Escriptor. Ingressà (1953) a la Policia Municipal de Palma. És autor de diverses comèdies costumistes, com *S'escola des Poble*, estrenada el 1985, *S'herència del tio Pruna*, estrenada el mateix any, i *Es missatge de Son Pereflor*, estrenada el 1987, i de sainets, com *Es guàrdies de la Sala*, estrenat el 1991, i *Es cuixot*, estrenat el 1988.

↑ Damià Isern Marcó

ISERN MARCÓ, DAMIÀ (Palma 1852 - Cienpozuolos, Madrid 1914) Polític i escriptor. S'inicià a la política, després de cursar estudis filosòfics i teològics al Seminari de Mallorca. Milità en el partit Carlí i, durant el Sexenni, feu part dels consells de redacció de *La Constancia* i *El Tradicional*, periòdics d'aquesta ideologia. Traslladat a Madrid, continuà vinculat al carlisme com a redactor del diari *El Siglo Futuro*, fins que, el 1880, quan Pidal fundà la *Unión Católica*, s'incorporà al grup. El 1884, es feu càrrec de la direcció del diari *La Unión* i, posteriorment, de *La Unión Católica*, des d'on va

↑ Damià Isern, *De la defensa nacional*

sostenir contínues polèmiques amb carlins i integristes. Així mateix des de *Las Instituciones*, setmanari publicat a Mallorca i aï a l'ideari de *La Unión catòlica*, va polemitzar amb Josep Miralles, director de *El Semanario Católico*. Feu part de l'acadèmia de Ciències Morals i Polítiques i fou diputat a Corts per la província de Càceres i membre de la Junta Central del Cens Electoral i del Consell Superior de Protecció a la Infància. És autor de *Cuestiones candentes*; *De la evolución so-*

cial y los métodos en la política; *De las formas de gobierno ante la ciencia jurídica y los hechos* (1892); *El liberalismo y la libertad* (1883); *El espiritualismo escolástico y las ciencias experimentales*; *Cuadrado y sus obras* (1896); *De las evoluciones sociales y los métodos en la política* (1895); *Problemas y teoremas económicos, sociales y jurídicos* (1897); *Sobre el regionalismo* (1899); *Del Desastre Nacional y sus causas* (1900); *Consejos y advertencias de Pío IX extractados de sus discursos*; *De la democracia, la libertad y la república en Francia* (1892); *La Defensa Nacional* (1901); *Influencia de la filosofía en los hechos*; *Discurso pronunciado en la segunda sesión del Congreso Naval* (1901); *Ortí y Lara y su época. Estudio sociológico-necrológico* (1904); *La Santa Sede y la acción católica en Italia* (1905). Ideològicament aï a Antoni Maura, mantengué sempre unes estretes relacions amb Mallorca, malgrat que mai no hi tornà residir. Els darrers anys de la seva vida, patí una perturbació mental que el mantengué reclò a la clínica mental de Cienpozuolos, on morí. Fou nomenat fill il·lustre de Palma (1895). (PF)

ISHAQ IBN MUHAMMAD IBN GANIYA (? - Madina Mayurqa ? 1184) Governador de les illes Orientals d'Al-Andalus. Arribà a les Illes amb el seu

ISHAQ BEN GANIYA

Emperò aquest sistema de fer la guerra no significa que Ishag ben Ganiya rompés les seves relacions amb tots els cristians, sinó ben a l'inrevés, ja que amb alguns aquestes relacions foren excel·lents i profitoses. Seguint la política d'amistat començada pel seu pare conclogué nous tractats de pau i de comerç amb la república de Pisa, el 1171 i 1173, que foren ratificats el 1r de juny de 1184 per a ajustar-los amb el que s'havia signat amb Gènova, el 1181. Aquests tractats són d'una gran sencillesa: a ambdós, les dues parts es comprometen a no fer-se mal mutuament i a protegir i a respectar els naufragis, autoritzant els cristians perquè construïssin un temple catòlic a la ciutat de Mallorca per a ús dels navegants i dels comerciants establerts en aquella illa. S'ha d'afegir que en el tractat amb Pisa hi són inclosos també els naturals de la república de Luca.

Temerós Ishag del poder creixent dels almohades, que ja eren amos de tota l'Espanya musulmana i que continuaven les seves conquestes per territori cristià, enviava al califa victoriós, Abu Yacub Yúsuf ben abd el-Múmen, part dels captius i riqueses que obtenia en les seves pirateries pel litoral mediterrani, amb l'objecte d'atreure l'amistat i la simpatia del poderós cabdill, a fi que el deixàs lliure i en pau en el regne de les illes. Però aquests valuosos obsequis, que els almohades acceptaven, lluny de produir els efectes desitjats foren en tot contraris, ja que només serviren per augmentar la cobdícia i despertar els desitjos de possessió del regne del mar, en el cor ambiciós i insaciable d'Abd el-Múmen.

Elviro Sans Rosselló *Grandesa i decadència dels almoràvits mallorquins* (1964)
Traducció: GEM

pare, Muhammad ibn Ganiya, governador almoràvit i iniciador de la dinastia dels Bânû Ganiya. El 1145, fou nomenat governador de Carmona (Andalusia), però, davant la progressiva decadència almoràvit a la Península, tornà a Mallorca el 1148. Pocs anys després, quan el seu germà 'Abd Allâh fou nomenat successor del seu pare, Ishaq organitzà una conspiració emparat pels berbers lamtûna i els matà. Aconseguint els seus fins, es va desfer dels seus aliats lamtûna, procurant-se el poder absolut a tota l'illa. La seva política interior se centrà en el procés de reconstrucció i embelliment de la ciutat. Cap a l'exterior va tenir un doble caire. Per un costat, signar tractats amb Gènova i Pisa i, per l'altre, llançar la seva esquadra a la Guerra Santa dues vegades l'any. Es té constància que el 1178 saquejà Toló i Santa Maria d'Ulla (Catalunya). Amb els almohades, que dominaven ja la Península, intentà mantenir bones relacions, tot en contra de l'opinió dels seus consellers. Fou succeït pel seu fill Muhammad, mentre els seus altres fills empenien l'intent de reconquesta del territori almoràvit del Nord d'Àfrica. (MR)

ISIDRE, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Ceguerut, can Garbeta, Son Frau i el rafal Cagolles. (M)

ISLA GARCIA, PASQUAL (València 1876 - s XX) Pintor. S'instal·là a Mallorca (1935-46) com a professor de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics, de Palma. Exposà individualment a Palma (1945, 1947-48 i 1950). De temàtica paisatgística, evolucionà des d'un realisme acadèmic a posicions postimpressionistes, en les quals predomina el color sobre la forma.

ISLAS, LAS Diari publicat a Palma (març-juliol de 1891). Sorgí com a resultat de la fusió entre *Las Instituciones* i *La Mañana*. De tendència conservadora, polemitzà amb *El Liberal Palmesano*. N'era director Àlvar Campaner Fuertes. Es publicava íntegrament en castellà.

ISLEÑA, EMPRESA MALLORQUINA DE VAPORES Empresa naviliera fundada a Palma (1885) per la fusió de l'Empresa Mallorquina de Vapors (←) i La Isleña, Empresa Marítima a Vapor (→). La seva primera junta de govern va ésser formada per Josep Monlau, president, Joaquim Quetgles i Jordi

Descatlar, vice-presidents, Alexandre Rosselló Pastor, secretari, Nicolau Morey, navilier director, i quinze vocals. Inicialment, disposà dels vapors «Mallorca», «Maria», «Palma», «Rey Don Jaime I» i «Rey Don Jaime II». El 1889, va adquirir a Gran Bretanya el vapor «Isleño» i poc després el vapor «Cataluña». El 1889 i el 1890, causaren baixa els vapors «Rey Don Jaime I» i «Rey Don Jaime II». El 1891, es fusionà amb l'Empresa Marítima a Vapor (←), per constituir la Isleña Marítima (→).

ISLEÑA, EMPRESA MARÍTIMA A VAPOR, LA Empresa naviliera fundada a Palma (1879) amb un capital inicial de 350.000 pessetes. El seu primer president va ésser Joaquim Quetgles Bauzá i el seu primer secretari Antoni Garau Tous. El 1881, va adquirir a Gran Bretanya el vapor «Palma», que realitzà viatges de passatgers a Barcelona, en competència amb els vapors de l'Empresa Marítima a Vapor i de l'Empresa Mallorquina de Vapors. Tenia la seva seu al carrer de la Marina, de Palma. El 1885, es fusionà amb l'Empresa Mallorquina de Vapors per crear la Isleña, Empresa Mallorquina de Vapores (←).

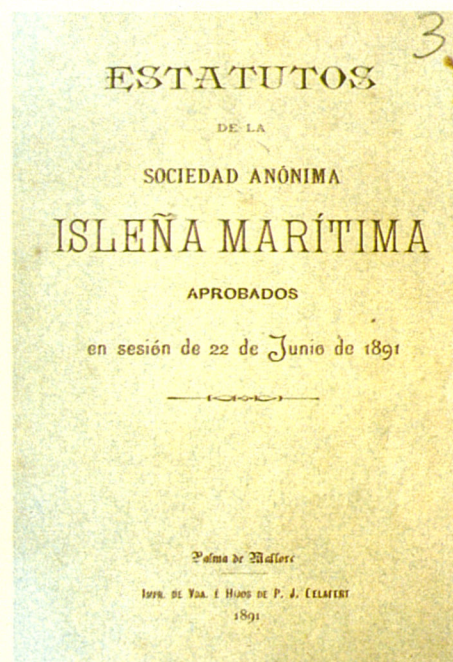
ISLEÑA MARÍTIMA Empresa naviliera fundada a Palma (1891) per la fusió de les dues principals navilieres mallorquines, la Isleña, empresa mallorquina de vapores (←) i l'Empresa Marítima a Vapor (←). Tenia un capital de 3.500.000 pessetes i disposà inicialment de sis vapors, el «Bellver»,

↓ Fullotó de propaganda de l'empresa Isleña Marítima

l'«Isleño», el «Lulio», el «Mallorca», el «Maria» i el «Palma». Els seus primers presidents foren Sebastià Simó i Josep Astier. Tenia la seva seu al carrer Palau Reial, de Palma. El 1894, es va fer càrrec de les línies regulars entre els ports de Barcelona, València i Alacant i els de Palma i Eivissa, a més del correu entre Sòller i Barcelona. Entre 1900 i 1902, va haver de competir amb els vapors de la Unió Comercial en el trajecte Palma-Barcelona. El 1900, va adquirir el vapor «Balear» i el 1903, el «Miramar», construït a Gènova expressament per a la Isleña. A partir de 1910, també va establir línies regulars amb Marsella i Alger. Llavors disposava de 9 vapors i aquest mateix any en va adquirir dos més i va fer construir a Gènova el «Rey Jaime I». El 1911, inaugurà una línia més ràpida, que unia dos cops per setmana Palma i Barcelona. El 1913, va perdre el vapor «Mallorca» (→), que embarrancà a les Lloses de Santa Eulària (Eivissa). El 1914, feu construir a Gènova un vapor que també anomenà «Mallorca». El 1916, per causa de la I Guerra Mundial, es reduïren les comunicacions marítimes regulars. Cinc dels seus vapors es convertiren momentàniament en vaixells de càrrega i es destinaren al transport de carbó des dels ports del Cantàbric. Un d'aquests vaixells, el «Miramar», naufragà a les costes de Galícia. El «Cataluña» va fer un viatge de València a Tunis i fou detingut per un submarí francès, que el conduí a Alger. El 1917, començaren les negociacions amb la Companyia Trasmediterrània, fundada (1916) a Barcelona

↓ Estatuts de l'empresa Isleña Marítima

LA FLOTA DE LA ISLEÑA MARÍTIMA EL 1910

«Miramar» —Capità, el senyor Ricard Terrasa; pilot, el senyor Antoni Dezcallar i maquinistes, els senyors Thomàs i Oliver.

«Bellver» —Capità, el senyor Guillem Pujol; pilot el senyor Antoni Guasp i maquinistes, els senyors Quetglas i Pujol.

«Mallorca» —Capità, el senyor Jaume Estarellas; pilot, el senyor Jaume Mulet i maquinistes els senyors Carbonell i Maura.

«Balear» —Capità, el senyor Joan Amengual; pilot, el senyor Bartomeu Company; maquinistes, els senyors Pinya i Garau.

«Catalunya» —Capità, el senyor Joan Sabater; pilot, el senyor Pere Oliver Pagès i maquinistes, els senyors Serra i Ripoll.

«Isleño» —Capità, el senyor Lluís Orell; pilot, el senyor Ramon Servera i maquinistes, els senyor Vich i Coll.

«Lulio» —Capità, el senyor Damià Rigo; pilot, el senyor Marià Massot i maquinista, el senyor Palmer.

«Ciutat de Palma» —Capità, el senyor Jordi Bennàssar i maquinista, el senyor Palmer.

«Formentera» —Capità, el senyor Miquel Leopoldo i maquinista, el senyor Sabater.

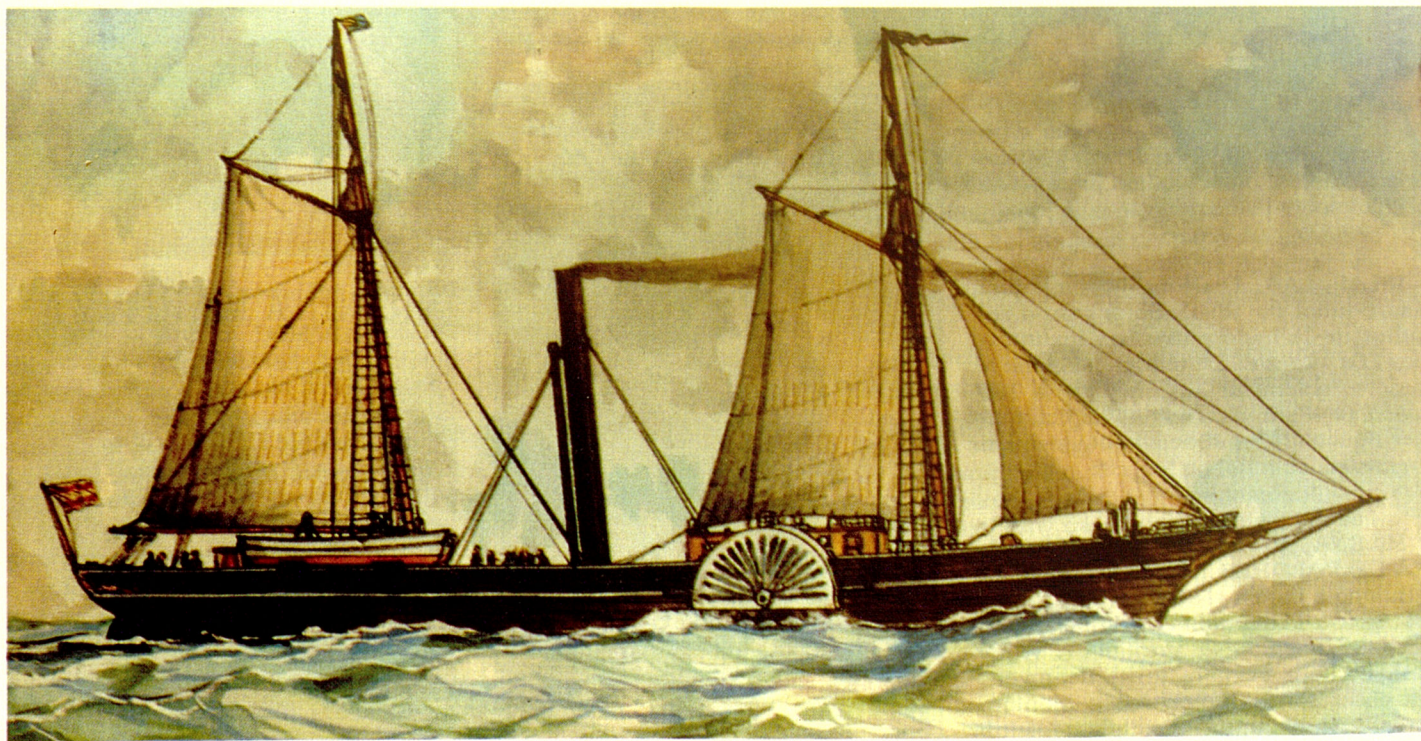
Joan Pou Muntaner *La marina en Mallorca* (1970)

Traducció: GEM

per Joan March. La possible fusió amb aquesta naviliera provocà l'oposició de sectors importants de l'opinió pública mallorquina, que no volien que desaparegués la principal naviliera illenca. El 1918, la Trasmediterrània aconseguí la majoria de les accions de la Isleña Marítima. El 20 de febrer d'aquest any, se celebrà una junta general extraordinària on s'acordà que dos consellers de la Trasmediterrània s'incorporassin al consell d'administració de la Isleña. Va ésser nomenat president Vicenç Ferrer Pesset, vice-presidents Jordi Aguiló Forteza i Gaspar Alomar Femenias i vocals Joan March Ordinas, Joan Massanet, Miquel Planas, Antoni Ques, Miquel Salom i Joaquim Tintoré. La Isleña es va convertir en una filial de la Trasmediterrània, però no perdia la seva personalitat jurídica i la seva seu continuava a Palma. El 1921, la Trasmediterrània va cedir a la Isleña les línies entre les Balears i la Península Ibèrica. El 1923, traslladà la seva seu a Barcelona i els seus vaixells passaren a ésser propietat de la Trasmediterrània. Fou una filial d'aquesta companyia fins que es fusionà (1962) amb la Unió Naval de Llevant.

ISLEÑO Vapor correu construït (1866) a Anglaterra i dedicat al transports de mercaderies i passatgers. Amb un casc de ferro, feia 59,13 m d'eslora per 8,53 de mànega, 4,60 de puntal i 3,96 de calat. El seu registre

↓ Vapor correu *Isleño*

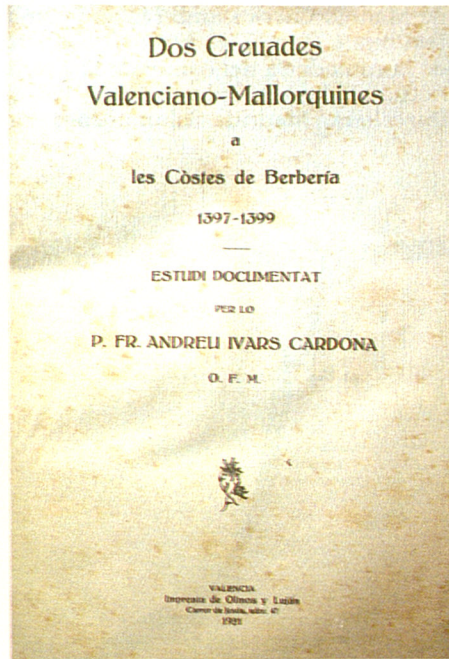

↑ Primera página del diario *El Isleño*

brut era de 606.29 t. Era proveït d'una caldera amb tres forns i aconseguia una potència de 130 cavalls nominal i una velocitat de 10-11 nusos. Inicialment, fou propietat de la naviliera anglesa *Todd & MacGregor* i tenia el nom de «Princess Alice». El 1889, fou adquirit per la *Isleña Marítima*. Cobria la línia Palma-Barcelona i, el 1894, la de Màlaga-Melilla. El 1930, després d'esser incorporat a la Companyia Transmediterrània, fou donat de baixa com a correu i destinat a transport de mercaderies. Es trobava a Canàries quan esclatà la Guerra Civil (1936) i partí cap a Ceuta amb 500 tones de gasolina per a l'abastament de l'exèrcit franquista. En acabar la guerra (1939), fou venut a la *Naviera del Nalón*, que li donà el nom de «Mina Entrego» i el dedicà al transport de carbó fins a 1970, en què es procedí al seu desballestament.

ISLEÑO, EL Diari industrial, comercial i literari publicat a Palma (1857-1898). S'editava a la impremta de Pere Josep Gelabert. En foren directors Pere Josep Gelabert Llabrés (1857-66), Pere Josep Gelabert Pol (1866-84) i Joan Gelabert Crespi (1884-98). Hi col·laboraren Enric Alzamora, Bernat Calvet, Pere Ferrer Gilbert, Lluís Martí i Benet Pons Fàbregues, entre d'altres. Òrgan de la Unió Liberal, sortí en substitució de *El Genio de la Libertad*. Es redactava íntegrament en castellà.

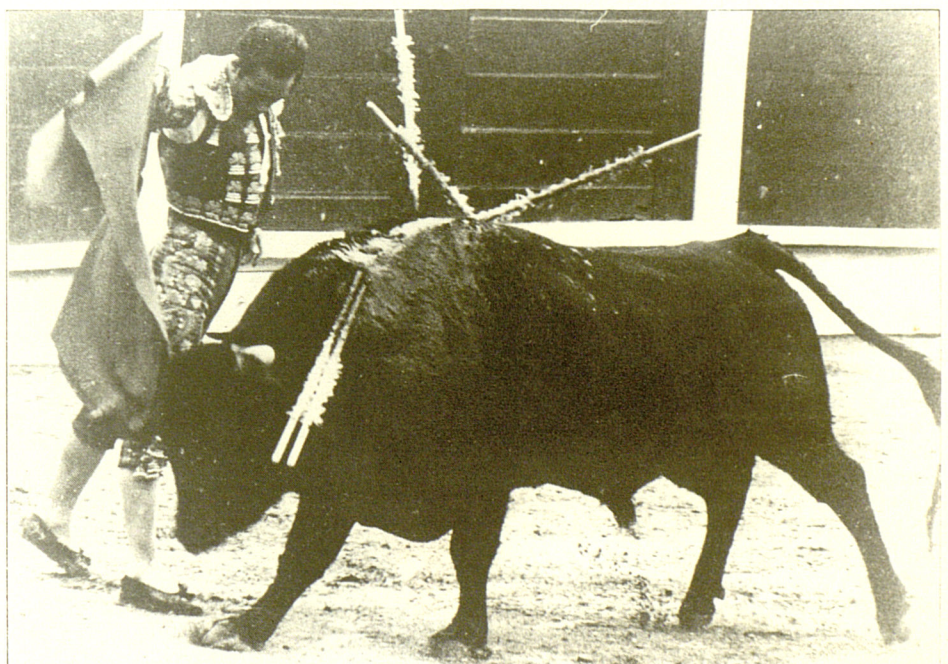

↑ Andreu Ivars Cardona, *Dos Creuades Valenciano-Mallorquines a les Còstes de Berberia 1397-1399*

ITRI, CONVENT DE NOSTRA SENYORA D' Vegeu *Nostra Senyora d'Itri, convent de*.

IVA (*Ajuga ixa*) Planta de la família de les papilionàcies, anomenada també **esquiva peluda** i **fel de la terra**. Treu una o diverses rames simples, plenes de fulles verticil·lades, lanceolades, obtuses i amb dues o quatre dentetes a l'àpex. Les vores són doblegades cap avall i molt peludes. Té

↓ Remate a una feina de muleta de Ricardo Izquierdo

les flors purpúries, ascil·lars, que comencen des de les fulles inferiors. A la corol·la, li falta el llavi superior. Floreix el mes de setembre. A Mallorca, es fa per turons i llocs secs. La medicina popular li atribueix propietats calmants i s'empra per a fer entrar en gana. (FB)

IVARS CARDONA, ANDREU (Benissa, País Valencià 1885 - Gata, País Valencià 1936) Historiador. El 1900, ingressa a l'orde dels franciscans i, el 1909, s'ordenà de prevere. Estudià a Roma. Fou director de la revista *Archivo Ibero-Americano* (1924-36). És autor de *Dos creuades valenciano-mallorquines a les costes de Berberia 1397-9* (1921) i *Los jurados de Valencia y el inquisidor Fray Nicolás Eymerich* (1916), estudi fonamental per a comprendre el naixement del lul·lisme valencià i de l'antilul·lisme de la segona meitat del s. XIV. (LIP)

IVORRA, RAFAL D' Antiga propietat rústica del terme de Manacor. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1296. (M)

IZAGL, RAHAL Antiga propietat rústica del terme de Manacor. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1232. (M)

IZQUIERDO GARCÍA, RICARDO (Pozohondo, Castella-la Manxa 1936)

Torero. Resideix a Mallorca des de 1958, en què debutà, amb els picadors Paco Camino i Gregorio Sánchez, al Coliseu Balear. El 1964, prengué l'alternativa a la mateixa plaça de mans

de Manolo Carrá i amb Ligiano com a testimoni. Torejà el brau *Tabaquero*, de la ramaderia del comte de Mayalde. Actuà a diverses places, com les de Barcelona, Madrid, Salamanca i Va-

lència. El 1967, es retirà i es féu empresari tauri fins a 1985. El 1992, regenta un taller fotogràfic a Palma. Col·laborà com a fotògraf al diari *Última Hora*.